



**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ  
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ**



**ΤΜΗΜΑ ΙΑΤΡΙΚΗΣ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ:**

**«ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΦΡΟΝΤΙΔΑ  
ΥΓΕΙΑΣ»**

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

**Διερεύνηση της ικανοποίησης των σπουδαστών Ιατρικής και  
Νοσηλευτικής Σχολής από το εκπαιδευτικό τους πλαίσιο**

**Μεταπτυχιακή φοιτήτρια  
Μακρή Αρετή**

**Επιβλέπουσα Καθηγήτρια : Κοτρώτσιου Ευαγγελία**

**Λάρισα 2010**

# **ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

**Διερεύνηση της ικανοποίησης των σπουδαστών Ιατρικής και  
Νοσηλευτικής Σχολής από το εκπαιδευτικό τους πλαίσιο**

**Της μεταπτυχιακής φοιτήτριας  
Μακρή Αρετής- Νοσηλεύτριας Τ.Ε.**

**Τριμελής επιστημονική επιτροπή :**

- 1. Κοτρώτσιου Ευαγγελία, Καθηγήτρια ΤΕΙ Λάρισας**
- 2. Γκούβα Μαίρη, Επίκουρος Καθηγήτρια ΤΕΙ Ηπείρου**
- 3. Χατζόγλου Χρυσή, Επίκουρος Καθηγήτρια Ιατρικής Σχολής  
Πανεπιστημίου Θεσσαλίας**

Στις κόρες μου Χαρά και Ειρήνη που με το γέλιο τους  
φωτίζουν την ψυχή μου

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	9
---------------	---

### ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

#### ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ – ΟΡΙΣΜΟΙ

1.1 Ορισμοί συναισθήματος – θετικών συναισθημάτων.....	10
1.2 Θεωρία ικανοποίησης.....	11
1.3 Ικανοποίηση από την εργασία.....	12

#### ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΦΟΙΤΗΤΩΝ

2.1 Εννοιολογική προσέγγιση της ικανοποίησης φοιτητών.....	13
2.2 Βιβλιογραφική ανασκόπηση.....	14
2.2.1 Διεθνείς Μελέτες.....	14
2.2.2 Μελέτες στην Ελλάδα.....	16

### ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

#### ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1 Ανάγκη υλοποίησης της έρευνας.....	19
3.2 Σκοπός και στόχοι.....	19
3.3 Ερευνητικές υποθέσεις.....	20

#### ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΜΕΘΟΔΟΣ

4.1 Δείγμα.....	22
4.2 Επιλογή ερευνητικού εργαλείου.....	25
4.3 Ζητήματα δεοντολογίας.....	36
4.4 Εγκυρότητα και αξιοπιστία.....	27

4.5 Το εργαλείο συλλογής των δεδομένων της έρευνας.....	28
4.5.1 Πιλοτική έρευνα.....	28
4.5.2 Περιγραφή του ερωτηματολογίου.....	29
4.6 Συλλογή δεδομένων.....	34

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ**

5.1 Κλίμακες που μετρήθηκαν.....	35
5.2 Κωδικοποίηση και ανάλυση δεδομένων.....	39

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ**

6.1 Παρουσίαση των απαντήσεων στο DREEM.....	41
6.2 Παρουσίαση των απαντήσεων στην Κλίμακα Εξωτερικής Ντροπής (Other As Shamer Scale - OAS).....	49
6.3 Παρουσίαση των απαντήσεων του ερωτηματολογίου Επιθετικότητας και Κατεύθυνσης της Επιθετικότητας (Hostility and Direction of Hostility Questionnaire -HDHQ).....	50
6.4 Παρουσίαση των απαντήσεων της Κλίμακας Οικογενειακού Περιβάλλοντος (Family Environment Scale Form R - FES FORM -R).....	51
6.5 Παρουσίαση των απαντήσεων της Κλίμακας για το βίωμα της ντροπής (Experience of Shame Scale – ESS).....	52
6.6 Παρουσίαση των απαντήσεων της Κλίμακας Ψυχοπαθολογίας (SCL-90 ).....	53
6.7 Παρουσίαση των απαντήσεων της Κλίμακας Βιωμάτων στις Διαπροσωπικές Σχέσεις (ECRI) .....	55
6.8 Παρουσίαση των απαντήσεων στο LOT-R.....	56

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ**

7.1 Επιλογή μεθόδου .....	58
7.2 Συσχέτιση με την Κλίμακα Εξωτερικής Ντροπής (OAS).....	59
7.3 Συσχέτιση με το Ερωτηματολόγιο Επιθετικότητας και Κατεύθυνσης της	

Επιθετικότητα (HDHQ) .....	60
7.4 Συσχέτιση με την Κλίμακα Οικογενειακού Περιβάλλοντος (FES FORM-R).....	61
7.5 Συσχέτιση με την Κλίμακα για το Βίωμα Ντροπής (ESS) .....	63
7.6 Συσχέτιση με την Κλίμακα Ψυχοπαθολογίας (SCL-90).....	63
7.7 Συσχέτιση με την Κλίμακα Βιωμάτων στις Διαπροσωπικές Σχέσεις (ECRI) .....	65
7.8 Συσχέτιση με το Τεστ Προσανατολισμού για την Ζωή (LOT-R).....	65
7.9 Συσχέτιση με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος .....	66

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ**

8.1 Συζήτηση των αποτελεσμάτων της έρευνας.....	69
8.2 Προτάσεις .....	73
Βιβλιογραφία.....	74
Περίληψη.....	81
Abstract.....	83
Παραρτήματα.....	85

# ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τα γνωστικά πεδία αποτελούν διαχωρισμούς μεταξύ των σωμάτων της γνώσης που διδάσκονται στα ακαδημαϊκά ιδρύματα. Ένα γνωστικό πεδίο είναι ένας χώρος αναζήτησης, που χαρακτηρίζεται από μια ιδιαίτερη προοπτική και ένα ξεχωριστό τρόπο εξέτασης των φαινομένων (Adam,1985). Επιπρόσθετα, ένα επαγγελματικό πεδίο καθορίζεται από κοινωνική σημασία και αξιοκρατικό προσανατολισμό.

Παρατηρώντας από άλλη οπτική γωνία το γνωστικό πεδίο είναι ένας κλάδος επαγγελματικής εκπαίδευσης ή ένα τμήμα εκπαίδευσης ή γνώσης. Τα ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης οργανώνονται γύρω από τα πεδία σε σχολές, τομείς και τμήματα.

Η εικόνα και η εξέλιξη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης δεν μπορεί παρά να εξεταστεί μέσα στο ενιαίο εκπαιδευτικό πλαίσιο και τις ιδιαίτερες οικονομικοκοινωνικές συνθήκες όπως εκείνες έχουν διαμορφωθεί. Η πορεία της επηρεάστηκε βαθιά από την αστικοποίηση, την σύνδεση του πτυχίου με την επαγγελματική αναγνώριση και χρησιμοποιήθηκε ως μοχλός ανέλιξης και κοινωνικής κινητικότητας της αστικής τάξης που ζητούσε μερίδιο στην γνώση και την εξουσία που πηγάζει από αυτή.

Η δυνατότητα των φοιτητών να μαθαίνουν επηρεάζεται, θετικά ή αρνητικά, από την ποιότητα του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος (ΕΠ) της σχολής τους. Θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμο μέσα στα πλαίσια εσωτερικής ή εξωτερικής αξιολόγησης να μετριέται με αξιόπιστα εργαλεία και σε προσεκτικά επιλεγμένη χρονική στιγμή η εξέλιξη των αντιλήψεων των φοιτητών. Αξιοποιώντας την τεχνολογία ταχύτατης διεξαγωγής αποτελεσμάτων και την σύγχρονη βιβλιογραφία διαμορφώνουν τεκμηριωμένα προγράμματα δράσης και εφαρμόζουν άμεσα την κατάλληλη εκπαιδευτική πολιτική. (Whittle et al, 1997).

Η μελέτη αυτή διεξήχθη στα πλαίσια εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας για την απόκτηση του μεταπτυχιακού διπλώματος ειδίκευσης με τίτλο «Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας», του Τμήματος της Ιατρικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας σε σύμπραξη με το Τμήμα Νοσηλευτικής του ΤΕΙ Λάρισας.

Το θέμα της μελέτης επιλέχθηκε λαμβάνοντας υπόψη ότι η ερευνήτρια είναι εργαζόμενη στο τμήμα Νοσηλευτικής του ΤΕΙ Λάρισας επομένως παρουσίαζε

τεράστιο ενδιαφέρον και συνάφεια με τις επαγγελματικές της ανησυχίες. Στο γενικό μέρος παρουσιάζονται τα πρόσφατα διεθνή δεδομένα που αφορούν το θέμα ενώ στο ειδικό μέρος περιγράφονται αναλυτικά το δείγμα, η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε και τα αποτελέσματα της έρευνας. Για την έρευνα χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος του ερωτηματολογίου και το δείγμα αποτέλεσαν 200 φοιτητές, οι οποίοι παρακολουθούσαν κυρίως μεγάλα εξάμηνα σπουδών έτσι ώστε να έχουν μια πλήρη εικόνα της σχολής που φοιτούν και να μπορούν να απαντήσουν σε ερωτήματα που αφορούσαν την κλινική τους εκπαίδευση. Τα ερωτηματολόγια είχαν χρησιμοποιηθεί ξανά σε αντίστοιχες έρευνες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, πραγματεύονται ζητήματα που σχετίζονται με την ικανοποίηση από το θεσμό της μάθησης και είναι σταθμισμένα για την Ελληνική πραγματικότητα.

Θερμές ευχαριστίες εκφράζω στην εισηγήτριά μου Δρ. Κοτρώτσιου Ευαγγελία για την βοήθειά της κατά την επιλογή του θέματος και τις πολύτιμες επιστημονικές υποδείξεις της κατά την διάρκεια εκπόνησης της εργασίας. Ιδιαίτερα ευχαριστώ τη Δρ. Γκούβα Μαίρη και τη Δρ. Χατζόγλου Χρυσή μέλη της τριμελούς επιστημονικής επιτροπής, οι οποίες με στήριξαν σε θέματα επιστημονικής οριοθέτησης και μεθοδολογικής προσέγγισης.

Ιδιαίτερες και ολόθερμες ευχαριστίες αξίζουν σε όλους τους φοιτητές της Ιατρικής και Νοσηλευτικής σχολής Λάρισας για την καλή διάθεση, υπομονή και τον χρόνο που αφιέρωσαν για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Χωρίς την πρόθυμη συμμετοχή τους η εργασία αυτή θα ήταν αδύνατο να εκπονηθεί.

**Μακρή Αρετή**  
**Λάρισα 2010**



ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

**ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ**

# **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ – ΟΡΙΣΜΟΙ**

## **1.1 Ορισμοί συναισθήματος – θετικών συναισθημάτων**

Στην προσπάθειά μας να κατανοήσουμε την ικανοποίηση η οποία ανήκει στα θετικά συναισθήματα, είναι αναγκαία η προσέγγισή της μέσω επιστημονικών θεωριών. Σύμφωνα με την θεωρία της Fredrickson (1998), το συναίσθημα (emotion) είναι μια πολυσύνθετη αντιδραστική τάση ως προς κάποιο ερέθισμα που εκδηλώνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα. Η εκδήλωση εμφάνιση του ερεθίσματος είναι η αφετηρία, στην συνέχεια έχουμε την πρόσληψη και την υποκειμενική ερμηνεία του ατόμου για αυτό και η τελική κατάληξη είναι μια μορφή αντίδρασης σε ποικίλα επίπεδα π.χ. εκφραστικό, γνωστικό, φυσιολογικό - βιολογικό, νευρολογικό, εμπειρικό κ.α. Το συναίσθημα λοιπόν αποτελεί αντίδραση και πρωταρχικά αντίδραση ψυχική προς κάποιο ερέθισμα (Fredrickson 1998). Ο ορισμός αυτός δεν ισχύει αποκλειστικά και μόνο για τα θετικά συναισθήματα αλλά και για τα αρνητικά. Πρόκειται μάλιστα για ορισμό, ο οποίος είναι αρκετά παλαιότερος από την θεωρία της Fredrickson, γεγονός που αποδεικνύεται από την πληθώρα των ερευνητών που τον αποδέχονται και τον χρησιμοποιούν πριν από αυτήν (Frijda 1986, Fridja, Kuipers & Schure 1989, Lazarus 1991, Levenson 1994, Tooby & Cosmides 1990).

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα που βγήκαν από διάφορες έρευνες (Basso, Scheff, Ris & Dember 1996, Derryberry & Tucker 1994, Estrada, Isen & Young 1997, Isen 2000, Isen & Means 1983), τα θετικά συναισθήματα θεωρούνται ότι επιδρούν στην ανθρώπινη συμπεριφορά και προκαλούν τα εξής αποτελέσματα:

- Διευρύνουν τον ορίζοντα της σκέψης και της ποικιλίας των δράσεων και της συμπεριφοράς των ανθρώπων.
- Αντιμετωπίζουν τις συνέπειες των αρνητικών συναισθημάτων.
- Δομούν ισχυρό ψυχισμό, μεγάλων ψυχολογικών αντοχών και εξασφαλίζουν καλή ψυχική υγεία.

- Κινητοποιούν μηχανισμούς που οδηγούν κλιμακωτά σε ψυχική και συναισθηματική ευημερία.

## 1.2 Θεωρία ικανοποίησης

Ο Oliver (1980) ισχυρίζεται ότι ενώ η εκληφθείσα ποιότητα μιας υπηρεσίας προκύπτει από την σύγκριση ανάμεσα στο ιδεώδες και στο τρέχον επίπεδο απόδοσής της, η ικανοποίηση είναι η λειτουργία της εκπλήρωσης των προσδοκιών πρόβλεψης (predictive expectations) για τις διαστάσεις μιας ποιοτικής και μη ποιοτικής υπηρεσίας. Η εκληφθείσα ποιότητα μιας υπηρεσίας προτείνεται ως προϋπόθεση για την ικανοποίηση από αυτήν. Το υπόδειγμα αυτό δέχθηκε κριτική από πολλούς. Έτσι, ενώ προτείνει ότι η ικανοποίηση δεν σχετίζεται με την εκπλήρωση των προσδοκιών περί της ιδεώδους υπηρεσίας, η μαρτυρία από την σχετική διεθνή βιβλιογραφία, υποδεικνύει τις προσδοκίες περί της ιδεώδους και της επιθυμητής υπηρεσίας, ως προϋποθέσεις για την ικανοποίηση του χρήστη (Spreng, and Olshavsky, 1993; Swan & Trawick's, 1980; Westbrook R.A. and Reilly M.D. (1983); Cadotte et al, 1987).

Οι Spreng R.A., et al. θεώρησαν ότι η συνολική ικανοποίηση αποτελεί μια συναισθηματική αντίδραση σε ένα προϊόν ή μια υπηρεσία (Oliver, 1980; Cadotte et al, 1987). η οποία επηρεάζεται από την ικανοποίηση του χρήστη από το ίδιο το προϊόν ή την υπηρεσία (ικανοποίηση από τα χαρακτηριστικά της υπηρεσίας) και από την ικανοποίηση από την διαθέσιμη πληροφορία που χρησιμοποίησε για την επιλογή του προϊόντος ή της υπηρεσίας. Αυτοί οι δυο τύποι ικανοποίησης, είναι το αποτέλεσμα της εκτίμησης –από την πλευρά του χρήστη- του βαθμού στον οποίο η ληφθείσα απόδοση του προϊόντος ή της υπηρεσίας, εκπληρώνει τις επιθυμίες του και τις προσδοκίες του.

Η ποιοτική εξυπηρέτηση των πελατών αποτελεί τον κύριο σκοπό του κλάδου των υπηρεσιών. Η προτεραιότητα της Ανώτατης Εκπαίδευσης ως τομέα υπηρεσιών εστιάζεται στην ικανοποίηση των σπουδαστών. Η μέτρηση της ικανοποίησης των σπουδαστών απορρέει από τις προσδοκίες και τις ανάγκες τους.

### 1.3 Ικανοποίηση από την εργασία

Την ικανοποίηση των φοιτητών από το εκπαιδευτικό πλαίσιο μπορούμε να την χαρακτηρίσουμε ως ικανοποίηση από την εργασία τους, αν αποδεχτούμε ως εργασία όλες τις διεργασίες που λαμβάνουν χώρα στην διάρκεια φοίτησής τους (παρακολούθηση μαθημάτων, μελέτη, εξετάσεις, παρουσία στο εκπαιδευτικό Ίδρυμα, αλληλεπιδράσεις μέσα σε αυτό κ.α.).

Η ικανοποίηση από την εργασία πρέπει να θεωρηθεί ως στάση απέναντι στη συγκεκριμένη εργασία (Bhuiian και Menguc, 2002). Σύμφωνα με το Locke (1984) το σύστημα αξιών του ανθρώπου συνδέεται με την ικανοποίηση από την εργασία και την ορίζει ως μια θετική συναισθηματική απόκριση του ατόμου προς το συγκεκριμένο έργο που ασκεί, η οποία πηγάζει από την εκτίμηση ότι αυτό του παρέχει ή επιτρέπει την πλήρωση των εργασιακών του αξιών. Ο όρος «Ικανοποίηση από την εργασία» (Job Satisfaction), περιγράφει τη γενικότερη στάση ενός ανθρώπου απέναντι στη δουλειά του (Boles, Wood και Johnson, 2003).

Η ικανοποίηση από την εργασία, επίσης, συνδέεται άμεσα με τη συγκεκριμένη εργασία που στη δεδομένη στιγμή εκτελεί ο εργαζόμενος, και αντικατοπτρίζει τη συνολική στάση του εργαζομένου απέναντι στην εργασία του (Κάντας, 1998). Είναι το αποτέλεσμα της σχέσης ανάμεσα στις προσδοκίες που έχουν τα άτομα για την εργασία τους και στο τι πραγματικά μπορούν να πάρουν από αυτήν (Abu-Bader, 2000).

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΦΟΙΤΗΤΩΝ**

### **2.1 Εννοιολογική προσέγγιση της ικανοποίησης φοιτητών**

Τα τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί η πίεση προς τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης να αποδείξουν την αποτελεσματικότητα στη διαχείριση των πόρων που απορροφούν από την πολιτεία και από άλλους φορείς. Παράλληλα, υπάρχει μία σταδιακή μείωση των πόρων, γεγονός που αυξάνει τον ανταγωνισμό μεταξύ των ιδρυμάτων για την προσέλκυση των φοιτητών. Η παραπάνω ανάγκη έχει προωθήσει σε σημαντικό βαθμό τη διαδικασία αξιολόγησης των Ανώτατων ιδρυμάτων (Πανεπιστήμια και ΤΕΙ). Σύμφωνα με τον Richard Yelland, Διευθυντή Εκπαίδευσης στον Ο.Ο.Σ.Α., από τα πορίσματα της αξιολόγησης θα πάρουν πληροφορίες οι φοιτητές και οι γονείς για το αν είναι καλό το Πρόγραμμα ή η Σχολή, καθώς και οι Καθηγητές και οι Διοικητικοί για το αν είναι τόσο καλό όσο θα μπορούσε να είναι (Κατσούλης, 2003).

Αξιολογώ σημαίνει αποτιμώ ή υπολογίζω. Αξιολόγηση είναι η διαδικασία της εξέτασης ενός θέματος και η κατάταξή του με βάση τα κύρια χαρακτηριστικά του. Καθορίζουμε πόσο πολύ ή πόσο λίγο εκτιμούμε κάτι, οδηγούμενοι στην κρίση μας με κριτήρια που μπορούμε να ορίσουμε. (Αυτά αναφέρει η Kate Kiefer του Πανεπιστημίου του Κολοράντο <http://writing.colostate.edu/references/processes/evaluate/pop2a.efm>).

Τα τελευταία χρόνια, για την αξιολόγηση της απόδοσης και της αποτελεσματικότητας των ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης χρησιμοποιούνται, εκτός από τους αυστηρούς μαθηματικούς δείκτες, μετρήσεις που αφορούν τις στάσεις, τις αντιλήψεις και την ικανοποίηση των φοιτητών (Hearn, 1985). Η ικανοποίηση των φοιτητών αποτελεί έναν από τους χρησιμοποιούμενους δείκτες αξιολόγησης, γιατί εκφράζει το βαθμό στον οποίο το παρεχόμενο εκπαιδευτικό πρόγραμμα ανταποκρίνεται στις ανάγκες και στις προσδοκίες τους (Cartwright & Green, 1997). Η ικανοποίηση αναπαριστά μία πολύπλοκη συνάθροιση

γνωσιακών, συναισθηματικών και συμπεριφοριστικών τάσεων (Aldemir C. & Gülcan Y., 2004).

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία (Harvey, 2001; Donald & Denison, 1996; Koilias, 2005; Marsh, 1991), οι παράγοντες που επηρεάζουν την ικανοποίηση των μαθητών είναι: α) το πρόγραμμα σπουδών, β) οι προσδοκίες τους, γ) τα δημογραφικά τους στοιχεία, δ) η ποιότητα της εκπαίδευσης, ε) η επικοινωνία με τους εκπαιδευτικούς.

## **2.2 Βιβλιογραφική ανασκόπηση**

### **2.2.1 Διεθνείς μελέτες**

Έρευνες έχουν δείξει ότι, το ακαδημαϊκό προφίλ των ικανοποιημένων φοιτητών, τόσο από πλευράς επιδόσεων όσο και από πλευράς κινήτρων, ήταν θετικότερο από το αντίστοιχο των λιγότερο ικανοποιημένων φοιτητών (Morstain, 1977). Ακόμη, πολλές έρευνες οι οποίες έχουν εξετάσει την αμφίδρομη σχέση μεταξύ ικανοποίησης των φοιτητών και απόδοσης έχουν δείξει ότι η επίδραση της ικανοποίησης στην απόδοση είναι μεγαλύτερη από την επίδραση της απόδοσης στην ικανοποίηση (Bean & Bradley, 1986. Pike 1991).

Σύμφωνα με τους Aldridge και Rowley (1998) υπάρχουν δύο προσεγγίσεις στη χρήση δεικτών ικανοποίησης των φοιτητών. Η πρώτη, αφορά την παραδοσιακή αξιολόγηση της ικανοποίησης για συγκεκριμένα μαθήματα ενώ η δεύτερη εστιάζει στην αξιολόγηση της ικανοποίησης για τη συνολική εμπειρία των σπουδών. Πολλοί ερευνητές συμφωνούν ότι η δεύτερη προσέγγιση, προσφέρει μια πιο σφαιρική εικόνα για την αξιολόγηση της ικανοποίησης σε σχέση με την πρώτη. Οι Aldridge και Rowley (1998) αναγνωρίζουν ότι η μάθηση είναι ένα μόνο στοιχείο της συνολικής εμπειρίας που αποκομίζει ο φοιτητής από τις σπουδές του. Ο Hearn (1985), επιχειρηματολογώντας υπέρ της δεύτερης προσέγγισης, θεωρεί ότι η ικανοποίηση είναι μια γενική έννοια η οποία μπορεί να επιμερισθεί σε τρεις διαστάσεις: την ικανοποίηση που απορρέει από την ελκυστικότητα του ιδρύματος, την ικανοποίηση από την οργανωτική αποτελεσματικότητα του ιδρύματος και τέλος την ικανοποίηση που συνδέεται με την ουσιαστική ενσωμάτωση των φοιτητών στην ακαδημαϊκή ζωή.

Ένα άλλο σημαντικό θέμα, πέρα από το τί περιλαμβάνει η ικανοποίηση των φοιτητών, είναι η εξέταση των παραγόντων που την επηρεάζουν. Αρκετές έρευνες έχουν εξετάσει παράγοντες που επηρεάζουν τη συνολική ικανοποίηση των φοιτητών. Οι Donald και Denison (1996) έδειξαν ότι η συνολική ικανοποίηση των φοιτητών σχετίζεται με την ποιότητα διδασκαλίας, την ποιότητα του εκπαιδευτικού προγράμματος, την ποιότητα προετοιμασίας για μεταπτυχιακές σπουδές, τη δυνατότητα εφαρμογής των γνώσεων που αποκτήθηκαν στο χώρο εργασίας και την ποιότητα της φοιτητικής ζωής. Ο Hearn (1985) ανέφερε ότι δύο κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν τη συνολική ικανοποίηση είναι το αν είναι ενδιαφέροντα τα μαθήματα και ο τρόπος διδασκαλίας των μαθημάτων. Οι Bean και Bradley (1986) βρήκαν ότι η ένταξη στις δραστηριότητες του ιδρύματος, η ικανοποίηση από το πρόγραμμα σπουδών και η αντιλαμβανόμενη από τους φοιτητές χρησιμότητα των μαθημάτων για την μελλοντική επαγγελματική τους ζωή είχαν σημαντική θετική σχέση με την συνολική ικανοποίηση. Τα ευρήματα των Braskamp, Wise, & Hengstler (1979) δείχνουν ότι η ικανοποίηση των φοιτητών καθορίζεται από την ποιότητα της διδασκαλίας και το βαθμό στον οποίο οι φοιτητές πιστεύουν, ότι το πρόγραμμα είναι αξιόλογο (Braskamp et al., 1979). Οι Umbach και Porter (2002) αναφέρουν ότι η ποιότητα της αλληλεπίδρασης των καθηγητών με τους φοιτητές και η έμφαση που δίνει το ίδρυμα στην έρευνα σχετίζονται θετικά και σημαντικά με την ικανοποίηση. Τέλος οι Thomas και Galambos (2004) έδειξαν ότι η επαρκής προετοιμασία του διδακτικού προσωπικού ήταν πιο σημαντικός παράγοντας που επηρέαζε την ικανοποίηση των φοιτητών ακολουθούμενος από την ενσωμάτωση στην κοινωνική ζωή στο πλαίσιο του πανεπιστήμιου.

Τα αποτελέσματα των παραπάνω ερευνών δείχνουν ότι υπάρχει ένα ευρύ φάσμα παραγόντων οι οποίοι καθορίζουν τη συνολική ικανοποίηση, ενώ σε πολλές περιπτώσεις τα αποτελέσματα δεν συμφωνούν μεταξύ τους για το ποιο ακριβώς είναι οι κύριοι παράγοντες. Αυτό οφείλεται, μεταξύ των άλλων, και στο ότι διαφορετικοί ερευνητές χρησιμοποιούν διαφορετικούς λειτουργικούς ορισμούς για παρόμοιους παράγοντες (Harvey, 1995). Έτσι, θα ήταν χρήσιμη η επανεξέταση της σχέσης της συνολικής ικανοποίησης από διάφορους παράγοντες χρησιμοποιώντας ίδια ακριβώς μεθοδολογία με αυτή που έχει χρησιμοποιηθεί από άλλους ερευνητές, ώστε να μπορεί να υπάρξει επιβεβαίωση των αποτελεσμάτων. Το ίδιο, μπορεί να υποστηριχτεί και για τις πιθανές διαφορές φύλου στην συνολική ικανοποίηση, σχετικά με τις οποίες οι έρευνες δίνουν αντιφατικά αποτελέσματα. Πιο συγκεκριμένα, οι Braskamp et al.,

(1979), αναφέρουν ότι η ικανοποίηση των φοιτητών είναι ανεξάρτητη από ατομικές διαφορές, μεταξύ των οποίων και το φύλο, ενώ πιο πρόσφατες έρευνες έχουν δείξει σαφείς διαφορές μεταξύ φοιτητών και φοιτητριών (Bean & Bradley, 1986; Hearn 1985).

### **2.2.2 Μελέτες στην Ελλάδα**

Έχουν γίνει αρκετές εργασίες που αφορούσαν την ικανοποίηση φοιτητών από το Εκπαιδευτικό Περιβάλλον (ΕΠ). Οι διαφοροποιήσεις μεταξύ τους πέρα από την μεθοδολογία εντοπίζονται στον πληθυσμό (μέγεθος – σύνθεση) και στις συνιστώσες του ΕΠ που μελετούν.

Μελέτη στους φοιτητές του Ελληνικού Ανοιχτού Πανεπιστημίου έδειξε ότι είναι ικανοποιημένοι από την επικοινωνία που έχουν με τον διδάσκοντα και την συζήτηση που διεξάγεται στις συναντήσεις, αλλά δεν είναι ικανοποιημένοι από το διδακτικό υλικό και τις διοικητικές υπηρεσίες (Γσαρτσάλη, 2005). Επίσης με τη χρήση του ελέγχου ανεξαρτησίας βρέθηκε ότι υπάρχει εξάρτηση ανάμεσα στην ικανοποίηση των φοιτητών και στους παράγοντες που την καθορίζουν.

Η Μουσουλή με εργασία που πραγματοποίησε στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (ΤΕΦΑΑ) βρήκε ότι οι φοιτητές ήταν από αρκετά έως πολύ ικανοποιημένοι με την ποιότητα σπουδών, την ποιότητα εκπαίδευσης, των παρεχόμενων γνώσεων, με την ποιότητα φοιτητικής ζωής και με την σχετικότητα των γνώσεων με τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας (Μουσουλή κ.συν., 2003). Επιπλέον ανάλυση συσχέτισης έδειξε ότι η ποιότητα σπουδών σχετίζεται κυρίως με την ποιότητα εκπαίδευσης και παρεχόμενων γνώσεων και λιγότερο με την ποιότητα της φοιτητικής ζωής, τη σχετικότητα παρεχόμενων γνώσεων με τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας και την πρόθεση φοίτησης στο ίδιο τμήμα.

Οι φοιτητές Νοσηλευτικής δεν είναι ιδιαίτερα ικανοποιημένοι από την κλινική τους εκπαίδευση σύμφωνα με έρευνα που έγινε στο ΤΕΙ Λαμίας σε δείγμα 40 ατόμων (Ουζούνη κ.α., 2009). Εστιάζουν κυρίως την προσοχή τους στα αρνητικά στοιχεία που συνυπάρχουν στο κλινικό περιβάλλον. Οι δυσκολίες ωστόσο που βιώνουν οι φοιτητές φαίνεται ότι αμβλύνονται όσο αποκτούν μεγαλύτερη κλινική εμπειρία κατά το πέρασμα των εξαμήνων σπουδών. Από τις απόψεις τους είναι προφανές πόσο σημαντικός είναι ο ρόλος των κλινικών εκπαιδευτών όχι μόνο στην μετάδοση γνώσης και στην γεφύρωση του χάσματος μεταξύ θεωρίας και πράξης αλλά και στην δημιουργία των απαραίτητων προτύπων επαγγελματικής συμπεριφοράς.



Αντίστοιχη έρευνα έγινε στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης για την ικανοποίηση των φοιτητών από τις σπουδές τους (Δημητρίου & Κάπαρος, 2007). Τα συμπεράσματα που βγήκαν δεν είχαν ξεκάθαρο χαρακτήρα και άλλοτε είχαν θετικό και άλλοτε αρνητικό πρόσημο. Ενδιαφέρον έχει η άποψη του 70,4% των σπουδαστών ότι το πρόγραμμα σπουδών δεν είναι προσαρμοσμένο στις σύγχρονες εκπαιδευτικές ανάγκες. Αρνητικές επίσης είναι οι αντιλήψεις για τους διδάσκοντές τους αφού εντοπίζουν χαμηλά επίπεδα συνεργασίας, αδικίες στην αξιολόγηση και έλλειψη μεταδοτικότητας.

Τα πλέον σχετικά ευρήματα από μελέτες στην Ελλάδα αποτελούν εκείνα που προέκυψαν με την χρήση του ερωτηματολογίου που χρησιμοποιείται στην εργασία μας (DREEM), σε φοιτητές Ιατρικής από τον Δημολιάτη Γ. (2010). Το δείγμα των 487 φοιτητών προερχόταν από έξι διαφορετικές Ιατρικές Σχολές, της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης, των Ιωαννίνων, της Λάρισας, της Αλεξανδρούπολης και της Κρήτης. Δεν υπήρξε κάποια διαφορά ως προς το φύλο ή το έτος σπουδών σε καμιά υποκλίμακα ούτε στην συνολική βαθμολογία ενώ αξιολογήθηκε ως «μάλλον θετικό» το ΕΠ στο σύνολο των Σχολών με μικρές διαφοροποιήσεις ανά πόλη. Το αποτέλεσμα της βαθμολογίας καταδεικνύει ότι υπάρχουν αρκετά προβλήματα που καθιστούν την διεργασία της μάθησης κάπως εύκολη και ότι είναι απαραίτητο να ληφθούν τεκμηριωμένα μέτρα βελτίωσης.

ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ**

### **3.1 Ανάγκη υλοποίησης της έρευνας**

Η έρευνα που θα πραγματοποιήσουμε έρχεται να προστεθεί στις μελέτες που αναφέραμε κατά την βιβλιογραφική ανασκόπηση και να συμπληρώσει νέα δεδομένα. Η διαφορετικότητά της έγκειται στο γεγονός ότι πέρα από το ότι θα παρουσιάσει τον βαθμό ικανοποίησης των φοιτητών από το Εκπαιδευτικό τους Πλαίσιο, επιπρόσθετα θα συσχετίσουμε το αποτέλεσμα με ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του δείγματος.

Τα πορίσματα της μελέτης μας θα αποτελέσουν πολύτιμο εργαλείο στην αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και σε διάφορες παρεμβάσεις από τα όργανα διοίκησης των Ιδρυμάτων. Ενισχύοντας την ικανοποίηση των φοιτητών μπορούν να παρέμβουν έμμεσα και θετικά στην προσπάθεια που θα καταβάλουν για μάθηση οι μελλοντικοί επαγγελματίες στο χώρο της υγείας (Hutchinson, 2003· Roff, 2005). Επιπλέον θα βελτιωθεί η εικόνα των Σχολών όχι σε επίπεδο εντυπώσεων αλλά κυρίως ουσίας, με κέρδος αφενός την προσέλκυση καλύτερης ποιότητας φοιτητών αφετέρου την απρόσκοπτη χρηματοδότηση από την Πολιτεία και από διάφορους φορείς κυρίως για ερευνητικές δραστηριότητες.

### **3.2 Σκοπός και στόχοι**

Σκοπός της έρευνας είναι να διακρίνουμε και να μετρήσουμε τον βαθμό ικανοποίησης των φοιτητών της Ιατρικής & της Νοσηλευτικής στο ΤΕΙ Λάρισας, από το εκπαιδευτικό τους πλαίσιο. Το εκπαιδευτικό τους πλαίσιο (περιβάλλον) για καλύτερη ανάλυση το διαιρέσαμε σε πέντε υποκλίμακες:

- Μάθηση - διδασκαλία
- Ακαδημαϊκές αντιλήψεις

- Κοινωνική ζωή
- Ατμόσφαιρα
- Καθηγητές

Θα μετρήσουμε την ικανοποίηση ξεχωριστά σε κάθε μία από τις παραπάνω διαστάσεις.

Ένα επιπλέον στόχο της μελέτης μας αποτελεί η συσχέτιση της ικανοποίησης εκτός από τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των φοιτητών του δείγματος και με κάποια ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά όπως αντιλήψεις και απόψεις για:

- το πώς νιώθουν ότι τους βλέπουν οι άλλοι
- προτάσεις που χαρακτηρίζουν την ζωή τους
- την λειτουργία της οικογένειας
- εμπειρία από αίσθηση ντροπής
- συμπτώματα Ψυχοπαθολογίας
- ερωτικές σχέσεις
- προσανατολισμό για την ζωή

### 3.3 Ερευνητικές υποθέσεις

Οι προβλέψεις, οι εικασίες που κάνει ο ερευνητής για τα αναμενόμενα αποτελέσματα της έρευνας του λέγονται **ερευνητικές υποθέσεις** και είναι συνήθως καταφατικές προτάσεις (Cohen, & Manion, 2000).

Οι ερευνητικές υποθέσεις αφορούν τον τρόπο που σχετίζονται και αλληλεπιδρούν τα φαινόμενα και αποτελούν τη «γραμμή πλευσης» του ερευνητή αφού με αυτές εστιάζει την προσοχή του σε ότι είναι αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού της έρευνας.

Η αξία της έρευνας δεν κρίνεται από την επαλήθευση ή την απόρριψη των ερευνητικών υποθέσεων αλλά:

- Από την **πρωτότυπη συμβολή** της στην προώθηση της επιστημονικής γνώσης
- Από την **εγκυρότητα** της όλης διαδικασίας εκτέλεσής της

Οι ερευνητικές υποθέσεις στις οποίες θα βασισθεί η μελέτη μας αποτελούν οι παρακάτω προτάσεις – θέσεις:

Η ικανοποίηση των φοιτητών από το Εκπαιδευτικό Περιβάλλον επηρεάζεται αρνητικά (μειώνεται ως μέγεθος) από:

- Το μέγεθος της εξωτερικής και εσωτερικής ντροπής
- Την αύξηση της Επιθετικότητας και της κατεύθυνσης της Επιθετικότητας ως στάση.
- Τα αυξημένα επίπεδα ψυχοπαθολογίας.

Η ικανοποίηση των φοιτητών από το Εκπαιδευτικό Περιβάλλον επηρεάζεται θετικά (αυξάνεται ως μέγεθος) από:

- Την καλή λειτουργία της οικογένειας και την προδιάθεση αισιοδοξίας των φοιτητών.
- Τα επίπεδα αυτοαξιολόγησης για το πόσο καλοί φοιτητές είναι.
- Την επιθυμία να φοιτήσουν στην συγκεκριμένη Σχολή.
- Την επιθυμία να εργαστούν στο γνωστικό αντικείμενο.

Οι δύο τελευταίες μεταβλητές δεν μετριοούνται με κάποια βαθμολογία (score), μόνο επιβεβαιώνονται από τους ερωτώμενους με απαντήσεις τύπου «ΝΑΙ –ΟΧΙ»

Τέλος οι μεταβλητές «Φύλλο», «Εξάμηνο σπουδών» όπως και ο «τύπος δεσμού» όσο αφορά τις ερωτικές σχέσεις, είναι ικανές να επηρεάσουν την ικανοποίηση των φοιτητών από το ΕΠ, με οποιαδήποτε μορφή συσχέτισης είτε θετικής είτε αρνητικής.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΜΕΘΟΔΟΣ

### 4.1 Δείγμα

Προσπαθήσαμε το δείγμα μας να αποτελείται από φοιτητές που έχουν ξεκινήσει την κλινική τους άσκηση στο Νοσοκομείο αλλά και να βρίσκονται όσο το δυνατόν οι περισσότεροι σε μεγάλα εξάμηνα σπουδών έτσι ώστε να έχουν μια σχετικά ικανοποιητική εμπειρία από το εκπαιδευτικό πλαίσιο των Σχολών που φοιτούν. Μετά από τυχαία επιλογή 100 φοιτητές της Νοσηλευτικής και 100 φοιτητές της Ιατρικής αποτέλεσαν το δείγμα της μελέτης μας.

Το δείγμα των 200 φοιτητών απαρτίζεται από 57 άνδρες (28,5%) και 143 γυναίκες (71,5%) (Γράφημα 1)

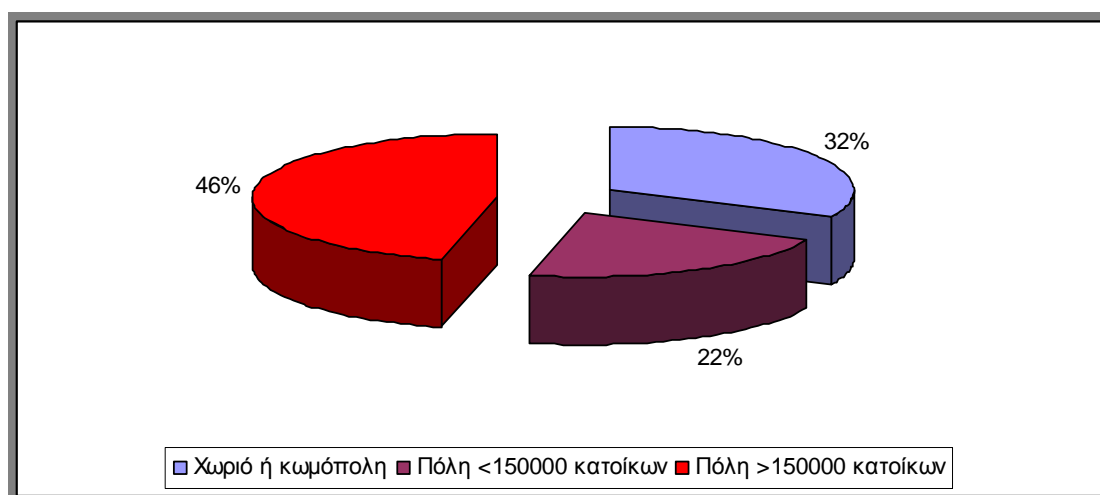


Γράφημα 1: Φύλλο συμμετεχόντων στην έρευνα

Ο μέσος όρος ηλικίας τους είναι τα 22,2 έτη, με επικρατούσα τιμή το 22 (63 φοιτητές), ακραίες τιμές το 18 (v=2) και το 39 (v=2) & τυπική απόκλιση (Std Deviation) 3.

Όσο αφορά την συντροφική τους κατάσταση το 46,5% των φοιτητών του δείγματος έχει σχέση, το 39% είναι μόνο του και το υπόλοιπο 14,5% είναι μπερδεμένο.

Οι γονείς των φοιτητών που συμμετέχουν στην μελέτη μας στην συντριπτική πλειοψηφία τους διαμένουν σε αστικές περιοχές, το 46,5% σε πόλεις μεγαλύτερες των 150000 κατοίκων, το 21,5% σε πόλεις κάτω των 150000 κατοίκων και το υπόλοιπο 32% σε χωριά ή κωμοπόλεις (Γράφημα 2)



Γράφημα 2: Τόπος διαμονής γονιών των φοιτητών

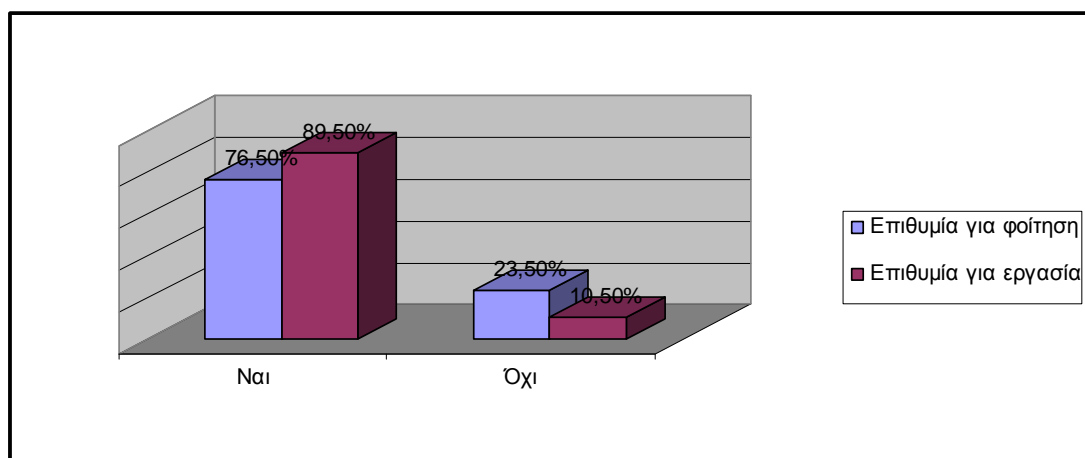
Από τους 200 φοιτητές που συμμετείχαν στην μελέτη μας οι 176 (87%) βρίσκονται στο 5<sup>ο</sup> εξάμηνο και πάνω. Η ύπαρξη κάποιων φοιτητών από μικρά εξάμηνα θα μας βοηθήσει να εντοπίσουμε μετά από έλεγχο των μεταβλητών, διαφοροποιήσεις στην ικανοποίηση από το Εκπαιδευτικό Περιβάλλον και εξαρτημένη σχέση μεταξύ των μεταβλητών. Αναλυτικά οι απόλυτες και οι σχετικές συχνότητες από τα εκπαιδευτικά εξάμηνα των φοιτητών που συμμετέχουν στην μελέτη μας βρίσκονται στον πίνακα 1

Εξάμηνο	2	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Σύνολο
N	25	1	38	37	24	31	3	28	2	11	200
%	12,5	0,5	19	18,5	12	15,5	1,5	14	1	5,5	100%

Πίνακας 1: Απόλυτες και σχετικές συχνότητες των Εκπαιδευτικών εξαμήνων των μελών του δείγματος

Κάποια επιπλέον στοιχεία που αφορούν την οικογενειακή κατάσταση των φοιτητών που μετέχουν στην μελέτη μας: οι 29 (14,5%) στους 200 δεν έχουν άλλα αδέρφια. Από τους υπόλοιπους οι 109 έχουν ένα αδελφό, οι 43 έχουν δύο αδέρφια, οι 17 έχουν τρία αδέρφια και από ένας φοιτητής έχει τέσσερα & επτά αδέρφια.

Ένας σημαντικός αριθμός φοιτητών 47 (23,5%) δεν επιθυμούσε την εισαγωγή του στην συγκεκριμένη Σχολή, ενώ το υπόλοιπο οι 153 φοιτητές (76,5%) την επιθυμούσαν. Στην ερώτηση όταν τελειώσουν τη Σχολή τους, αν θα επιθυμούσαν να ασκήσουν την συγκεκριμένη εργασία οι 21 (10,5%) απάντησαν «όχι» και οι υπόλοιποι 179 (89,5%) απάντησαν «ναι». Διαπιστώνουμε πέρα από την διαφοροποίηση στις στάσεις των φοιτητών του δείγματος τουλάχιστον σε επίπεδο ποσοστών, τις μεγάλες επαγγελματικές προσδοκίες όσο αφορά την ενασχόλησή τους με το γνωστικό αντικείμενο των σπουδών τους ανεξάρτητα από τις πηγές προέλευσής τους (Γράφημα 3).



Γράφημα 3 Συγκριτική απεικόνιση της επιθυμίας για φοίτηση στην Σχολή και της επιθυμίας για εργασία στο αντικείμενο

Η πλειοψηφία των φοιτητών το δείγματος θεωρούν τον εαυτό τους καλό φοιτητή με μέση τιμή 3,55, όταν στην αντίστοιχη ερώτηση η 5βαθμη κλίμακα του Likert παίρνει τιμές από 1 έως 5 για απαντήσεις «Διαφωνώ απόλυτα ότι είμαι καλός φοιτητής» έως «Συμφωνώ απόλυτα». Αναλυτικά οι απαντήσεις τους στον Πίνακα 2



	N	%
<b>Διαφωνώ απόλυτα</b>	<b>3</b>	<b>1,5</b>
<b>Διαφωνώ</b>	<b>19</b>	<b>9,5</b>
<b>Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ</b>	<b>73</b>	<b>36,5</b>
<b>Συμφωνώ</b>	<b>74</b>	<b>37</b>
<b>Συμφωνώ απόλυτα</b>	<b>31</b>	<b>15,5</b>
Τελικό	<b>200</b>	<b>100</b>

Πίνακας 2 Συχνότητες απαντήσεων στην ερώτηση αν θεωρούν οι φοιτητές τον εαυτό τους καλό φοιτητή

## 4.2 Επιλογή ερευνητικού εργαλείου

Στην εργασία μας θα χρησιμοποιήσουμε μία εμπειρική περιγραφική επιστημονική μέθοδο, την επισκόπηση. Είναι η μέθοδος που χρησιμοποιείται συνηθέστερα στην εκπαιδευτική έρευνα και εφαρμόζεται κυρίως όταν ο σκοπός του ερευνητή είναι η συγκέντρωση δεδομένων προκειμένου να περιγράψει μια υφιστάμενη κατάσταση (Δημητρόπουλος, 1998). Επιπλέον με την επισκόπηση μπορούν να εντοπισθούν σταθερές με βάση τις οποίες είναι δυνατόν να συγκριθούν οι υπάρχουσες συνθήκες ή να προσδιοριστούν οι σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα σε συγκεκριμένα γεγονότα (Choen και Manion, 1994).

Το εργαλείο το οποίο επιλέξαμε για τη συλλογή των δεδομένων είναι το ερωτηματολόγιο αφενός γιατί προκαλεί εύκολα το ενδιαφέρον των ερωτώμενων και αυξάνει τη συμμετοχή στην ερευνητική διαδικασία (Javeau, 1996), αφετέρου επειδή μας παρέχει τη δυνατότητα να συγκεντρώσουμε πολλά δεδομένα σε σύντομο χρονικό διάστημα (Παρασκευόπουλος, 1993). Εξάλλου το ερωτηματολόγιο θεωρείται η καταλληλότερη μέθοδος για την διερεύνηση αντιλήψεων (Βάμβουκας & Κανάκης, 1997). Οι σπουδαστές μπορούν αβίαστα να απαντήσουν χωρίς άγχος και φόβο σε αντίθεση με την συνέντευξη που έχει περισσότερες πιθανότητες να προκαλέσει άγχος και εκνευρισμό. Αυτό οφείλεται πέρα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε μεθόδου και στην μεγαλύτερη εξοικείωση των σπουδαστών με τη χρήση του ερωτηματολογίου.

Επιπλέον χαρακτηριστικά του ερωτηματολογίου ικανά να μας πείσουν για την χρησιμοποίησή του αποτέλεσαν:

- ❖ Το μικρό κόστος της μεθόδου για να φθάσει κανείς σε αντιπροσωπευτικά και αντικειμενικά αποτελέσματα
- ❖ Η δυνατότητα παραγωγής συγκρίσιμων στοιχείων τα οποία μπορούν να ποσοτικοποιηθούν και να εξαχθούν συμπεράσματα επί ενός συνόλου.

### 4.3 Ζητήματα δεοντολογίας

Η διεξαγωγή οποιασδήποτε κοινωνικής έρευνας πρέπει να χαρακτηρίζεται από την εφαρμογή κανόνων που να διασφαλίζουν το σεβασμό της ατομικότητας και την αποφυγή κινδύνων για τον ερωτώμενο (Bell, 2001 · Choen & Manion, 2000). Η προσέγγιση σε θέματα δεοντολογίας είναι υποκειμενική και καθόλου εύκολη, στην μελέτη μας προσπαθήσαμε να εξασφαλίσουμε τις παρακάτω προϋποθέσεις:

- Συνειδητή συναίνεση: οι Diener & Crandall (1978, όπ. αναφ. στο Choen & Manion, 2000) οριοθέτησαν την έννοια και διατύπωσαν τα στοιχεία που τη συνθέτουν: ικανότητα, εθελοντική διάθεση, πλήρης πληροφόρηση, κατανόηση. Η σημασία του ερευνητικού προβληματισμού για τους σπουδαστές, η ευκολία πρόσβασης στους ερωτώμενους εξαιτίας της ιδιότητας της ερευνήτριας (εργαζόμενη στο ΤΕΙ), αποτέλεσαν ικανούς παράγοντες για την επίτευξή του. Να σημειωθεί ότι πριν την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου ενημερώθηκαν ακόμα και για τον χρόνο που προβλέπεται ότι θα χρειαστούν.

- Εμπιστευτικότητα και ανωνυμία: το ανώνυμο ερωτηματολόγιο και ο τρόπος συλλογής (τυχαία τοποθέτηση των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων στην σειρά), εξασφάλισαν τις παραπάνω συνθήκες. Αποτελεί υποχρέωση της ερευνήτριας να σεβαστεί την προσωπικότητα των ατόμων που θα συμμετάσχουν, διασφαλίζοντας την εχεμύθεια & εμπιστευτικότητα στα βασικά στοιχεία της ιδιωτικής και προσωπικής τους ζωής (Σαρρής, 2001).

- Εμπιστοσύνη και εντιμότητα: η τήρηση της ανωνυμίας και η ορθή απόδοση των λεγομένων τους αποτελούν για τους ερωτώμενους προϋποθέσεις ζωτικής σημασίας. Η εμπιστοσύνη εδραιώθηκε με την ειλικρινή στάση της

ερευνήτριας σε όλα τα στάδια της διαδικασίας (Ιωσηφίδης, 2003· Ζαχαριάδου, 2004).

- Χρήση των αποτελεσμάτων: οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν για την εκπόνηση της εργασίας στα πλαίσια των σπουδών στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας» και αποδέχθηκαν την συμμετοχή τους γι' αυτό το σκοπό. Επιπλέον τους δόθηκε η ρητή διαβεβαίωση ότι θα έχουν πρόσβαση στα τελικά αποτελέσματα της μελέτης και δόθηκε μια περιγραφή οποιασδήποτε ωφέλειας για τους ίδιους ή για ανάπτυξη νέας γνώσης που θα μπορούσε να αναμένεται (Σαχίνη – Καρδάση, 2000).

#### **4.4 Εγκυρότητα και αξιοπιστία**

Κατά την διάρκεια όλων των φάσεων της ερευνητικής διαδικασίας δόθηκε έμφαση στην εξασφάλιση, στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας. Οι έννοιες αυτές αποτελούν κλειδί για την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα της διαδικασίας. Χωρίς την διασφάλισή τους δεν υπολογίζεται κανένα προϊόν και κανένα συμπέρασμα. Είναι τόσο δύσκολη η επίτευξή τους ώστε πολλοί ερευνητές στοχεύουν στη σχετική και όχι στην απόλυτη προσέγγισή τους (Φραγκούλης, 2003)

Κατά κύριο λόγο το ζήτημα της εγκυρότητας συνδέεται με την μέθοδο που θα επιλεγεί για την διεξαγωγή της έρευνας και η αξιοπιστία συνδέεται με την τεχνική (το εργαλείο) συλλογής δεδομένων και πληροφοριών (Choen & Manion, 2000).

Ο όρος εγκυρότητα αναφέρεται στο κατά πόσο παίρνουμε τις πληροφορίες που έχουμε ως στόχο και όχι άλλες (Faulkner et al, 2003), στην περίπτωσή μας κατά πόσο μετράμε την ικανοποίηση από το εκπαιδευτικό τους πλαίσιο των φοιτητών της Ιατρικής Σχολής Λάρισας και των φοιτητών Νοσηλευτικής του ΤΕΙ Λάρισας. Από την άλλη η αξιοπιστία αναφέρεται στην συνέπεια με την οποία ένα όργανο μέτρησης παράγει ισοδύναμα αποτελέσματα, δηλαδή αν θα δώσει τα αποτελέσματα όταν επαναληφθεί σε άλλη χρονική στιγμή από εμάς ή από άλλους (Faulkner et al, 2003· Παντελής, 1989).

Για την επίτευξη υψηλού βαθμού εγκυρότητας ακολουθήθηκαν τα παρακάτω βήματα:

- Διεξαγωγή πιλοτικής έρευνας η οποία μας έδωσε τη δυνατότητα να εντοπίσουμε ερωτήσεις δυσνόητες για τους φοιτητές έτσι ώστε να παρέχουμε στην συνέχεια εγκαίρως τις απαραίτητες διευκρινήσεις στους ερωτώμενους.

- Συζήτηση με καθηγητές με εμπειρία σε θέματα πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας και διεξαγωγής έρευνας όπως η επιβλέπουσα καθηγήτρια της Διπλωματικής Εργασίας, προκειμένου να κάνουν προτάσεις στον τρόπο διεξαγωγής της έρευνας. Το παραπάνω όπως επίσης και η χρήση σταθμισμένων ερωτηματολογίων εξασφάλισαν την εγκυρότητα περιεχομένου στην εργασία μας (Παρασκευόπουλος, 1993).

- Η ύπαρξη ανοιχτών ερωτήσεων στο ερωτηματολόγιο συνεισέφερε στην εγκυρότητα της έρευνας (Παντελής, 1989 · Faulkner et al, 2003).

Για την αξιοπιστία της έρευνας ελήφθη μέριμνα έτσι ώστε το ερωτηματολόγιο να διέπεται από σαφές νόημα, απλή διατύπωση, οικίες λέξεις και αποφυγή καθοδηγητικών ερωτήσεων (Φίλιας, 2001). Συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του δείγματος (μέγεθος και αντιπροσωπευτικότητα) εκτιμάται ότι συνέβαλαν στην αξιοπιστία της έρευνας.

## **4.5 Το εργαλείο συλλογής των δεδομένων της έρευνας**

### **4.5.1 Πιλοτική έρευνα**

Πριν την διεξαγωγή της κυρίως έρευνας προηγήθηκε η πιλοτική έρευνα. Σ' αυτή μοιράστηκαν 20 ερωτηματολόγια με τυχαία επιλογή σε φοιτητές Ιατρικής και Νοσηλευτικής που είχαν παρακολουθήσει τουλάχιστον το 5<sup>ο</sup> εξάμηνο σπουδών μέσα σε διάστημα 3 ημερών. Θελήσαμε να ελέγξουμε τη σαφήνεια των ερωτήσεων και των οδηγιών, καθώς και να ελεγχθούν σε πρώτο στάδιο τα ερευνητικά ερωτήματα (Bell, 2001 · Oppenheim, 1996). Από τους συμμετέχοντες ζητήσαμε επίσης παρατηρήσεις και υποδείξεις (Faulkner et al, 1999). Χρήσιμες αποδείχτηκαν και οι πληροφορίες που αφορούσαν τον χρόνο συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου καθώς και την διάθεση συμμετοχής του δείγματος.

Εντοπίσαμε επίσης τις ερωτήσεις για τις οποίες χρειαζόταν περισσότερες διευκρινήσεις οι φοιτητές, έτσι αποφασίσαμε να παρέχουμε τις απαραίτητες πληροφορίες στο σύνολο των μελών του δείγματος πριν ξεκινήσουν την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

#### **4.5.2 Περιγραφή του ερωτηματολογίου**

Στην αρχή του ερωτηματολογίου υπάρχει ένα μικρό κείμενο ως συνοδευτική επιστολή η οποία σύμφωνα με τους Choen & Manion (1994) παίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο, καθώς γνωστοποιεί τον στόχο της έρευνας, δίνει βεβαιώσεις εμπιστευτικότητας, ενθαρρύνει τους συμμετέχοντες και εξασφαλίζει υψηλά ποσοστά ανταπόκρισης.

Το ερωτηματολόγιο της έρευνας αποτελεί μία σύνθεση από άλλα σταθμισμένα ερωτηματολόγια. Ο κυρίαρχος ρόλος στην μελέτη μας αποτελεί βέβαια το ερωτηματολόγιο DREEM, από τα υπόλοιπα θα πάρουμε πληροφορίες για κάποια ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του δείγματος και θα εντοπίσουμε τον βαθμό συσχέτισης με την ικανοποίηση των φοιτητών από το Εκπαιδευτικό Περιβάλλον (ΕΠ).

#### **Το ερωτηματολόγιο DREEM (περιέχει 50 ερωτήσεις)**

Για την αξιολόγηση του ΕΠ Σχολών Υγείας αναπτύχθηκε το όργανο DREEM (Dundee Ready Education Environment Measure) που θεωρείται ο χρυσός κανόνας για την αποτύπωση των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων μιας Σχολής, για συγκρίσεις, για συσχέτιση με την επίδοση των φοιτητών. Το DREEM το οποίο χρησιμοποιήθηκε διεθνώς μας ενημερώνει πως βιώνουν οι φοιτητές αυτό το περιβάλλον, μεταφράστηκε και επικυρώθηκε στα Ελληνικά (Dimoliatis et al, 2010).

Το όργανο Dreem είναι σχεδιασμένο για προπτυχιακές Σχολές επαγγελματιών Υγείας, μετρά το ΕΠ όπως αυτό βιώνεται από τους φοιτητές (student's perceptions). Έχει ενσωματώσει παλαιότερα σχετικά εργαλεία, αναπτύχθηκε το 1995-1997 με συνεισφορά 80 Ιατρικών εκπαιδευτών (medical educator) από όλο τον κόσμο και επικυρώθηκε σε διάφορες χώρες. Μεταφράστηκε σε περίπου είκοσι γλώσσες ενώ χρησιμοποιείται σε ακόμη περισσότερες χώρες (Zaini, 2005· Miles & Leinster, 2007).

Μια αναζήτηση στο Medline (10/7/2010) απέφερε 30 άρθρα, ενώ μια αναζήτηση στα πρακτικά των ετών 2001-2008 του καλύτερου ετήσιου παγκόσμιου συνεδρίου ιατρικής εκπαίδευσης που οργανώνει κάθε τέλος Αυγούστου η AMEE

(Association for Medical Education in Europe) απέφερε πάνω από 30 ανακοινώσεις από χώρες όπως από την Ιρλανδία μέχρι την Ζάμπια και από την Τουρκία μέχρι τον Καναδά. Ο Καναδάς σχεδόν μονοπωλεί τα τμήματα του συνεδρίου που αφορούν στο προπτυχιακό ΕΠ (Canashiro, McAller, Roff, 2006).

Το Dreem αποτελείται από 50 κλειστές ερωτήσεις σε καθορισμένη με τυχαίο τρόπο σειρά, 41 θετικά διατυπωμένες και 9 αρνητικά. Σε κάθε ερώτηση οι φοιτητές δήλωναν την συμφωνία τους σε μια κλίμακα Likert 6 βαθμίδων (διαφωνώ απόλυτα, διαφωνώ, μάλλον διαφωνώ, μάλλον συμφωνώ, συμφωνώ, συμφωνώ απόλυτα), και σε κάθε μία αποδίδεται βαθμός (score) 0,1,2,3,4,5 αντίστοιχα. Οι αρνητικές βαθμολογούνται αντίστροφα έτσι ώστε πάντα μεγαλύτερος βαθμός να σημαίνει καλύτερο Εκπαιδευτικό Περιβάλλον (ΕΠ).

Οι βαθμοί όλων των ερωτήσεων αθροίζονται και παράγεται ένας ολικός βαθμός που κυμαίνεται από 0-250 που προκύπτει από το γινόμενο των 50 ερωτήσεων επί το πιθανό βαθμό (0-5) της κάθε ερώτησης. Χείριστο δυνατό ΕΠ με βαθμό 0 (50x0) και μέγιστο δυνατό ΕΠ με βαθμό 250 (50x5). Οι κατασκευαστές δίνουν τον εξής προσεγγιστικό οδηγό ερμηνείας : 0-62,5 πολύ φτωχό ΕΠ, 62,6-125 πλήθος προβλημάτων, 126-187,5 περισσότερα θετικά από αρνητικά, 187,6 – 250 εξαιρετικό ΕΠ (McAler & Roff, 2002).

### **Το ερωτηματολόγιο OAS (Other As Shame Scale) (περιέχει 18 ερωτήσεις)**

Η κλίμακα εξωτερικής ντροπής περιέχει δηλώσεις που περιγράφουν τα συναισθήματα ή τις εμπειρίες σχετικά με το πώς μπορεί νιώθουν οι ερωτώμενοι και για το πώς τους βλέπουν οι άλλοι. Σε μια πεντάβαθμη κλίμακα τύπου Likert σημείωναν την συχνότητα με την οποία βίωναν αυτό που περιγράφονταν στην δήλωση (0=ποτέ, 1=σπάνια, 2=μερικές φορές, 3=συχνά, 4=πάντα). Οι προτάσεις του OAS κατανέμονται σε τρεις υποκλίμακες, το αίσθημα κατωτερότητας (inferior), το αίσθημα κενού (empty), και την αντίληψη του ατόμου για την αντίδραση των άλλων όταν κάνει λάθη (mistakes). Ο τελικός βαθμός προκύπτει από την άθροιση των βαθμών κάθε ερώτησης.

Ο δείκτης Cronbach's alpha του OAS στο ελληνικό δείγμα είναι 0,87. Το OAS έχει χρησιμοποιηθεί σε διάφορες μελέτες σχετικές με το συναίσθημα ντροπής (Gilbert & Miles, 2002).

### **Το ερωτηματολόγιο HDHQ (Hostility and Direction of Hostility Questionnaire)**

(περιέχει 90 ερωτήσεις)

Το ερωτηματολόγιο Επιθετικότητας και Κατεύθυνσης της Επιθετικότητας μελετά την δομή της επιθετικότητας και την μετράει ως στάση (attitude). Η επιθετικότητα όπως μετριέται με το HDHQ δεν έχει καθόλου σχέση με σωματική επιθετικότητα και σωματική βιαιότητα. Αποτελείται από 5 υποκλίμακες, οι τρεις υποκλίμακες, δηλαδή η παρορμητική επιθετικότητα, η επίκριση των άλλων και η παρανοειδής επιθετικότητα αφορούν την εξωστρεφή επιθετικότητα και αποτελούν μετρήσεις μεγάλης ποινικότητας. Δύο υποκλίμακες, η αυτοεπίκριση και παραληρηματική ενοχή αφορούν την ενδοστρεφή επιθετικότητα και αφορούν μετρήσεις αυτοτιμωρίας. Το άθροισμα και των πέντε αντανάκλα τη συνολική επιθετικότητα. Τα αποδεκτά πρότυπα (Caine et al., 1967) για φυσιολογικό πληθυσμό είναι ανάμεσα σε 12 και 14 αλλά υψηλότερα πρότυπα έχουν επίσης προταθεί.

Στο HDHQ σε μια σειρά προτάσεων οι οποίες χαρακτηρίζουν λιγότερο ή περισσότερο τη ζωή των ανθρώπων, οι φοιτητές επέλεξαν «σωστό» ή «λάθος».

### **Το ερωτηματολόγιο FES – FORM R (Family Environment Scale Form)** (περιέχει 90 ερωτήσεις)

Εδώ σε οι φοιτητές επιλέγοντας «σωστό» ή «λάθος» δείχνουν τον τρόπο που οι ίδιοι βλέπουν την λειτουργία της οικογένειας. Η Κλίμακα οικογενειακού περιβάλλοντος μετρά την οικογενειακή ατμόσφαιρα, διερευνώντας τρεις διαστάσεις του οικογενειακού περιβάλλοντος σε όλους τους τύπους των οικογενειών. Συγκεκριμένα μετρά τις διαστάσεις των διαπροσωπικών σχέσεων, τον βαθμό ενθάρρυνσης της προσωπικής ανάπτυξης και τη βασική οργανωτική δομή της οικογένειας (Moos & Moos, 1994).

### **Το ερωτηματολόγιο ESS (Experience of Shame Scale)** (περιέχει 25 ερωτήσεις)

Η Κλίμακα για το Βίωμα της Ντροπής περιέχει ερωτήσεις που αφορούν συναισθήματα που έχουν εμφανιστεί οποιαδήποτε στιγμή στο προηγούμενο έτος, όπως το να έρθουν σε δύσκολη θέση, να νιώσουν συνεσταλμένοι ή να ντροπιαστούν. Με την συμπλήρωση της κλίμακας (4 επίπεδα) οι ερωτώμενοι δηλώνουν την συχνότητα εμφάνισης.

Η ESS εκτιμά τρεις διαφορετικούς τύπους ντροπής, τη χαρακτηριστική, τη συμπεριφορική, και τη σωματική (Andreus et al., 2002). Κάθε μια από αυτές

αναφέρεται σε συγκεκριμένους τομείς όπως οι συνήθειες του ανθρώπου, οι λανθασμένες πράξεις του ή η εικόνα του σώματός του. Καλύπτει οκτώ θέματα που αφορούν το συναίσθημα της ντροπής, καθένα από αυτά έχει ένα βιωματικό, ένα γνωστικό και ένα συμπεριφορικό στοιχείο. Για παράδειγμα το άτομο ερωτάται αν ένιωσε ντροπή σε κάποια αποτυχία, αν τον έχει απασχολήσει τι σκέφτονται οι άλλοι για αυτήν την αποτυχία, αν απέφυγε ανθρώπους εξαιτίας αυτής της αποτυχίας.

**Το ερωτηματολόγιο SCL-90 (Symptom Check-List – 90 Revised)** (περιέχει 90 ερωτήσεις)

Η Κλίμακα Ψυχοπαθολογίας η οποία διερευνά την ύπαρξη ψυχοπαθολογίας στην διάρκεια της τελευταίας εβδομάδας και αξιολογεί το επίπεδο συμπτωμάτων κατάθλιψης, αναπτύχθηκε από τον Derogatis (1997). Με το ερωτηματολόγιο SCL-90-R καταφαίνεται ένας γενικός βαθμός ενόχλησης -μια γενική ένδειξη ψυχολογικής καταπόνησης, παρά μια διαγνωστική -νοσολογική κατηγοριοποίηση. Κυρίως όμως είναι περισσότερο χρήσιμο ως εργαλείο αξιολόγησης και εκτίμησης της γενικής ψυχολογικής καταπόνησης ατόμων ή πληθυσμών, παρά ως εργαλείο διερεύνησης της ειδικής ψυχοπαθολογίας (Alison 1995). Γι' αυτό τον λόγο χρησιμοποιήθηκε και στη δική μας έρευνα.

Αποτελείται από 90 ερωτήματα τα οποία περιγράφουν ψυχολογικές, συμπεριφορικές και σωματικές αιτιάσεις στην βάση 9 υποκλιμάκων. Οι τελευταίες περιλαμβάνουν τη σωματοποίηση, τον ιδεοψυχαναγκασμό, τη διαπροσωπική ευαισθησία, την κατάθλιψη, την επιθετικότητα, το φοβικό άγχος, τον παρανοειδή ιδεασμό, τον ψυχωτισμό και διάφορες αιτιάσεις. Η αξιολόγηση γίνεται σύμφωνα με μια 5βαθμη κλίμακα τύπου Likert (0-1-2-3-4). Επιπλέον προκύπτουν τρεις συνολικά δείκτες οι οποίοι αφορούν το γενικό δείκτη συμπτωμάτων, το σύνολο των θετικών συμπτωμάτων και το δείκτη ενόχλησης των θετικών συμπτωμάτων.

**Το ερωτηματολόγιο ECRI** (περιέχει 36 ερωτήσεις)

Με την συμπλήρωση της Κλίμακας Βιωμάτων στις Διαπροσωπικές Σχέσεις (ECRI) περιγράφεται πως νιώθουν οι ερωτώμενοι στις ερωτικές τους σχέσεις, συμπεριλαμβανομένου και του γάμου. Το ερωτηματολόγιο αναπτύχθηκε από τους Brennan, Clark & Shaver (1998), η μετάφραση και επικύρωση στα Ελληνικά έγινε από τον Καφέτσιο (2002). Στόχο του η μέτρηση των τύπων δεσμών στους ενήλικους σύμφωνα με δύο διαστάσεις: ασφάλεια-αποφυγή και εμμονή-μη εμμονή.



Ο ασφαλής τύπος δημιουργεί διαπροσωπικές σχέσεις σύμφωνα με τη θετική εικόνα που έχει για τον εαυτό του και για τους άλλους. Ο τύπος αποφυγής ενέχει αρνητικά μοντέλα για τους άλλους και για τον εαυτό του μπορεί είτε να χαρακτηρίζεται από μια εξιδανικευμένα θετική εικόνα είτε από μια αρνητική εικόνα. Ο τύπος εμμονής χαρακτηρίζεται από μια αρνητική εικόνα για τον εαυτό του και μια θετική για τους άλλους, γεγονός που τα καθιστά άτομα υποχωρητικά και εύκολα προς εκμετάλλευση συναισθηματικά.

Οι εξεταζόμενοι καλούνται να δηλώσουν τον βαθμό που τους εκφράζει καλύτερα κάθε πρόταση, σε μια 7βαθμη κλίμακα τύπου Likert (Διαφωνώ απολύτως 1 - 7 Συμφωνώ απολύτως).

### **Το ερωτηματολόγιο LOT-R (περιέχει 11 ερωτήσεις)**

Πρόκειται για ένα Τεστ Προσανατολισμού για την Ζωή όπου οι ερωτώμενοι δηλώνουν τον βαθμό συμφωνίας τους σε προτάσεις του ερευνητή χρησιμοποιώντας 5βαθμη κλίμακα τύπου Likert (διαφωνώ απόλυτα=0 έως συμφωνώ απόλυτα=4)

Το LOT-R (Life orientation test revised) ως στάση για την ζωή, μετρά την προδιάθεση της αισιοδοξίας των φοιτητών του δείγματος (Lyraeos et al, 2010). Μέσα από την βιβλιογραφία βλέπουμε πως οι ερευνητές ορίζουν τις διαθέσεις, ως στόχους που περιγράφουν τις επιθυμητές συμπεριφορές και τις τοποθετήσεις (στάσεις) των φοιτητών, για την επιθυμητή δηλαδή έκβαση της εκπαίδευσής τους (Katz,1991). Αυτοί οι στόχοι εξετάζουν την ανάπτυξη των σπουδαστών στο σύνολό της και αφορούν την πραγματική λειτουργικότητα στη ζωή τους.

Από τους φιλοσόφους μπορούν να ταξινομηθούν ως αισιόδοξοι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι ο κόσμος είναι στο σύνολό του καλός και όμορφος, και ότι ο άνθρωπος μπορεί να επιτύχει το βίωμα μιας αληθινής κατάστασης ευτυχίας και τελειότητας είτε σε αυτόν τον κόσμο είτε στον «άλλο» και ως απαισιόδοξοι εκείνοι που δεν υποστηρίζουν την άποψη αυτή. Σαν μια συναισθηματική διάθεση η αισιοδοξία είναι η τάση να κοιτάζει κανείς την φωτεινή και αισιόδοξη πλευρά της ζωής, εκτιμώντας ότι η απαισιόδοξια δίνει έναν σκοτεινό χρωματισμό σε κάθε γεγονός και αλυσοδένει το πέπλο της ελπίδας κάνοντας τα άτομα να χάνουν κάθε ίχνος φωτός για κάτι καλύτερο που μπορεί να συμβεί ή για την πιθανότητα κάτι κακό να μπορεί να βελτιωθεί.

## 4.6 Συλλογή δεδομένων

Η συλλογή των δεδομένων έγινε κατά την περίοδο Απριλίου – Μαΐου 2010 και διήρκησε τέσσερις εβδομάδες, χρόνος σχετικά μεγάλος αλλά απαραίτητος γιατί κρίθηκε αναγκαία η παρουσία της ερευνήτριας στην διάρκεια συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων. Η επιλογή του χρόνου έγινε έτσι ώστε οι φοιτητές να έχουν παρακολουθήσει ένα ικανοποιητικό τμήμα του προγράμματος σπουδών από το τρέχον εξάμηνο.

Το μέγεθος του ερωτηματολογίου και ο απαιτούμενος χρόνος για την συμπλήρωσή του (περίπου 70΄) δεν επέτρεψαν την υψηλή ανταπόκριση των φοιτητών για συμμετοχή τους στην έρευνα. Κάποιοι αρνήθηκαν να συμμετέχουν (περίπου 20), επιπλέον 15 ερωτηματολόγια διαπιστώσαμε ότι είχαν απαντηθεί επιτόλαια & ελλιπώς και αντικαταστάθηκαν. Οι υπόλοιποι φοιτητές όμως κατά την διεξαγωγή της έρευνας ήταν εγκάρδιοι και εκδήλωσαν ενδιαφέρον να συμμετάσχουν, διότι όπως δήλωσαν βρήκαν το θέμα πρωτότυπο και ενδιαφέρον.

Η συμπλήρωση γινόταν στα κλινικά εργαστήρια της Ιατρικής και της Νοσηλευτικής Σχολής μετά την συναίνεση των εκπαιδευτών τους, χώροι οικείοι αφού όλοι είχαν εργαστεί εκεί και διαθέσιμοι την χρονική περίοδο που τους χρειαζόμασταν. Τα ερωτηματολόγια μοιράστηκαν επιτόπου από την ερευνήτρια σε μικρές ομάδες σπουδαστών (Faulkner et al, 1999). Τα πλεονεκτήματα από αυτή τη μέθοδο ήταν σημαντικά:

- ❖ Εξοικονόμηση χρόνου
- ❖ Μεγάλο ποσοστό ανταπόκρισης άρα πιο αντιπροσωπευτικές πληροφορίες και πιο αξιόπιστες.
- ❖ Δόθηκαν οι ίδιες διευκρινήσεις σε όλους τους σπουδαστές

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

### 5.1 Κλίμακες που μετρήθηκαν

Κάθε ένας ερωτώμενος συμπλήρωσε 382 ερωτήσεις, ταξινομημένες σε οκτώ ερωτηματολόγια. Από αυτές τις ερωτήσεις υπολογίστηκαν 51 κλίμακες και υποκλίμακες. Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται το σύνολο των κλιμάκων που υπολογίστηκαν για κάθε ερωτηματολόγιο. Για κάθε μία κλίμακα περιγράφεται το σύνολο των ερωτήσεων από τις οποίες προήλθε και ο τρόπος με τον οποίο βαθμολογήθηκε κάθε μία απάντηση του ερωτώμενου. Το μοναδικό ερωτηματολόγιο που δεν περιγράφεται με κλίμακες είναι το ECRI.

<b>Μέτρηση εκπαιδευτικού Περιβάλλοντος με το Εργαλείο DREEM</b>	
1.	Συνολική μέτρηση της ικανοποίησης από το εκπαιδευτικό Περιβάλλον
2.	Αντιλήψεις για την μάθηση από το άθροισμα των απαντήσεων στις ερωτήσεις 1, 7, 13, 16, 20, 22, 24, 25, 38, 44, 47, 48.
3.	Ακαδημαϊκές αντιλήψεις από το άθροισμα των απαντήσεων στις ερωτήσεις 5, 10, 21, 26, 27, 31, 41, 45.
4.	Αντιλήψεις για την κοινωνική ζωή από το άθροισμα των ερωτήσεων 3, 4, 14, 15, 19, 28, 46.
5.	Αντιλήψεις για την ατμόσφαιρα από το άθροισμα των ερωτήσεων 11, 12, 17, 23, 30, 33, 34, 35, 36, 42, 43, 49.
6.	Αντιλήψεις για τους καθηγητές της Σχολής από το άθροισμα των ερωτήσεων 2, 6, 8, 9, 18, 29, 32, 37, 39, 40, 50.

<b>Κλίμακα Εξωτερικής Ντροπής (Other As Shamer Scale - OAS)</b>	
<b>1.</b>	Συνολική βαθμολογία από το άθροισμα των απαντήσεων στις 18 ερωτήσεις του ερωτηματολογίου
<b>2.</b>	Αίσθημα κατωτερότητας από το άθροισμα των απαντήσεων στις ερωτήσεις 1,2,4,5,6,7,8
<b>3.</b>	Αίσθημα κενού από το άθροισμα των απαντήσεων στις ερωτήσεις 15,16,17,18
<b>4.</b>	Αντίληψη του ατόμου για την αντίδραση των άλλων όταν κάνει λάθη από το άθροισμα των απαντήσεων στις ερωτήσεις 3,9,11,12,13,14

<b>Ερωτηματολόγιο Επιθετικότητας και Κατεύθυνσης της Επιθετικότητας (Hostility and Direction of Hostility Questionnaire – HDHQ)</b>	
1.	Παρορμητική επιθετικότητα (actihg – out hostility) από το άθροισμα των επιθυμητών απαντήσεων όπως: « <b>Σωστό</b> » στις ερωτήσεις 7, 15, 17, 20, 22, 24, 15, 39, 42, 45, 46, 49 και « <b>Λάθος</b> » στην ερώτηση 40.
2.	Επίκριση των άλλων (criticism of others) από το άθροισμα των επιθυμητών απαντήσεων όπως: « <b>Σωστό</b> » στις ερωτήσεις 1, 2, 6, 10, 11, 18, 19, 29, 32, 36, 41 και « <b>Λάθος</b> » στην ερώτηση 13.
3.	Παρανοειδής επιθετικότητα (paranoid hostility) από το άθροισμα των επιθυμητών απαντήσεων όπως: « <b>Σωστό</b> » στις ερωτήσεις 9, 31, 35, 37, 38, 44, 47, 50 και « <b>Λάθος</b> » στην ερώτηση 4.
4.	Αυτο-επίκριση (self- criticism) από το άθροισμα των επιθυμητών απαντήσεων όπως: « <b>Σωστό</b> » στις ερωτήσεις 8, 14, 27, 28, 30, 34, 40, 51 και « <b>Λάθος</b> » στις ερωτήσεις 3, 23, 26.
5.	Παραληρηματική ενοχή (Guilt) από το άθροισμα των επιθυμητών απαντήσεων όπως: « <b>Σωστό</b> » στις ερωτήσεις 5, 12, 16, 21, 33, 43, 48.
6.	Σύνολο εξωστρέφειας από το άθροισμα των κλιμάκων της παρορμητικής επιθετικότητας της επίκρισης των άλλων και της παρανοειδής επιθετικότητας
7.	Σύνολο ενδοστρέφειας από το άθροισμα των κλιμάκων της αυτο-επίκρισης και της παραληρηματικής ενοχής.
8.	Γενικό σύνολο από το άθροισμα των κλιμάκων του συνόλου εξωστρέφειας και ενδοστρέφειας.

<b>Κλίμακα Οικογενειακού Περιβάλλοντος</b> <b>Family Environment Scale Form R (FES FORM -R)</b>	
<b>1.</b>	Συνοχή (Cohesion) από το άθροισμα των επιθυμητών απαντήσεων όπως: « <b>Σωστό</b> » στις ερωτήσεις 1, 21, 51, 71, 81 και « <b>Λάθος</b> » στις ερωτήσεις 11, 41, 61.
<b>2.</b>	Εκφραστικότητα (Expressiveness) από το άθροισμα των επιθυμητών απαντήσεων όπως: « <b>Σωστό</b> » στις ερωτήσεις 12, 32, 42, 62, 82 και « <b>Λάθος</b> » στις ερωτήσεις 2, 22, 52, 72.
<b>3.</b>	Σύγκρουση (Conflict) από το άθροισμα των επιθυμητών απαντήσεων όπως: « <b>Σωστό</b> » στις ερωτήσεις 3, 23, 43, 53, 73, και « <b>Λάθος</b> » στις ερωτήσεις 13, 33, 63, 83.
<b>4.</b>	Ανεξαρτησία (Independence) από το άθροισμα των επιθυμητών απαντήσεων όπως: « <b>Σωστό</b> » στις ερωτήσεις 14, 24, 34, 54, 64 και « <b>Λάθος</b> » στις ερωτήσεις 4, 44, 74, 84.
<b>5.</b>	Προσανατολισμός για επιτεύγματα (Achievement Orientation) από το άθροισμα των επιθυμητών απαντήσεων όπως: « <b>Σωστό</b> » στις ερωτήσεις 5, 15, 35, 45, 75, 85 και « <b>Λάθος</b> » στις ερωτήσεις 25, 55, 65.
<b>6.</b>	Πνευματικός πολιτιστικός προσανατολισμός (Intellectual - Cultural Orientation) από το άθροισμα των επιθυμητών απαντήσεων όπως: « <b>Σωστό</b> » στις ερωτήσεις 6, 26, 56, 66, 86 και « <b>Λάθος</b> » στις ερωτήσεις 16, 36, 46, 76.
<b>7.</b>	Προσανατολισμός προς ενεργό ψυχαγωγική δραστηριότητα (Active - Recreational Orientation) από το άθροισμα των επιθυμητών απαντήσεων όπως: « <b>Σωστό</b> » στις ερωτήσεις 17, 37, 47, 67, 77 και « <b>Λάθος</b> » στις ερωτήσεις 7, 27, 57, 87.
<b>8.</b>	Ηθική και θρησκευτική έμφαση (Moral - Religious Emphasis) από το άθροισμα των επιθυμητών απαντήσεων όπως: « <b>Σωστό</b> » στις ερωτήσεις 8, 28, 48, 58, 78, 88 και « <b>Λάθος</b> » στις ερωτήσεις 18, 38, 68.
<b>9.</b>	Οργάνωση (Organization) από το άθροισμα των επιθυμητών απαντήσεων όπως: « <b>Σωστό</b> » στις ερωτήσεις 9, 19, 39, 59, 69, 89 και « <b>Λάθος</b> » στις ερωτήσεις 29, 49, 79.
<b>10.</b>	Έλεγχος (Control) από το άθροισμα των επιθυμητών απαντήσεων όπως: « <b>Σωστό</b> » στις ερωτήσεις 30, 40, 50, 80, 90 και « <b>Λάθος</b> » στις ερωτήσεις 10, 20, 60, 70.
<b>11.</b>	Σχέσεις από το άθροισμα των υποκλιμάκων 1,2,3

12.	Προσωπική ανάπτυξη και ωρίμανση από το άθροισμα των υποκλιμάκων 4-8
13.	Συντήρηση του συστήματος από το άθροισμα των υποκλιμάκων 9, 10

<b>Κλίμακα για το Βίωμα της Ντροπής (Experience of Shame Scale – ESS)</b>	
1.	Χαρακτηρολογική ντροπή από το άθροισμα των απαντήσεων στις ερωτήσεις 1 έως 12
2.	Συμπεριφορική ντροπή από το άθροισμα των απαντήσεων στις ερωτήσεις 13 έως και 21
3.	Σωματική ντροπή από το άθροισμα των απαντήσεων στις ερωτήσεις 22, 23, 24 και 25
4.	Συνολική ντροπή από το άθροισμα όλων των παραπάνω

<b>Κλίμακα Ψυχοπαθολογίας (SCL – 90)</b>	
1.	Σύνολο των θετικών συμπτωμάτων το οποίο ορίζεται να είναι το άθροισμα όλων των αποκρίσεων οι οποίες έχουν θετικό πρόσημο
2.	Σωματοποίηση η οποία ορίζεται να είναι το άθροισμα των ερωτήσεων 1, 4, 12, 27, 40, 42, 49, 52, 53, 56, 58.
3.	Ιδεοψυχαναγκασμός ο οποίος ορίζεται να είναι το άθροισμα των ερωτήσεων 3,9,10,28,38,45,46,51,65.
4.	Διαπροσωπική ευαισθησία η οποία ορίζεται να είναι το άθροισμα των ερωτήσεων 6,21,34,36,37,41,61,69,71.
5.	Κατάθλιψη η οποία ορίζεται να είναι το άθροισμα των ερωτήσεων 5,14,15,20, 22,26,29,30,31,32,54,71,79.
6.	Άγχος η οποία ορίζεται να είναι το άθροισμα των ερωτήσεων 2,17,23,33,39,57, 72,78,80,86.
7.	Επιθετικότητα η οποία ορίζεται να είναι το άθροισμα των ερωτήσεων 11,24,63, 67,74,81.
8.	Φοβικό άγχος η οποία ορίζεται να είναι το άθροισμα των ερωτήσεων 13,25,47, 50,70,75,82.
9.	Παρανοειδή ιδεασμό η οποία ορίζεται να είναι το άθροισμα των ερωτήσεων

	8,18, 43,68,76,83.
<b>10.</b>	Ψυχωτισμό η οποία ορίζεται να είναι το άθροισμα των ερωτήσεων 7,16,35,62, 77,84,85,88,90.
<b>11.</b>	Διάφορες αιτιάσεις (π.χ. διαταραχές ύπνου, πρόσληψης τροφής κ.α.) η οποία ορίζεται να είναι το άθροισμα των ερωτήσεων 44,64,66,19,60,59,89.
<b>12.</b>	Άθροισμα όλων των δεικτών η οποία ορίζεται να είναι το άθροισμα των δεικτών Νο 2 έως και Νο 11.
<b>13.</b>	Γενικός δείκτης συμπτωμάτων ο οποίος ορίζεται να είναι το πηλίκο του προηγούμενου δείκτη προς το πλήθος όλων των ερωτήσεων (90)
<b>14.</b>	Δείκτης ενόχλησης των θετικών συμπτωμάτων ο οποίος ορίζεται να είναι ο λόγος του αθροίσματος όλων των δεικτών προς το σύνολο των θετικών συμπτωμάτων

<b>Κλίμακα Βιωμάτων στις Διαπροσωπικές Σχέσεις ECRI.</b>	
<b>1.</b>	Αποφυγή από το άθροισμα των απαντήσεων στις ερωτήσεις με μονό νούμερο αρίθμησης
<b>2.</b>	Διαπροσωπικό άγχος - εμμονή από το άθροισμα των απαντήσεων στις ερωτήσεις με ζυγό νούμερο αρίθμησης

<b>Τεστ Προσανατολισμού για την Ζωή LOT-R</b>	
<b>1.</b>	Συνολική βαθμολογία από το άθροισμα των απαντήσεων στις ερωτήσεις 1, 3, 4, 6, 7, 9, 10.
<b>2.</b>	Αποτίμηση από τους ίδιους τους φοιτητές, της στάσης τους απέναντι στην ζωή σε κλίμακα 0-10

## **5.2 Κωδικοποίηση και ανάλυση των δεδομένων**

Η κωδικοποίηση των δεδομένων έγινε με τη βοήθεια των στατιστικών πακέτων Microsoft Office Excell 2003 και SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 16.0. Καταχωρήθηκαν οι απαντήσεις από κάθε ερωτηματολόγιο σε

ξεχωριστή γραμμή και κάθε ερώτηση σε ξεχωριστή στήλη. Για την κωδικοποίηση των απαντήσεων σημειώναμε είτε τον αριθμό 1 ή 0 για την αποδοχή ή μη κάθε πρότασης, είτε τον αντίστοιχο αριθμό που πρόεκυπτε από την σειρά των προεπιλεγμένων απαντήσεων ή από την κλίμακα Likert, ή από την ιεράρχηση. Προσπαθήσαμε με αυτό τον τρόπο να επιτρέψουμε και να διευκολύνουμε την μετέπειτα επεξεργασία των δεδομένων.

Στην εργασία μας στο πρώτο μέρος της παρουσίασης των αποτελεσμάτων πραγματοποιήσαμε περιγραφική ανάλυση χρησιμοποιώντας κυρίως πίνακες και λιγότερο γραφήματα. Στους πίνακες οι αριθμοί παρουσιάστηκαν είτε με την μορφή συχνοτήτων (απόλυτων και σχετικών) είτε με την μορφή του μέσου όρου για να μας δείξουν την τάση του δείγματος στις συγκεκριμένες απαντήσεις. Η τυπική απόκλιση που επίσης χρησιμοποιήσαμε, φανερώνει την ομοιογένεια των απαντήσεων, το μέγεθος της διασποράς. Όσο μικρότερη είναι τυπική απόκλιση τόσο μεγαλύτερη είναι η αξία της μέσης τιμής. Τέλος η επικρατούσα τιμή δηλώνει την απάντηση με την μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης.

Για να αναδείξουμε την ύπαρξη σχέση ανάμεσα στις μεταβλητές χρησιμοποιήσαμε τον συντελεστή συσχέτισης **Spearman**. Ο συντελεστής συσχέτισης (correlation coefficient) χρησιμοποιήθηκε στην μελέτη μας για να περιγράψει την φύση (π.χ. θετική ή αρνητική) και το μέγεθος της σχέσης ανάμεσα σε δύο μεταβλητές και να προβλέψει το βαθμό ή την απόδοση ενός υποκειμένου σε μια μεταβλητή στη βάση του βαθμού του στην άλλη μεταβλητή. Ο συντελεστής Spearman λαμβάνει τιμές από -1 έως +1, όταν κινείται στην αρνητική περιοχή υπάρχει αρνητική συσχέτιση και όταν κινείται στην θετική περιοχή υπάρχει θετική συσχέτιση.

Επίσης χρησιμοποιήσαμε το **t-test** για να ελέγξουμε αν είναι στατιστικά σημαντική η διαφορά που εμφανίζουν οι υποκατηγορίες κάποιων μεταβλητών που ανήκουν στα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος



## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται με συνοπτικό τρόπο οι τιμές των κλιμάκων που μελετούμε και παρατίθεται σύντομος σχολιασμός.

### 6.1 Παρουσίαση των απαντήσεων στο DREEM

Οι ερωτήσεις ομαδοποιούνται σε πέντε υποκλίμακες (διαστάσεις, συνιστώσες, subscales, factors, dimensions) που αποκαλύπτουν τις αντιλήψεις των φοιτητών για ισάριθμες πλευρές του ΕΠ. Οι βαθμοί των ερωτήσεων κάθε υποκλίμακας αθροίζονται επίσης σε ένα βαθμό το εύρος του οποίου εξαρτάται από τον αριθμό της υποκλίμακας Έτσι έχουμε στις αντιλήψεις για την μάθηση εύρος 0-60 βαθμούς, στις αντιλήψεις για τους καθηγητές 0-55 βαθμούς, στις ακαδημαϊκές αντιλήψεις 0-40 βαθμούς, στις αντιλήψεις για την ατμόσφαιρα στην σχολή 0-60 βαθμούς και στις αντιλήψεις για την κοινωνική τους ζωή 0-35 βαθμούς. Διαπιστώνοντας ότι το άθροισμα κάθε υποκλίμακας έχει διαφορετικό εύρος τιμών, το οποίο δυσκολεύει στην απομνημόνευση και καθιστά δύσκολη την σύγκριση μεταξύ τους, μετατρέψαμε κάθε βαθμό στην οικεία για κάθε άνθρωπο κλίμακα 0-100 (Streiner & Norman, 2008). Σε κάθε ερώτηση πολλαπλασιάζοντας επί 100/1000 βγαίνει η επιθυμητή κλίμακα, ο αριθμός 1000 προκύπτει στην περίπτωση μας γιατί έχουμε 200 ερωτηματολόγια επί 5 η μέγιστη τιμή ανά ερώτηση. Ο μέσος όρος των ερωτήσεων που περιέχει κάθε υποκλίμακα δίνει τον συνολικό βαθμό της.

Η τελική βαθμολογία ανά υποκλίμακα ερμηνεύεται ως εξής (McAleer & Roff, 2002):

- Αντιλήψεις για την μάθηση: 0-25% πολύ πτωχές, >25-50% η διδασκαλία θεωρείται αρνητική, >50-75% μια πιο θετική αντίληψη, >75-100% η διδασκαλία είναι υψηλά στην εκτίμησή τους.

- Αντιλήψεις για τους καθηγητές: 0-25% αβυσσαλέες, >25-50% ανάγκη κατάρτισης, >50-75% προς την σωστή κατεύθυνση, >75-100% πρότυπο δασκάλου.
- Ακαδημαϊκές αντιλήψεις: 0-25% αισθήματα πλήρους αποτυχίας, >25-50% πολλές αρνητικές απόψεις, >50-75% αισθήματα περισσότερο προς την θετική πλευρά, >75-100% αυτοπεποίθηση.
- Αντιλήψεις για την ατμόσφαιρα στη σχολή: 0-25% απαίσιο περιβάλλον, >25-50% πολλές πλευρές χρειάζονται αλλαγή, >50-75% μάλλον θετική ατμόσφαιρα, >75-100% μια καλή ολική αίσθηση.
- Αντιλήψεις για την κοινωνική τους ζωή: 0-25% μίζερη, >25-50% όχι όμορφος χώρος, >50-75% όχι και άσχημα, >75-100% πολύ καλά κοινωνικά.

Ένα πρόβλημα γνωστό όλων των κλιμάκων μέτρησης αποτελεί ότι οι άνθρωποι αποφεύγουν τα άκρα στις απαντήσεις τους, έτσι συσσωρεύονται τα δεδομένα στα δύο μεσαία τέταρτα (Streiner & Norman, 2008). Πρακτικά αυτό αχρηστεύει τα 4 ερμηνευτικά υποδιαστήματα των κατασκευαστών. Αντιπαρερχόμαστε έως κάποιο βαθμό το πρόβλημα αυτό διαιρώντας την πρότυπη κλίμακα 0-100 σε έξι (αντί τέσσερις) ζώνες ερμηνείας με πλάτος που αυξάνεται προοδευτικά καθώς απομακρυνόμαστε από το μέσο ως εξής: 0-25% πολύ αρνητικό, >25-40% σίγουρα αρνητικό, >40-50% μάλλον αρνητικό, >50-60% μάλλον θετικό, >60-75% σίγουρα θετικό, >75-100% πολύ θετικό. Σε κάθε ζώνη ερμηνείας δώσαμε διαφορετική χρωματική ταυτότητα ώστε να διευκολύνουμε την μελέτη τους:

<b>Πρότυπος</b>	<b>0-25%</b>	<b>&gt;25-40%</b>	<b>&gt;40-50%</b>	<b>&gt;50-60%</b>	<b>&gt;60-75%</b>	<b>&gt;75-100%</b>
<b>Βαθμός</b>						

Πίνακας 3. Χρωματική απεικόνιση σε κάθε μία από τις έξι ζώνες ερμηνείας

Στον Πίνακα 4 που ακολουθεί παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα του DREEM στο ολικό δείγμα, με τις ερωτήσεις τοποθετημένες έτσι ώστε ο μέσος βαθμός τους να ακολουθεί αύξουσα σειρά. Σε πλάγια σειρά είναι οι αρνητικά διατυπωμένες ερωτήσεις

25	<i>Η διδασκαλία δίνει περισσότερη έμφαση στην απομνημόνευση δεδομένων παρά στη μάθηση γενικών αρχών, εννοιών, μηχανισμών και μεθόδων.</i>	38
3	Υπάρχει ένα καλό σύστημα υποστήριξης των φοιτητών που αγχώνονται.	42,5
48	<i>Η διδασκαλία παραείναι δασκαλοκεντρική.</i>	43,2
4	<i>Είμαι υπερβολικά κουρασμένος/η για να μπορώ ν' απολαύσω το μάθημα.</i>	43,4
14	Σπάνια βαριέμαι στο μάθημα.	43,6
17	<i>Η αντιγραφή είναι πρόβλημα σ' αυτή τη σχολή.</i>	44,3
50	<i>Οι φοιτητές εκνευρίζουν τους καθηγητές.</i>	44,5
29	Οι καθηγητές είναι καλοί στο να μας πληροφορούν συστηματικά για την καθημερινή μας πρόοδο (ανατροφοδότηση).	47,9
9	<i>Οι καθηγητές είναι αυταρχικοί.</i>	49,4
12	Αυτή η σχολή έχει καλό ωρολόγιο πρόγραμμα.	50,8
42	Η ευχαρίστησή μου από τα μαθήματα ξεπερνά το στρες από αυτά.	53,8
32	Οι καθηγητές εδώ παρέχουν εποικοδομητική κριτική.	54,4
44	Η εκπαιδευτική διαδικασία με ενθαρρύνει να είμαι ένας ενεργός μαθητής.	55,8
24	Γίνεται καλή χρήση του διδακτικού χρόνου.	55,9
26	Η δουλειά της περασμένης χρονιάς είναι μια καλή προετοιμασία για τη δουλειά αυτής της χρονιάς.	56
39	<i>Οι καθηγητές θυμώνουν στο μάθημα.</i>	56,2
8	<i>Οι καθηγητές προσβάλλουν τους φοιτητές.</i>	56,7
43	Η ατμόσφαιρα με παρακινεί να μαθαίνω.	56,8
38	Οι καθηγητές ξεκαθαρίζουν από την αρχή του μαθήματος τι καινούργιο θα πρέπει να ξέρω ή να μπορώ να κάνω στο τέλος του.	57,6
13	Η διδασκαλία είναι επικεντρωμένη στο φοιτητή.	57,8
41	Η ικανότητά μου να λύνω προβλήματα αναπτύσσεται καλά εδώ στη σχολή.	58
47	Οι καθηγητές δίνουν περισσότερη έμφαση στη μακροπρόθεσμη παρά στη βραχυπρόθεσμη μάθηση.	58,4
22	Η εκπαίδευση εδώ με βοηθά ν' αναπτύξω την αυτοπεποίθησή μου.	58,7
21	Έχω την αίσθηση ότι με ετοιμάζουν καλά για το επάγγελμά μου.	59,2
27	Μπορώ ν' απομνημονεύω όλα όσα χρειάζομαι.	59,7
16	Η όλη εκπαίδευση με βοηθά ν' αναπτύξω τις ικανότητές μου.	60,4
37	Οι καθηγητές δίνουν σαφή και εύστοχα παραδείγματα.	60,7
28	Σπάνια νιώθω μοναξιά.	61
36	Μπορώ να συγκεντρωθώ καλά.	61
20	Η διδασκαλία είναι καλά εστιασμένη.	61,2
40	Οι καθηγητές είναι καλά προετοιμασμένοι για το μάθημά τους.	61,2
1	Οι καθηγητές με ενθαρρύνουν να συμμετέχω στο μάθημα.	61,5
35	<i>Βρίσκω την όλη εμπειρία των σπουδών μου απογοητευτική.</i>	61,7
30	Υπάρχουν ευκαιρίες για μένα ν' αναπτύξω δεξιότητες για διαπροσωπικές σχέσεις.	63,3

49	Νιώθω ότι μου δίνεται η δυνατότητα να ρωτήσω όποια απορία έχω.	63,3
5	Οι τεχνικές μάθησης που μου απέδιδαν στο παρελθόν συνεχίζουν να μου αποδίδουν και τώρα.	63,5
7	Η διδασκαλία συχνά μου εξάπτει το ενδιαφέρον.	63,9
18	Οι καθηγητές έχουν την ικανότητα να επικοινωνούν καλά με τους ασθενείς.	63,9
6	Οι καθηγητές έχουν υπομονή με τους ασθενείς.	64,9
23	Επικρατεί ήρεμη ατμόσφαιρα στις παραδόσεις.	65,1
11	Επικρατεί ήρεμη ατμόσφαιρα κατά τη διδασκαλία στους θαλάμους των κλινικών.	66,1
2	Οι καθηγητές γνωρίζουν καλά το αντικείμενό τους.	66,1
45	Πολλά από αυτά που έχω να μάθω μου φαίνονται σχετικά με μια σταδιοδρομία στον τομέα υγείας.	68,3
10	Έχω την πεποίθηση ότι αυτή τη χρονιά θα περάσω τα μαθήματά μου.	69,4
33	Νιώθω κοινωνικά άνετα στην τάξη.	69,7
34	Επικρατεί ήρεμη ατμόσφαιρα κατά τη διάρκεια των εργαστηρίων/ σεμιναρίων/ φροντιστηρίων/ ασκήσεων.	70,1
31	Έχω μάθει καλά πόσο σημαντικό είναι στο επάγγελμά μου το “να μπαίνω στη θέση του άλλου”.	72,1
19	Η κοινωνική μου ζωή είναι καλή.	74,4
46	Το σπίτι που μένω κατά τη διάρκεια των σπουδών μου είναι ευχάριστο.	74,9
15	Έχω καλούς φίλους σ' αυτή τη σχολή.	76,4
	<b>Συνολο Ε.Π.</b>	<b>58,9</b>

Πίνακας 4. Αποτύπωση σε αύξουσα σειρά του πρότυπου βαθμού όλων των ερωτήσεων του DREEM.

Όπως διαπιστώνουμε οι αντιλήψεις μιας ερώτησης ερμηνεύονται ως σίγουρα αρνητικές, οι οκτώ (8) μάλλον αρνητικές, οι δεκαέξι (16) μάλλον θετικές, οι εικοσιτέσσερις (24) σίγουρα θετικές και μία (1) πολύ θετικές.

Οι περισσότερες αρνητικές αντιλήψεις του ΕΠ για το δείγμα μας αποτελούν:

- Η διδασκαλία δίνει περισσότερη έμφαση στην απομνημόνευση δεδομένων παρά στη μάθηση γενικών αρχών, εννοιών, μηχανισμών και μεθόδων (38%)
- Υπάρχει ένα καλό σύστημα υποστήριξης των φοιτητών που αγχώνονται (42,5%)
- Η διδασκαλία παραείναι δασκαλοκεντρική (43,2)
- Είμαι υπερβολικά κουρασμένος/η για να μπορώ ν' απολαύσω το μάθημα (43,4)
- Σπάνια βαριέμαι στο μάθημα. (43,6)

Οι ιδιαίτερα καλές όψεις περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

- Έχω καλούς φίλους σ' αυτή τη σχολή (76,4%)
- Το σπίτι που μένω κατά τη διάρκεια των σπουδών μου είναι ευχάριστο (74,9 %)
- Η κοινωνική μου ζωή είναι καλή (74,4%)
- Έχω μάθει καλά πόσο σημαντικό είναι στο επάγγελμά μου το “να μπαίνω στη θέση του άλλου” (72,1%)
- Επικρατεί ήρεμη ατμόσφαιρα κατά τη διάρκεια των εργαστηρίων/ σεμιναρίων/ φροντιστηρίων/ ασκήσεων (70,1%)

Το τελικό score 58,9% που αφορά το σύνολο του ΕΠ για τους φοιτητές του δείγματος, κρίνεται μάλλον θετικό, με αρκετά προβλήματα τα οποία καθιστούν την μάθηση στις σχολές τους κάπως εύκολη και επιβάλουν τεκμηριωμένα μέτρα βελτίωσης.

Στον Πίνακα 5 αποτυπώνονται οι πρότυποι βαθμοί με τις ερωτήσεις στην σειρά ανάλογα με τον α.α. και ομαδοποιημένες στις πέντε υποκλίμακες. Τα δεδομένα που παρουσιάζονται στην πρώτη σειρά αφορούν το σύνολο του δείγματος της μελέτης, στην δεύτερη σειρά αφορούν τους φοιτητές της Νοσηλευτικής και στην τρίτη τους φοιτητές της Ιατρικής. Επίσης υπάρχει χρωματική ζώνη ερμηνείας στις απαντήσεις

α.α	Ερωτήσεις	Ολ. δείγμα		
		Νοσηλ.	Ιατρική	
1	Οι καθηγητές με ενθαρρύνουν να συμμετέχω στο μάθημα.	61,5	69,6	53,4
7	Η διδασκαλία συχνά μου εξάπτει το ενδιαφέρον.	63,9	72,2	55,6
13	Η διδασκαλία είναι επικεντρωμένη στο φοιτητή.	57,8	64,8	50,8
16	Η όλη εκπαίδευση με βοηθά ν' αναπτύξω τις ικανότητές μου.	60,4	68,8	52
20	Η διδασκαλία είναι καλά εστιασμένη.	61,2	64,6	57,8
22	Η εκπαίδευση εδώ με βοηθά ν' αναπτύξω την αυτοπεποίθησή μου.	58,7	63	54,4
24	Γίνεται καλή χρήση του διδακτικού χρόνου.	55,9	57,6	54,2
25	<i>Η διδασκαλία δίνει περισσότερη έμφαση στην απομνημόνευση δεδομένων παρά στη μάθηση γενικών αρχών, εννοιών, μηχανισμών και μεθόδων.</i>	38	39,8	36,2
38	Οι καθηγητές ξεκαθαρίζουν από την αρχή του μαθήματος τι καινούργιο θα πρέπει να ξέρω ή να μπορώ να κάνω στο τέλος του.	57,6	65,4	49,8

	44	Η εκπαιδευτική διαδικασία με ενθαρρύνει να είμαι ένας ενεργός μαθητής.	55,8	61,6	50
	47	Οι καθηγητές δίνουν περισσότερη έμφαση στη μακροπρόθεσμη παρά στη βραχυπρόθεσμη μάθηση.	58,4	62,2	54,6
	48	<i>Η διδασκαλία παραείναι δασκαλοκεντρική.</i>	43,2	40,8	45,6
	<b>Σύνολο</b>		<b>56,9</b>	<b>60,1</b>	<b>51,2</b>

Ακαδημαϊκές	5	Οι τεχνικές μάθησης που μου απέδιδαν στο παρελθόν συνεχίζουν να μου αποδίδουν και τώρα.	63,5	68,2	58,8
	10	Έχω την πεποίθηση ότι αυτή τη χρονιά θα περάσω τα μαθήματά μου.	69,4	78,8	60
	21	Έχω την αίσθηση ότι με ετοιμάζουν καλά για το επάγγελμά μου.	59,2	60,6	57,8
	26	Η δουλειά της περασμένης χρονιάς είναι μια καλή προετοιμασία για τη δουλειά αυτής της χρονιάς.	56	64,2	47,8
	27	Μπορώ ν' απομνημονεύω όλα όσα χρειάζομαι.	59,7	66,8	52,6
	31	Έχω μάθει καλά πόσο σημαντικό είναι στο επάγγελμά μου το "να μπαίνω στη θέση του άλλου".	72,1	74,4	69,8
	41	Η ικανότητά μου να λύνω προβλήματα αναπτύσσεται καλά εδώ στη σχολή.	58	64,2	51,8
	45	Πολλά από αυτά που έχω να μάθω μου φαίνονται σχετικά με μια σταδιοδρομία στον τομέα υγείας.	68,3	73,8	62,8
	<b>Σύνολο</b>		<b>63,3</b>	<b>68,9</b>	<b>57,7</b>

Κοινωνική ζωή	3	Υπάρχει ένα καλό σύστημα υποστήριξης των φοιτητών που αγχώνονται.	42,5	50,4	34,6
	4	<i>Είμαι υπερβολικά κουρασμένος/η για να μπορώ ν' απολαύσω το μάθημα.</i>	43,4	43	43,8
	14	Σπάνια βαριέμαι στο μάθημα.	43,6	50,8	36,4
	15	Έχω καλούς φίλους σ' αυτή τη σχολή.	76,4	77,4	75,4
	19	Η κοινωνική μου ζωή είναι καλή.	74,4	76,2	72,6
	28	Σπάνια νιώθω μοναξιά.	61	64,8	57,2
	46	Το σπίτι που μένω κατά τη διάρκεια των σπουδών μου είναι ευχάριστο.	74,9	75,2	74,6
<b>Σύνολο</b>		<b>59,5</b>	<b>62,5</b>	<b>56,4</b>	

Ατμόσφαιρα	11	Επικρατεί ήρεμη ατμόσφαιρα κατά τη διδασκαλία στους θαλάμους των κλινικών.	66,1	74	58,2
	12	Αυτή η σχολή έχει καλό ωρολόγιο πρόγραμμα.	50,8	57,2	44,4
	17	<i>Η αντιγραφή είναι πρόβλημα σ' αυτή τη σχολή.</i>	44,3	40,8	47,8
	23	Επικρατεί ήρεμη ατμόσφαιρα στις παραδόσεις.	65,1	66,4	63,8
	30	Υπάρχουν ευκαιρίες για μένα ν' αναπτύξω δεξιότητες για διαπροσωπικές σχέσεις.	63,3	68,6	58
	33	Νιώθω κοινωνικά άνετα στην τάξη.	69,7	72,2	67,2
34	Επικρατεί ήρεμη ατμόσφαιρα κατά τη διάρκεια των εργασιών/ σεμιναρίων/ φροντιστηρίων/ ασκήσεων.	70,1	70	70,2	

35	<i>Βρίσκω την όλη εμπειρία των σπουδών μου απογοητευτική.</i>	61,7	59,2	64,2
36	<i>Μπορώ να συγκεντρωθώ καλά.</i>	61	66,8	55,2
42	<i>Η ευχαρίστησή μου από τα μαθήματα ξεπερνά το στρες από αυτά.</i>	53,8	60,8	46,8
43	<i>Η ατμόσφαιρα με παρακινεί να μαθαίνω.</i>	56,8	63,6	50
49	<i>Νιώθω ότι μου δίνεται η δυνατότητα να ρωτήσω όποια απορία έχω.</i>	63,3	70,4	56,2
<b>Σύνολο</b>		<b>60,5</b>	<b>64,2</b>	<b>56,8</b>

Καθηγητές	2	<i>Οι καθηγητές γνωρίζουν καλά το αντικείμενό τους.</i>	66,1	66	66,2
	6	<i>Οι καθηγητές έχουν υπομονή με τους ασθενείς.</i>	64,9	71,2	58,6
	8	<i>Οι καθηγητές προσβάλλουν τους φοιτητές.</i>	56,7	53,4	60
	9	<i>Οι καθηγητές είναι αυταρχικοί.</i>	49,4	49	49,8
	18	<i>Οι καθηγητές έχουν την ικανότητα να επικοινωνούν καλά με τους ασθενείς.</i>	63,9	67,2	60,6
	29	<i>Οι καθηγητές είναι καλοί στο να μας πληροφορούν συστηματικά για την καθημερινή μας πρόοδο (ανατροφοδότηση).</i>	47,9	56,2	39,6
	32	<i>Οι καθηγητές εδώ παρέχουν εποικοδομητική κριτική.</i>	54,4	59,8	49
	37	<i>Οι καθηγητές δίνουν σαφή και εύστοχα παραδείγματα.</i>	60,7	67,8	53,6
	39	<i>Οι καθηγητές θυμώνουν στο μάθημα.</i>	56,2	51,8	60,6
	40	<i>Οι καθηγητές είναι καλά προετοιμασμένοι για το μάθημά τους.</i>	61,2	63,6	58,8
	50	<i>Οι φοιτητές εκνευρίζουν τους καθηγητές.</i>	44,5	36	53
	<b>Σύνολο</b>		<b>56,9</b>	<b>58,4</b>	<b>55,4</b>

Πίνακας 5. Αναλυτική βαθμολογία των ερωτήσεων του DREEM ανά κλίμακα του ΕΠ, ολική και ξεχωριστά σε κάθε Σχολή.

Διαπιστώνουμε ότι ο καλύτερες αντιλήψεις για το σύνολο των φοιτητών του δείγματος αποτελούν οι ακαδημαϊκές (63,3%), η ατμόσφαιρα (60,5%) και η κοινωνική ζωή (59,5%). Ακολουθούν η μάθηση και οι καθηγητές (56,9%). Τα επιμέρους score μεταξύ των υποκλιμάκων δεν έχουν μεγάλη διαφοροποίηση και είναι κοντά στο τελικό 58,9%.

Συγκρίνοντας τις απαντήσεις ανάμεσα στους φοιτητές της Νοσηλευτικής και της Ιατρικής θα εντοπίσουμε πολλές διαφοροποιήσεις κάποιες από αυτές ίσως αξιοσημείωτες. Αξίζει να σταθούμε κυρίως στην σημαντική διαφορά ανάμεσα στο τελικό βαθμό για το ΕΠ από τους φοιτητές της Νοσηλευτικής (62,5%) έναντι του αντίστοιχου των φοιτητών της Ιατρικής (55,4%). Οι αντιλήψεις των φοιτητών της

Νοσηλευτικής είναι καλύτερες σε κάθε συνιστώσα του ΕΠ σε σχέση με την αντίστοιχη της Ιατρικής, με μικρή διαφορά μόνο στους καθηγητές (58,4% & 55,4%).

Αναλυτικά οι βαθμοί ανά συνιστώσα του ΕΠ και ανά ομάδα φοιτητών:

	Ολικό Δείγμα	Νοσηλευτική	Ιατρική
Μάθηση	56,9	60,1	51,2
Ακαδημαϊκές	63,3	62,5	56,4
Κοινωνική Ζωή	59,5	68,9	57,7
Ατμόσφαιρα	60,5	62,5	56,4
Καθηγητές	56,9	58,4	55,4
<b>Τελικό</b>	<b>59,42</b>	<b>62,48</b>	<b>55,42</b>

Πίνακας 6. Συγκεντρωτική απεικόνιση της βαθμολογίας ανά κλίμακα του DREEM (ολικό, Νοσηλευτική, Ιατρική)

Στον Πίνακα που ακολουθεί φαίνεται η κατανομή των συχνοτήτων των ερωτήσεων σε κάθε μία από τις έξι ζώνες ερμηνείας με την αντίστοιχη χρωματική ταυτότητα, στο ολικό αλλά και στο επιμέρους δείγμα. Είναι εμφανές και εδώ η υπεροχή του δείγματος των φοιτητών της Νοσηλευτικής στις ζώνες με τα μεγαλύτερα score.

Ζώνη	Συνολικό δείγμα	Νοσηλευτική	Ιατρική
0-25	0	0	0
>25-40	1	2	4
>40-50	8	4	10
>50-60	16	9	22
>60-75	24	31	13
>75-100	1	4	1
0-100	50	50	50

Πίνακας 7. Κατανομή απόλυτων συχνοτήτων των ερωτήσεων στις έξι ζώνες ερμηνείας

Για μια πιο εύκολη απεικόνιση του πρότυπου μέσου βαθμού των ερωτήσεων κατά υποκλίμακα όσο αφορά το ολικό δείγμα μας κατασκευάσαμε το γράφημα 4. Οι τετράγωνες κουκίδες αντιπροσωπεύουν τις ερωτήσεις κάθε συνιστώσας του ΕΠ, έτσι είναι εύκολο αφενός να διαπιστώσουμε την διασπορά των ερωτήσεων και αφετέρου μια αδρή ταξινόμηση στις ζώνες ερμηνείας.





Γράφημα 4. Μέσοι βαθμοί των ερωτήσεων ανά κλίμακα του ΕΠ

## 6.2 Παρουσίαση των απαντήσεων στην Κλίμακα Εξωτερικής Ντροπής (Other As Shamer Scale - OAS)

Κλίμακα Εξωτερικής Ντροπής (Other As Shamer Scale - OAS)		
Κλίμακα ή Υποκλίμακα	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση
Συνολική βαθμολογία	19,4	9,3
Αίσθημα κατωτερότητας (inferior)	6,7	3,9
Αίσθημα κενού (empty)	3,9	2,7
Αντίληψη του ατόμου για την αντίδραση των άλλων όταν κάνει λάθη (mistakes)	7,6	3,5

Πίνακας 8. Βαθμολογίες εκφρασμένες σε μέσες τιμές στην Κλίμακα Εξωτερικής Ντροπής

Από την μελέτη του ερωτηματολογίου OAS προκύπτει ότι το μέγεθος της συνολικής του βαθμολογίας είναι συνάρτηση του αριθμού συναισθημάτων ή εμπειριών που βιώνουν οι ερωτώμενοι και της συχνότητας που τα βιώνουν, δηλαδή οι μεγάλες τιμές αντικατοπτρίζουν μεγάλο μέγεθος εξωτερικής ντροπής.

Όπου αναγράφεται (σε όλα τα ερωτηματολόγια) η μέση τιμή γίνεται κυρίως για να συγκριθεί με κάποιο τυπικό δείγμα, δεν προσφέρεται για σύγκριση μεταξύ των μεταβλητών του ίδιου ερωτηματολογίου γιατί έχουν διαφορετικό εύρος τιμών. Για

παράδειγμα το Αίσθημα Κατωτερότητας παίρνει τιμές από 0 έως 28 ενώ το Αίσθημα Κενού από 0 έως 16 γιατί αποτελούνται από διαφορετικό αριθμό ερωτήσεων

Οι μέσες τιμές καταδεικνύουν πως το δείγμα μας εμφανίζει ελάχιστα μικρότερη συνολική βαθμολογία (19,4) στην κλίμακα εξωτερικής ντροπής (OAS) κατά 2,3 μονάδες από ότι το δείγμα των 125 φοιτητών που αναφέρεται στην έρευνα του Cheung (2004).

### **6.3 Παρουσίαση των απαντήσεων του ερωτηματολογίου Επιθετικότητας και Κατεύθυνσης της Επιθετικότητας (Hostility and Direction of Hostility Questionnaire -HDHQ)**

<b>Ερωτηματολόγιο Επιθετικότητας και Κατεύθυνσης της Επιθετικότητας (Hostility and Direction of Hostility Questionnaire -HDHQ)</b>		
<b>Κλίμακα ή Υποκλίμακα</b>	<b>Μέση Τιμή</b>	<b>Τυπ. Απόκλιση</b>
Παρορμητική επιθετικότητα (actihg – out hostility)	<b>5,2</b>	<b>2,2</b>
Επίκριση των άλλων (criticism of others)	<b>6,6</b>	<b>2,1</b>
Παρανοειδής επιθετικότητα (paranoid hostility)	<b>2,7</b>	<b>2</b>
Αυτό-επίκριση (self- criticism)	<b>4,5</b>	<b>2,1</b>
Παραληρηματική ενοχή (Guilt)	<b>2,5</b>	<b>1,6</b>
Σύνολο εξωστρέφειας	<b>14,5</b>	<b>5</b>
Σύνολο ενδοστρέφειας	<b>7</b>	<b>3,3</b>
Γενικό σύνολο	<b>21,5</b>	<b>7,3</b>

Πίνακας 9. Βαθμολογίες εκφρασμένες σε μέσες τιμές του ερωτηματολογίου Επιθετικότητας και Κατεύθυνσης της Επιθετικότητας

Οι τιμές στο HDHQ αφορούν έναν τρόπο μέτρησης ενός ευρέος φάσματος από πιθανές εκδηλώσεις επιθετικότητας, αντανακλούν την ετοιμότητα για απάντηση με εχθρική συμπεριφορά και μια τάση εκτίμησης προσώπων.

Παρατηρούμε πως το γενικό σύνολο που προκύπτει από το δείγμα μας ισούται με 21,5 και είναι μεγαλύτερο του αποδεκτού όπως αυτό έχει προταθεί από τους Caine et al. (1967). Συγκριτικά με αποτελέσματα εργασίας του Price (1980) στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι τιμές των κλιμάκων του δείγματός μας είναι πιο κοντά σε πληθυσμό που

αποτελείται από ομάδες χωρισμένων ή κακοποιημένων γυναικών, παρά σε τυπικό δείγμα γενικού πληθυσμού.

#### 6.4 Παρουσίαση των απαντήσεων της Κλίμακας Οικογενειακού Περιβάλλοντος (Family Environment Scale Form R - FES FORM -R)

Κλίμακα Οικογενειακού Περιβάλλοντος Family Environment Scale Form R (FES FORM -R)					
	Κλίμακα ή Υποκλίμακα	Μέση Τιμή	Τυπ. Απόκλιση	Μέση Τιμή	Τυπ. Απόκλιση
				Τυπικό δείγμα	
Σχέσεις	Συνοχή (Cohesion)	6,6	1,8	6,73	1,47
	Εκφραστικότητα (Expressiveness)	5,8	1,4	5,54	1,61
	Σύγκρουση (Conflict)	2,6	1,9	3,18	1,91
Προσωπική ανάπτυξη και ωρίμανση	Ανεξαρτησία (Independence)	6,3	1,4	6,66	1,26
	Προσανατολισμός για επιτεύγματα (Achievement Orientation)	6,2	1,4	5,47	1,62
	Πνευματικός πολιτιστικός προσανατολισμός (Intellectual - Cultural Orientation)	5,5	1,8	5,56	1,82
	Προσανατολισμός προς ενεργό ψυχαγωγική δραστηριότητα (Active - Recreational Orientation)	4,9	2,1	5,33	1,96
	Ηθική και θρησκευτική έμφαση (Moral - Religious Emphasis)	4	1,8	4,75	2,03
Συντήρηση του συστήματός	Οργάνωση (Organization)	5,4	1,5	5,47	1,6
	Έλεγχος (Control)	4,7	1,6	4,26	1,84

Πίνακας 10. Βαθμολογίες εκφρασμένες σε μέσες τιμές της κλίμακας Οικογενειακού Περιβάλλοντος

Μελετώντας την δομή του FES FORM-R και τον τρόπο κωδικοποίησης και βαθμολόγησης των δεδομένων όπως τα αναφέραμε στην ενότητα 4.1 θα διαπιστώσουμε ότι μεγαλύτερη βαθμολογία δείχνει και καλύτερη λειτουργία της οικογένειας, εκτός από την μεταβλητή Σύγκρουση.

Αν συγκρίνουμε τις μέσες τιμές που προέκυψαν από το δείγμα της μελέτης μας με τις τυπικές τιμές από τα πρωτότυπα αποτελέσματα (Moos & Moos, 1994), θα διαπιστώσουμε ότι στις περισσότερες υποκλίμακες το μέγεθός τους είναι μικρότερο εκτός από εκείνες της εκφραστικότητας (5,8 έναντι 5,5), του προσανατολισμού για επιτεύγματα (6,2 έναντι 5,47) και του ελέγχου (4,7 έναντι 4,26).

## 6.5 Παρουσίαση των απαντήσεων της Κλίμακας για το βίωμα της ντροπής (Experience of Shame Scale – ESS)

<b>Κλίμακα για το Βίωμα Ντροπής (Experience of Shame Scale – ESS)</b>		
Κλίμακα ή Υποκλίμακα	Μέση Τιμή	Τυπ. Απόκλιση
Χαρακτηρολογική ντροπή (characterological shame)	<b>23,9</b>	<b>6,7</b>
Συμπεριφορική ντροπή (behavioral shame)	<b>19,9</b>	<b>5,5</b>
Σωματική ντροπή (bodily shame)	<b>8,5</b>	<b>3,1</b>
Συνολική ντροπή	<b>52,3</b>	<b>13,4</b>

Πίνακας 11. Βαθμολογίες εκφρασμένες σε μέσες τιμές της Κλίμακας για το Βίωμα Ντροπής

Η Κλίμακα για το Βίωμα της Ντροπής περιέχει ερωτήσεις που αφορούν συναισθήματα που έχουν εμφανιστεί οποιαδήποτε στιγμή στο προηγούμενο έτος. Πολλά συναισθήματα σε αριθμό και μεγάλη συχνότητα εμφάνισης δημιουργούν ευνόητα μεγάλη βαθμολογία που αντικατοπτρίζει μεγάλο μέγεθος εσωτερικής Ντροπής.

Η τιμή που υπολογίζεται στο δείγμα της μελέτης μας για την συνολική ντροπή (52,3) όπως αυτή ορίζεται στην κλίμακα για το Βίωμα της Ντροπής (ESS), είναι μεγαλύτερη από την συνολική ντροπή του δείγματος των 125 φοιτητών (48,4) που αναφέρεται στην εργασία του Cheung (2004). Η ίδια σχέση υπάρχει και στις τρεις (3) υποκλίμακες του ESS.

## 6.6 Παρουσίαση των απαντήσεων της Κλίμακας Ψυχοπαθολογίας (SCL-90)

Κλίμακα Ψυχοπαθολογίας (SCL-90)		
Κλίμακα ή Υποκλίμακα	Μέση Τιμή	Τυπ. Απόκλιση
Σωματοποίηση	8,9	8,6
Ιδιοψυχαναγκασμός	10	6,8
Διαπροσωπική ευαισθησία	9,1	6,5
Κατάθλιψη	11,1	8,6
Άγχος	8	7,3
Επιθετικότητα	5,2	4,5
Φοβικό άγχος	4,1	4,4
Παρανοειδή ιδεασμό	6	4,4
Ψυχωτισμό	7,1	6,4
Διάφορες αιτιάσεις (διαταραχές ύπνου, πρόσληψης τροφής κ.α.)	5,7	4,5
Άθροισμα όλων των δεικτών	75,6	56,4
Γενικός δείκτης Συμπτωμάτων	0,8	0,6
Δείκτης ενόχλησης θετικών Συμπτωμάτων	1,6	0,4
Σύνολο των θετικών Συμπτωμάτων	43,4	22,2

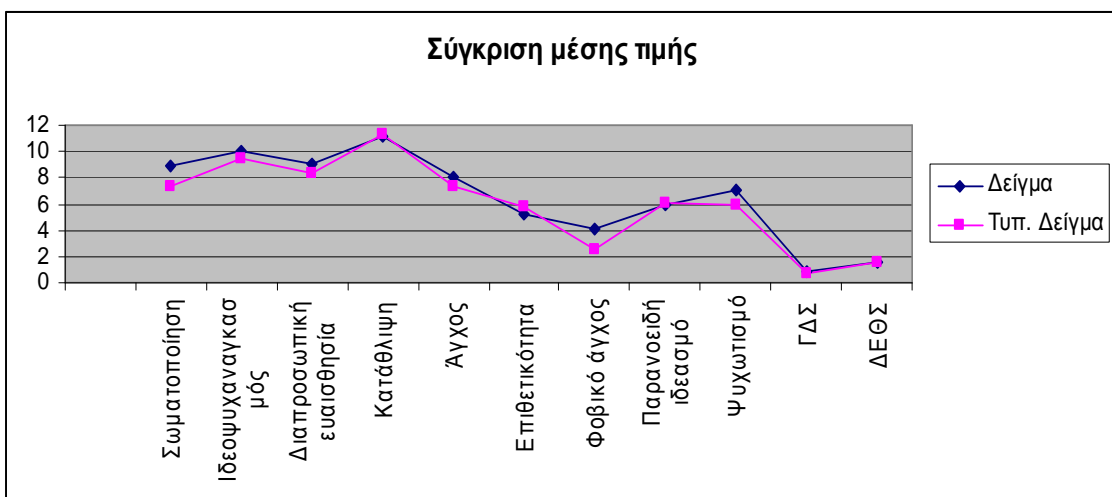
Πίνακας 12. Βαθμολογίες εκφρασμένες σε μέσες τιμές της Κλίμακας Ψυχοπαθολογίας

Αναφέρουμε ξανά ότι δεν μπορεί να γίνει σύγκριση μεταξύ των μέσων τιμών κάθε κατηγορίας εξαιτίας του διαφορετικού μεγέθους τους. Το μέγεθος του συνολικού score δείχνει και το βαθμό ενόχλησης των φοιτητών του δείγματος από τα προβλήματα και ενοχλήσεις των συγκεκριμένων συμπτωμάτων Ψυχοπαθολογίας.

Οι τιμές που προκύπτουν στο δείγμα μας είναι παρόμοιες με τις αντίστοιχες που βρέθηκαν σε Υγιή Ελληνικό πληθυσμό από μελέτη που δημοσιεύθηκε το 1991 (Ντώνιας κ.α., 1991). Για μια σύγκριση παρουσιάζουμε σε πίνακα και σε διάγραμμα για κάθε κλίμακα του SCL-90 τη μέση τιμή του δείγματος και την αντίστοιχη από δείγμα 53 Υγιών σε Ελληνικό πληθυσμό.

Κλίμακα Ψυχοπαθολογίας (SCL-90)		
Κλίμακα ή Υποκλίμακα	Δείγμα	Τυπ. Δείγμα
Σωματοποίηση	8,9	7,4
Ιδεοψυχαναγκασμός	10	9,5
Διαπροσωπική ευαισθησία	9,1	8,4
Κατάθλιψη	11,1	11,3
Άγχος	8	7,3
Επιθετικότητα	5,2	5,8
Φοβικό άγχος	4,1	2,5
Παρανοειδή ιδεασμό	6	6,1
Ψυχωτισμό	7,1	6
ΓΔΣ	0,8	0,7
ΔΕΘΣ	1,6	1,6
ΣΘΣ	43,4	38,4

Πίνακας 13. Σύγκριση του δείγματος με υγιή πληθυσμό



Γράφημα 5. Σύγκριση του δείγματος με υγιή πληθυσμό

## 6.7 Παρουσίαση των απαντήσεων της Κλίμακας βιωμάτων στις Διαπροσωπικές Σχέσεις (ECRI)

	Κλίμακα βιωμάτων στις Διαπροσωπικές Σχέσεις (ESRI)	Μέση τιμή	Τυπ. από κλιση
	<u>Τύπος αποφυγής</u>		
1.	Προτιμώ να μην δείχνω τον σύντροφό μου τι αισθάνομαι κατά βάθος	2,9	1,9
3.	Αισθάνομαι άνετα να μοιράζομαι προσωπικές σκέψεις και συναισθήματα με τον σύντροφό μου	5,0	1,9
5.	Το βρίσκω δύσκολο να αφήσω τον εαυτό μου να στηριχθεί σε ερωτικούς συντρόφους	3,9	1,9
7.	Αισθάνομαι πολύ άνετα να είμαι συναισθηματικά κοντά με ερωτικούς συντρόφους	4,2	2,0
9.	Δεν αισθάνομαι άνετα να "ανοίγομαι" σε ερωτικούς συντρόφους	3,1	1,9
11.	Προτιμώ να μην είμαι συναισθηματικά πολύ κοντά σε ερωτικούς συντρόφους	3,2	2,0
13.	Αισθάνομαι άβολα, όταν ο σύντροφός μου θέλει να είναι συναισθηματικά πολύ κοντά μου	2,5	1,8
15.	Το βρίσκω εύκολο να έρθω συναισθηματικά κοντά με τον σύντροφό μου	4,4	2,0
17.	Δεν μου είναι δύσκολο να έρθω συναισθηματικά κοντά με το σύντροφό μου	3,9	2,1
19.	Συνήθως συζητάω τα προβλήματα και τις ανησυχίες μου με τον σύντροφό μου	5,0	2,0
21.	Με βοηθάει να στραφώ στον σύντροφό μου σε ώρες ανάγκης	4,6	2,3
23.	Λέω στον σύντροφό μου σχεδόν τα πάντα	4,4	2,2
25.	Συζητάω τα πράγματα που με απασχολούν με τον σύντροφό μου	5,0	2,2
27.	Αισθάνομαι νευρική όταν ένας σύντροφός μου έρθει συναισθηματικά πολύ κοντά μου	2,9	2,5
29.	Αισθάνομαι άνετα να στηριχθώ στον ερωτικό μου σύντροφο	4,6	2,5
31.	Το βρίσκω εύκολο να στηριχθώ σε ερωτικούς συντρόφους	3,5	2,7
33.	Μου είναι εύκολο να είμαι τρυφερός με τον σύντροφό μου	4,9	2,8
35.	Ο σύντροφός μου πραγματικά καταλαβαίνει εμένα και τις ανάγκες μου	4,6	2,8
	<u>Διαπροσωπικό άγχος - εμμονή</u>		
2.	Φοβάμαι ότι θα χάσω την αγάπη του συντρόφου μου	2,6	1,7
4.	Ανησυχώ συχνά με την ιδέα ότι ο σύντροφός μου δεν θα θέλει να μείνει μαζί μου	2,8	1,7
6.	Ανησυχώ συχνά με την ιδέα ότι ο σύντροφός μου δεν με αγαπάει πραγματικά	2,8	1,8
8.	Ανησυχώ ότι οι ερωτικοί μου σύντροφοι δεν θα νοιάζονται για μένα όσο εγώ για αυτούς	3,3	2,0
10.	Συχνά εύχομαι τα συναισθήματα του συντρόφου μου για μένα, να είναι τόσο δυνατά όσο τα δικά μου για αυτόν	4,0	2,1

12.	Ανησυχώ πολύ για τις σχέσεις μου	3,4	2,1
14.	Όταν ο σύντροφός μου είναι μακριά μου, ανησυχώ ότι μπορεί να ενδιαφερθεί για κάποιον άλλο	3,6	2,1
16.	Όταν δείχνω τα αισθήματά μου στους ερωτικούς μου συντρόφους, φοβάμαι ότι εκείνοι δεν θα αισθάνονται το ίδιο για εμένα	3,5	2,0
18.	Σπάνια ανησυχώ ότι ο σύντροφός μου μπορεί να με αφήσει	3,7	2,1
20.	Ο ερωτικός μου σύντροφος με κάνει να αμφισβητώ τον εαυτό μου	2,3	2,1
22.	Σπάνια ανησυχώ με την ιδέα ότι μπορεί να με εγκαταλείψουν	3,9	2,3
24.	Διαπιστώνω ότι οι σύντροφοί μου δεν θέλουν να έρθουν συναισθηματικά τόσο κοντά μου όσο θα ήθελα	2,8	2,2
26.	Μερικές φορές οι ερωτικοί μου σύντροφοι αλλάζουν συναισθήματα για μένα χωρίς φανερό λόγο	2,9	2,4
28.	Η επιθυμία μου να είμαι συναισθηματικά πολύ κοντά με τους άλλους μερικές φορές τους φοβίζει και τους απομακρύνει	3,2	2,6
30.	Φοβάμαι ότι μόλις ένας ερωτικός σύντροφος με γνωρίσει καλά, δεν θα του αρέσει το ποιος πραγματικά είμαι	2,5	2,6
32.	Θυμώνω που δεν παίρνω τη σιοργή και την στήριξη που χρειάζομαι από τον σύντρόφό μου	3,5	2,8
34.	Ανησυχώ ότι υστερώ σε σύγκριση με άλλους ανθρώπους	2,9	2,9
36.	Μου φαίνεται ότι ο σύντροφός μου με προσέχει μόνο όταν είμαι θυμωμένος	2,6	2,9

Πίνακας 14. Μέση τιμή και τυπική απόκλιση ανά ερώτηση στο ερωτηματολόγιο ECRI

Η μέση τιμή για την αποφυγή είναι 4,5 και για την εμμονή – διαπροσωπικό άγχος είναι 3,4 όταν οι μέσες τιμές από μια ομάδα ελέγχου ήταν αντίστοιχα 2,85 και 3,36. Τα αποτελέσματα της ομάδας ελέγχου προήλθαν από έρευνα σε 80 άτομα αντίστοιχης ηλικιακής κατανομής που προέρχονται από τον γενικό πληθυσμό (Kafetsios & Sideridis, 2006).

## 6.8 Παρουσίαση των απαντήσεων στο LOT-R

Αρχικά για να δούμε πόσο αισιόδοξοι είναι οι φοιτητές της μελέτης μας αντιστρέψαμε τις βαθμολογίες στις ερωτήσεις 3, 7, και 9 πριν βγάλουμε το σκορ (0=4, 1=3, 2=2, 3=1, 4=0). Στην συνέχεια προσθέσαμε τις απαντήσεις στις ερωτήσεις 1, 3, 4, 7, 9 και 10. Αν η βαθμολογία είναι πάνω από 16, οι φοιτητές θεωρούνται περισσότερο αισιόδοξα άτομα. Αν συγκεντρώνουν βαθμολογία μικρότερη από το 16,



όσο μικρότερη είναι αυτή τόσο πιο απαισιόδοξη είναι και η στάση που έχουν απέναντι στην ζωή.

Η μέση τιμή για ολόκληρο τον πληθυσμό της μελέτης μας ήταν **13,8** όταν οι ακραίες τιμές που θα μπορούσε να πάρει είναι 0 έως 24 (6x0 έως 6x4). Σύμφωνα με δημιουργούς του ερωτηματολογίου στην ελληνική έκδοση (Lygkos et al, 2010) αν η βαθμολογία είναι πάνω από 16 οι φοιτητές είναι περισσότερο αισιόδοξα άτομα. Όσο μικρότερη από 16 τόσο πιο απαισιόδοξη στάση είναι και η στάση που έχουν για την ζωή. Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι οι φοιτητές του δείγματος έχουν μια σχετικά απαισιόδοξη στάση για την ζωή.

Στην ερώτηση να αποτιμήσουν την στάση τους απέναντι στην ζωή βαθμολογώντας από 0 απολύτως απαισιόδοξη έως 10 απολύτως αισιόδοξη, η μέση τιμή ήταν **7,25**. Μετατρέποντας τη τιμή στην κλίμακα αξιολόγησης που αναφέραμε παραπάνω η τιμή που προκύπτει είναι 17,4. Διαπιστώνουμε αφενός μια διαφοροποίηση ανάμεσα στο πως χαρακτηρίζουν την στάση τους και στο αποτέλεσμα του τεστ και αφετέρου ίσως το πιο σημαντικό ότι θεωρούν την στάση τους απέναντι στην ζωή αρκετά αισιόδοξη.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ

### 7.1 Επιλογή μεθόδου

Στη συνέχεια του κεφαλαίου θα προσπαθήσουμε να συσχετίσουμε όλες τις μεταβλητές του DREEM (total score, μάθηση, ακαδημαϊκές αντιλήψεις, κοινωνική ζωή, ατμόσφαιρα, καθηγητές), με κάθε ένα ερωτηματολόγιο ξεχωριστά και με όσες κατηγορίες (κλίμακες, συνιστώσες) έχουν δημιουργηθεί σύμφωνα με αυτά που αναφέρουμε στην ενότητα 5.1 της εργασίας μας. Θα παρουσιάσουμε τα στατιστικώς σημαντικά συγκεντρωτικά σε πίνακες έτσι ώστε να διευκολύνουμε την μελέτη τους και να δώσουμε την δυνατότητα παραγωγής συγκρίσιμων αποτελεσμάτων.

Έχουμε χρησιμοποιήσει τον συντελεστή συσχέτισης **Spearman**. Για να είναι δυνατό ένα σχέδιο συσχέτισης, πρέπει να έχει ο ερευνητής ένα εύρος δεδομένων και για τις δύο μεταβλητές. Το σχέδιο συσχέτισης αναζητά πρότυπα σχέσης ανάμεσα στις μεταβλητές:

- Υψηλές τιμές μιας μεταβλητής σχετίζονται με υψηλές τιμές της άλλης μεταβλητής ή χαμηλές τιμές της μιας με χαμηλές τιμές της άλλης. Αυτή ονομάζεται θετική συσχέτιση και σημειώνεται με ένα συν (+) μπροστά από το συντελεστή συσχέτισης ,που βρίσκεται από υπολογισμούς των κατάλληλων στατιστικών δοκιμασιών. Η θετική σχέση είναι τόσο πιο ισχυρή, όσο η τιμή της πλησιάζει το +1,0
- Υψηλές τιμές της μιας μεταβλητής σχετίζονται με χαμηλές τιμές της άλλης. Αυτή ονομάζεται αρνητική συσχέτιση και φαίνεται από το σημείο μείον(-) μπροστά από το συντελεστή συσχέτισης. Η αρνητική σχέση είναι τόσο πιο ισχυρή, όσο η τιμή της πλησιάζει το -1,0.

Ο συντελεστής συσχέτισης (correlation coefficient) χρησιμοποιήθηκε στην μελέτη μας για να περιγράψει την φύση (π.χ. θετική ή αρνητική) και το μέγεθος της σχέσης ανάμεσα σε δύο μεταβλητές και να προβλέψει το βαθμό ή την απόδοση ενός υποκειμένου σε μια μεταβλητή στη βάση του βαθμού του στην άλλη μεταβλητή.

Συσχέτιση δεν σημαίνει αιτιότητα. Όταν σε μία δειγματοληψία δύο μεταβλητές βρίσκονται συσχετισμένες αυτό σημαίνει μόνο ότι οι μεταβλητές αυτές συνδέονται με

κάποια σχέση, δεν συνεπάγεται αιτιότητα. Οι δύο μεταβλητές μπορεί να συνδέονται με σχέση αιτιότητας μπορεί όμως όχι. Για παράδειγμα μπορεί και οι δύο να επηρεάζονται από μια τρίτη μεταβλητή.

Επίπεδο κρίσιμης σημαντικότητας έχει ορισθεί το 0,05 (5%) και το 0,01 (1%). Η στατιστική σημαντικότητα είναι μια δήλωση της πιθανότητας να προκύψει ένας συγκεκριμένος συντελεστής συσχέτισης για ένα δείγμα δεδομένων αν δεν υπάρχει συσχέτιση (δηλαδή, αν η συσχέτιση είναι 0,00) στον πληθυσμό από τον οποίο λήφθηκε το δείγμα. Στους πίνακες τα αποτελέσματα στα οποία έχει ληφθεί επίπεδο σημαντικότητας 0,05 (5%) είναι σημασμένα με ένα αστερίσκο π.χ. -0,165\*. Τα κελιά που δεν περιέχουν καμία τιμή, δηλώνουν ότι μεταξύ των αντίστοιχων μεταβλητών δεν βρέθηκε καμία στατιστικά σημαντική γραμμική σχέση. Επιπλέον με έντονη γραφή (Bold) είναι τα αποτελέσματα από τις συσχετίσεις του total DREEM με την συνολική βαθμολογία καθενός από τα άλλα επτά ερωτηματολόγια.

Επίσης χρησιμοποιήσαμε το **t-test** για να ελέγξουμε αν είναι στατιστικά σημαντική η διαφορά που εμφανίζουν οι υποκατηγορίες κάποιων μεταβλητών που ανήκουν στα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος. Με την ανάλυση t-test συγκρίνουμε δύο ομάδες μετρήσεων από διαφορετικά άτομα (δείγματα) ως προς μια εξαρτημένη μεταβλητή και αξιολογούμε τις διαφορές των μέσων όρων μεταξύ των δύο ανεξάρτητων δειγμάτων. Στην μελέτη μας η ικανοποίηση από το ΕΠ αποτελεί την εξαρτημένη μεταβλητή, η οποία δεχόμαστε ότι έχει κανονική κατανομή για να μπορέσει να γίνει αποδεκτή η χρήση του t-test.

## 7.2 Συσχέτιση με την Κλίμακα Εξωτερικής Ντροπής (OAS)

	Total DREEM	Μάθηση	Ακαδημαϊκές αντιλήψεις	Κοινωνική Ζωή	Ατμόσφαιρα	Καθηγητές
<b>OAS</b>	<b>-0,263</b>	<b>-0,143*</b>	<b>-0,141*</b>	<b>-0,304</b>	<b>-0,269</b>	<b>-0,306</b>
<b>Inferior</b>	<b>-0,187</b>			-0,163*	-0,244	-0,183
<b>Empty</b>	<b>-0,22</b>			-0,299	-0,222	-0,248
<b>Mistakes</b>	<b>-0,19</b>			-0,226	-0,151*	-0,288

\*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Πίνακας 15. Έλεγχος σχέσης μεταξύ των μεταβλητών του DREEM και του OAS

Ανάμεσα στις μεταβλητές του DREEM και της Κλίμακας Εξωτερικής Ντροπής έγιναν συνολικά 24 έλεγχοι για ύπαρξη συσχετίσεων. Βρέθηκαν στατιστικώς σημαντικές 18 αρνητικές σχέσεις, αυτό σημαίνει ότι υψηλές τιμές της μιας μεταβλητής σχετίζονται με χαμηλές τιμές της άλλης μεταβλητής. Δηλαδή μεγάλες τιμές της ικανοποίησης των φοιτητών από το Εκπαιδευτικό Περιβάλλον (ΕΠ) σχετίζονται με χαμηλές της Κλίμακας Εξωτερικής Ντροπής ή και το αντίστροφο όπως χαμηλές τιμές του DREEM με υψηλές τιμές του OAS.

Παρατηρούμε ότι δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική σχέση μόνο ανάμεσα στις μεταβλητές Μάθηση & Ακαδημαϊκές Αντιλήψεις, με τις μεταβλητές Αίσθημα κατωτερότητας (Inferior), Αίσθημα κενού (Empty) και Αντίληψη του ατόμου για την αντίδραση των άλλων όταν κάνει λάθη (Mistakes).

Περισσότερο ισχυρές αρνητικές σχέσεις εντοπίζουμε ανάμεσα στις μεταβλητές: Καθηγητές και total OAS (-0.306), Κοινωνική ζωή και total OAS (-0,304), Καθηγητές και Mistakes (-0.288).

### 7.3 Συσχέτιση με το Ερωτηματολόγιο Επιθετικότητας και Κατεύθυνσης της Επιθετικότητας (HDHQ)

	total Dreem	Μάθηση	Ακαδημαϊκές αντιλήψεις	Κοινωνική Ζωή	Ατμόσφαιρα	Καθηγητές
Παρορμητική επιθετικότητα (CO)				-0,142*		
Επίκριση των άλλων (AH)	-0,212			-0,253	-0,242	-0,249
Παρανοειδής επιθετικότητα (PH)				-0,156*		-0,186
Αυτό-επίκριση (SC)	-0,19			-0,246	-0,203	-0,153*
Παραληρηματική ενοχή (G)				-0,162*		-0,153*
Σύνολο εξωστρέφειας	-0,17*			-0,228	-0,214	-0,225
Σύνολο ενδοστρέφειας	-0,18			-0,234	-0,187	-0,188
<b>total HDHQ</b>	<b>-0,197*</b>			<b>-0,267</b>	<b>-0,239</b>	<b>-0,241</b>

\*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Πίνακας 16. Έλεγχος σχέσης μεταξύ των μεταβλητών του DREEM και του HDHQ

Ανάμεσα στις μεταβλητές του DREEM και του ερωτηματολογίου Επιθετικότητας και Κατεύθυνσης της Επιθετικότητας έγιναν συνολικά 48 έλεγχοι για ύπαρξη συσχετίσεων. Βρέθηκαν στατιστικώς σημαντικές 25 αρνητικές σχέσεις που δηλώνουν ότι χαμηλές τιμές της ικανοποίησης των φοιτητών από το ΕΠ σχετίζονται με υψηλές τιμές της Επιθετικότητας και της Κατεύθυνσης της Επιθετικότητας ως στάση ζωής, αλλά και το αντίστροφο.

Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι δύο από τις συνιστώσες του ΕΠ, η Μάθηση & οι Ακαδημαϊκές Αντιλήψεις, δεν εμφανίζουν στατιστικώς σημαντικές συσχετίσεις με καμία μεταβλητή που να προέρχεται από το ερωτηματολόγιο HDHQ. Η Κοινωνική ζωή κατέχει τον απόλυτο αριθμό δυνατών συσχετίσεων (οκτώ), ακολουθεί η μεταβλητή Καθηγητές με επτά αρνητικές σχέσεις και η μεταβλητή Ατμόσφαιρα με πέντε.

Οι περισσότερο ισχυρές αρνητικές σχέσεις υπάρχουν ανάμεσα στις μεταβλητές: Κοινωνική ζωή & total HDHQ (-0.267), Καθηγητές και Επίκριση των άλλων (-0,249), Κοινωνική ζωή και Αυτό-επίκριση (-0,246).

#### 7.4 Συσχέτιση με την Κλίμακα Οικογενειακού Περιβάλλοντος (FES FORM-R)

	total Dreem	Μάθηση	Ακαδημαϊκές αντιλήψεις	Κοινωνική Ζωή	Ατμόσφαιρα	Καθηγητές
<b>Συνοχή (Cohesion)</b>	<b>0,226</b>			0,18	0,281	0,205
<b>Εκφραστικότητα (Expressiveness)</b>				0,139*		0,178*
<b>Σύγκρουση (Conflict)</b>	<b>-0,227</b>	-0,174*	-0,161*	-0,291	-0,351	-0,197*
<b>Ανεξαρτησία (Independence)</b>	<b>0,166*</b>		0,153*	0,237	0,167*	
<b>Προσανατολισμός για επιτεύγματα (Achievement Orientation)</b>						
<b>Πνευματικός πολιτιστικός προσανατολισμός (Intellectual - Cultural Orientation)</b>						

Προσανατολισμός προς ενεργό ψυχαγωγική δραστηριότητα (Active - Recreational Orientation)						
Ηθική και θρησκευτική έμφαση (Moral - Religious Emphasis)		0,153*	0,157*			
Οργάνωση (Organization)	0,149*			0,212	0,206	
Έλεγχος (Control)			0,163*			
Σχέσεις						
Προσωπική Ανάπτυξη & Ωρίμανση	0,156*			0,165*	0,186	
Συντήρηση του Συστήματος	0,169*			0,157*	0,197	
total FES FORM-R	0,188			0,17	0,209	0,149

\*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Πίνακας 17. Έλεγχος της σχέσης μεταξύ των μεταβλητών του DREEM και του FES FORM-R

Ανάμεσα στις μεταβλητές του DREEM και της Κλίμακας Οικογενειακού Περιβάλλοντος έγιναν συνολικά 84 έλεγχοι για ύπαρξη συσχετίσεων. Βρέθηκαν στατιστικώς σημαντικές 6 αρνητικές σχέσεις οι οποίες όλες αφορούσαν την σχέση μεταξύ της μεταβλητής Σύγκρουση και των έξι μεταβλητών του DREEM. Επιπλέον εντοπίστηκαν άλλες 26 στατιστικώς σημαντικές θετικές σχέσεις που δηλώνουν ότι υψηλές τιμές των μεταβλητών από το Ε.Π. σχετίζονται με υψηλές τιμές των αντίστοιχων μεταβλητών του Οικογενειακού Περιβάλλοντος και αντίστροφα χαμηλές τιμές του Ε.Π. σχετίζονται με χαμηλές τιμές του Οικογενειακού Περιβάλλοντος.

Οι περισσότερο ισχυρές αρνητικές σχέσεις υπάρχουν ανάμεσα στις μεταβλητές: Ατμόσφαιρα και Σύγκρουση (-0,351), Κοινωνική ζωή και Σύγκρουση (-0,291), ενώ οι περισσότερο ισχυρές θετικές σχέσεις υπάρχουν ανάμεσα στις μεταβλητές: Ατμόσφαιρα και Συνοχή (0,281), total DREEM και Συνοχή (0,226).

## 7.5 Συσχέτιση με την Κλίμακα για το Βίωμα Ντροπής (ESS)

	Total Dreem	Μάθηση	Ακαδημαϊκές αντιλήψεις	Κοινωνική Ζωή	Ατμόσφαιρα	Καθηγητές
Χαρακτηρολογική Ντροπή						
Συμπεριφορική Ντροπή				-0,148*		
Σωματική Ντροπή					-0,14*	-0,139*
<b>total EES</b>				<b>-0,143*</b>		

\*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Πίνακας 18. Έλεγχος της σχέσης μεταξύ των μεταβλητών του DREEM και του ESS

Ανάμεσα στις μεταβλητές του DREEM και της Κλίμακας για το Βίωμα Ντροπής έγιναν συνολικά 24 έλεγχοι για ύπαρξη συσχετίσεων και βρέθηκαν στατιστικώς σημαντικές μόνο 4 αρνητικές σχέσεις. Της Κοινωνικής ζωής με την Συμπεριφορική Ντροπή και το σύνολο ESS, της Ατμόσφαιρας με την Σωματική Ντροπή, της μεταβλητής Καθηγητές με την Σωματική Ντροπή.

Όλες τους είναι σε επίπεδο σημαντικότητας 5% και οι τιμές τους τις κατατάσσουν στις πιο αδύναμες σχέσεις.

## 7.6 Συσχέτιση με την Κλίμακα Ψυχοπαθολογίας (SCL-90)

	total Dreem	Μάθηση	Ακαδημαϊκές αντιλήψεις	Κοινωνική Ζωή	Ατμόσφαιρα	Καθηγητές
Σωματοποίηση						
Ιδεοψυχαναγκασμός				-0,211		
Διαπροσωπική ευαισθησία				-0,228	-0,168*	-0,173*
Κατάθλιψη				-0,149*		
Άγχος				-0,161*	-0,163*	-0,163*
Επιθετικότητα	<b>-0,157</b>			-0,211	-0,173*	-0,198
Φοβικό άγχος				-0,229	-0,153*	

Παρανοειδή ιδεασμό				-0,15*		-0,139*
Ψυχωτισμό				-0,168*		-0,152*
Σύνολο Θετικών Συμπτωμάτων				-0,199	-0,174*	-0,167*
Total SCL-90				-0,195	-0,146*	-0,167*
Γενικός Δείκτης Συμπτωμάτων				-0,195	-0,146*	-0,167*
Δείκτης Ενόχλησης Θετικών Συμπτωμάτων				-0,146		

\*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Πίνακας 19. Έλεγχος της σχέσης μεταξύ των μεταβλητών του DREEM και του SCL-90

Ανάμεσα στις μεταβλητές του DREEM και της Κλίμακας Ψυχοπαθολογίας έγιναν συνολικά 78 έλεγχοι για ύπαρξη συσχετίσεων και βρέθηκαν στατιστικώς σημαντικές 28 αρνητικές σχέσεις, ποσοστό δηλαδή 36%. Αυτό σημαίνει ότι υψηλές τιμές ικανοποίησης από τις μεταβλητές του ΕΠ σχετίζονται με χαμηλές τιμές του SCL-90 δηλαδή χαμηλό βαθμό προβλημάτων και ενόχλησης από συμπτώματα Ψυχοπαθολογίας ή το αντίστροφο χαμηλές τιμές ικανοποίησης από το ΕΠ σχετίζονται με μεγάλο βαθμό ενόχλησης από συμπτώματα Ψυχοπαθολογίας.

Αξίζει να αναφέρουμε ότι οι μεταβλητές Μάθηση και Ακαδημαϊκές Αντιλήψεις όπως και σε άλλα ερωτηματολόγια δεν έχει καμία στατιστικώς σημαντική σχέση με τις μεταβλητές του SCL-90. Από τις άλλες συνιστώσες του ΕΠ, η Κοινωνική Ζωή εμφανίζει 12 στατιστικά σημαντικές αρνητικές σχέσεις, η μεταβλητή Καθηγητές 8 σχέσεις και η Ατμόσφαιρα άλλες 7.

Τις μεγαλύτερες τιμές παρατηρούμε στη σχέση ανάμεσα στην μεταβλητή Κοινωνική ζωή με το Φοβικό άγχος (-0,229), με την Διαπροσωπική ευαισθησία (-0,228) και με την Επιθετικότητα (-0,211).



## 7.7 Συσχέτιση με την Κλίμακα Βιωμάτων στις Διαπροσωπικές Σχέσεις (ECRI)

	Total Dreem	Μάθηση	Ακαδημαϊκές αντιλήψεις	Κοινωνική Ζωή	Ατμόσφαιρα	Καθηγητές
<b>Αποφυγή</b>					0,168*	0,15*
<b>Εμμονή</b>	-0,164*			-0,174*		-0,176*

\*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Πίνακας 20. Έλεγχος της σχέσης μεταξύ των μεταβλητών του DREEM και του ECRI

Ανάμεσα στις μεταβλητές του DREEM και της Κλίμακας Βιωμάτων στις Διαπροσωπικές Σχέσεις έγιναν συνολικά 12 έλεγχοι για ύπαρξη συσχετίσεων. Βρέθηκαν στατιστικώς σημαντικές 3 αρνητικές σχέσεις και 2 θετικές σχέσεις. Οι αρνητικές σχέσεις αφορούσαν σχέσεις της Εμμονής με το ολικό DREEM, με την Κοινωνική ζωή, με τους Καθηγητές. Οι θετικές σχέσεις αφορούσαν την Αποφυγή με την Ατμόσφαιρα και τους Καθηγητές.

Όλες τους είναι σε επίπεδο σημαντικότητας 5% και οι τιμές τους τις κατατάσσουν επίσης στις πιο αδύναμες σχέσεις.

## 7.8 Συσχέτιση με το Τεστ Προσανατολισμού για την Ζωή (LOT-R)

	Total Dreem	Μάθηση	Ακαδημαϊκές αντιλήψεις	Κοινωνική Ζωή	Ατμόσφαιρα	Καθηγητές
Στάση απέναντι στη ζωή	<b>0,233</b>	0,164*	0,181*	0,281	0,247	0,164*
Total LOT-R						<b>0,167*</b>

\*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Πίνακας 21. Έλεγχος της σχέσης μεταξύ των μεταβλητών του DREEM και του LOT-R

Ανάμεσα στις μεταβλητές του DREEM και του Τεστ Προσανατολισμού για την Ζωή έγιναν συνολικά 12 έλεγχοι για ύπαρξη συσχετίσεων, βρέθηκαν επτά

στατιστικώς σημαντικές θετικές σχέσεις. Από το total LOT-R παίρνουμε πληροφορίες για την προδιάθεση αισιοδοξίας όπως αυτή προκύπτει από την ανάλυση του ερωτηματολογίου. Ενώ με τη μεταβλητή «Στάση απέναντι στη ζωή», ο ερωτώμενος δηλώνει ο ίδιος τον βαθμό αισιοδοξίας του.

Διαπιστώνουμε ότι ο μεγάλος βαθμός στην δήλωση αισιοδοξίας σχετίζεται με υψηλές τιμές με όλες τις συνιστώσες του ΕΠ, ενώ η προδιάθεση αισιοδοξίας σχετίζεται θετικά μόνο με την μεταβλητή Καθηγητές.

## 7.9 Συσχέτιση με δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος

Οι γυναίκες του δείγματος έχουν μεγαλύτερο βαθμό ικανοποίησης έναντι των ανδρών σε όλες τις συνιστώσες του ΕΠ, αν συγκρίνουμε τους μέσους όρους. Με την χρήση του **t-test** βρέθηκε ότι η διαφορά ανάμεσα στις μ.τ. των δύο υποκατηγοριών του Φύλου είναι στατιστικά σημαντική στις μεταβλητές total Dreem, Μάθηση, Ακαδημαϊκές αντιλήψεις, Ατμόσφαιρα, Καθηγητές. Οι τιμές του t-test αναλυτικά και σε αντίστοιχη σειρά αναφοράς είναι: **t(121,77)= -3,82, p=0,001 // t(198)= -2,21, p=0,03 // t(198)= -3,87, p=0,001 // t(198)= -3,97, p=0,001 // t(143,9)= -3,29, p=0,001.**

Με την ίδια μέθοδο ελέγξαμε τις μέσες τιμές των υποκατηγοριών στις ερωτήσεις αν επιθυμούσαν ή όχι την φοίτησή τους στην Σχολή και αν επιθυμούν ή όχι να ασκήσουν την συγκεκριμένη εργασία. Δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά στις μ.τ. των μεταβλητών σε καμία από τις συνιστώσες του ΕΠ, αναγράφουμε αναλυτικά όλες τις τιμές στον πίνακα 22. Με κόκκινη έντονη γραφή είναι οι τιμές με στατιστικά σημαντική διαφορά.

		total Dreem	Μάθηση	Ακαδημαϊκές αντιλήψεις	Κοινωνική Ζωή	Ατμόσφαιρα	Καθηγητές
Φύλλο	Ανδρας	<b>137</b>	<b>31,66</b>	<b>22,91</b>	19,96	<b>33,31</b>	<b>29,17</b>
	Γυναίκα	<b>151,4</b>	<b>34,39</b>	<b>26,26</b>	21,14	<b>37,48</b>	<b>32,13</b>
Επιθυμία φοίτησης	Ναι	147,06	33,32	25,1	20,58	36,49	31,59
	Όχι	148,21	34,57	25,97	21,53	35,65	30,46

Επιθυμία να εργαστεί	Ναι	147,68	33,36	25,36	20,78	36,44	31,43
	Όχι	144,33	33,23	24,85	21,04	35,09	30,09

Πίνακας 22. Μέση τιμή score ικανοποίησης από το ΕΠ στις υποκατηγορίες των μεταβλητών Φύλο, Επιθυμία φοίτησης στην Σχολή, Επιθυμία να εργαστούν στο γνωστικό αντικείμενο της Σχολής.

Εντοπίσαμε ανάμεσα στο μέγεθος (αριθμός κατοίκων) του τόπου διαμονής των γονιών των φοιτητών και την ικανοποίησή τους από το ΕΠ, στατιστικώς σημαντική αρνητική σχέση. Στην μελέτη μας ο αριθμός των κατοίκων δίνεται σε τρεις κλίμακες χωριό/κωμόπολη, πόλη<150000 κατοίκους και πόλη>150000 κατοίκους. Η πιο ισχυρή σχέση εντοπίστηκε με τις ακαδημαϊκές αντιλήψεις  $r=-0.265$ ,  $df=198$ ,  $p<0.001$ .

	Total Dreem	Μάθηση	Ακαδημαϊκές αντιλήψεις	Κοινωνική Ζωή	Ατμόσφαιρα	Καθηγητές
Τόπος διαμονής γονιών	-0.198	-0.163*	-0.265		-0.204	

\*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Πίνακας 23. Έλεγχος της σχέσης μεταξύ των μεταβλητών του DREEM και του τόπου διαμονής των γονιών των φοιτητών

Ανάμεσα στο εκπαιδευτικό εξάμηνο και το Dreem αναδείχτηκε στατιστικώς σημαντική αρνητική σχέση, που δηλώνει ότι μεγάλος χρόνος φοίτησης σχετίζεται με χαμηλές τιμές ικανοποίησης από το ΕΠ και το αντίστροφο. Δεν είχαμε ως στόχο να εντοπίσουμε αν κάποιο από τα εξάμηνα έχει μεγάλες τιμές στο Dreem ή τυχόν αυξομειώσεις, για αυτό και δεν επιλέξαμε κάποια άλλη μέθοδο ανάλυσης δεδομένων.

	Total Dreem	Μάθηση	Ακαδημαϊκές αντιλήψεις	Κοινωνική Ζωή	Ατμόσφαιρα	Καθηγητές
<b>Εκπαιδ. εξάμηνο</b>	-0,271	-0.236	-0.175*	-0,162*	-0,257	-0,211

\*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Πίνακας 24. Έλεγχος της σχέσης μεταξύ των μεταβλητών του DREEM και του εκπαιδευτικού εξαμήνου

Ο βαθμός συμφωνίας με τη δήλωση «θεωρώ τον εαυτό μου καλό φοιτητή» βρέθηκε να έχει στατιστικώς σημαντική θετική σχέση με την ικανοποίησή τους από όλες τις συνιστώσες του ΕΠ. Χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής συσχέτισης Spearman's, για δίπλευρο έλεγχο (2-tailed) και επίπεδο σημαντικότητας 1% και 5%

	Total Dreem	Μάθηση	Ακαδημαϊκές αντιλήψεις	Κοινωνική Ζωή	Ατμόσφαιρα	Καθηγητές
<b>Καλός φοιτητής</b>	0,19	0,147*	0,17*	0,167*	0,227	0,144*

\*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Πίνακας 25. Έλεγχος της σχέσης μεταξύ των μεταβλητών του DREEM και της αυτοαξιολόγησης των φοιτητών

Ελέγξαμε επίσης τις μέσες τιμές σε όλες τις συνιστώσες του Dreem για να διαπιστώσουμε αν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στις τρεις υποκατηγορίες της μεταβλητής «Συντροφική κατάσταση» (σε σχέση, μόνος, μπερδεμένος). Βρέθηκε στατιστικώς σημαντική διαφορά στις μ.τ. της ικανοποίησης από την κοινωνική ζωή στον έλεγχο μεταξύ των υποκατηγοριών «σε σχέση» και «μόνος». Οι μ.τ. ήταν αντίστοιχα 21,40 & 20,05. **t(169)=2.09, p=0.04**

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

### 8.1 Συζήτηση των αποτελεσμάτων της έρευνας

Η έρευνα που παρουσιάστηκε είχε ως στόχο να διακρίνει και να μετρήσει τον βαθμό ικανοποίησης των φοιτητών της Ιατρικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και της Νοσηλευτικής στο ΤΕΙ Λάρισας από το Εκπαιδευτικό τους Πλαίσιο (ΕΠ). Το Εκπαιδευτικό τους Πλαίσιο (περιβάλλον) για καλύτερη ανάλυση το διατρέσαμε σε πέντε υποκλίμακες: Μάθηση – διδασκαλία, Ακαδημαϊκές αντιλήψεις, Κοινωνική ζωή, Ατμόσφαιρα, Καθηγητές.

Από την ανάλυση των στοιχείων της έρευνας προέκυψε πως το επίπεδο ικανοποίησης που αφορά το σύνολο του ΕΠ για τους φοιτητές του δείγματος κρίνεται μάλλον θετικό, με αρκετά προβλήματα τα οποία καθιστούν την μάθηση στις Σχολές τους κάπως εύκολη και επιβάλλουν τεκμηριωμένα μέτρα βελτίωσης. Το τελικό score (58,9%) είναι μεγαλύτερο από εκείνο που βρέθηκε σε αντίστοιχη έρευνα φοιτητών Ιατρικής (54%) που πραγματοποιήθηκε σε έξι σχολές της Ελλάδας (Δημολιάτης, 2010), αλλά και τα δύο ανήκουν στα όρια της μάλλον θετικής ζώνης ερμηνείας με βαθμολογίες που κυμαίνονται από 50% έως 60%.

Από τις πενήντα ερωτήσεις του DREEM (Dundee Ready Education Environment Measure) οι αντιλήψεις σε μία από αυτές ερμηνεύεται ως σίγουρα αρνητική, οι οκτώ (8) μάλλον αρνητικές, οι δεκάξι (16) μάλλον θετικές, οι εικοσιτέσσερις (24) σίγουρα θετικές και μία (1) πολύ θετική.

Συγκρίνοντας τις απαντήσεις ανάμεσα στους φοιτητές της Νοσηλευτικής και της Ιατρικής εκτός από τις επιμέρους διαφοροποιήσεις αξίζει να σταθούμε κυρίως στην σημαντική διαφορά ανάμεσα στο τελικό βαθμό για το ΕΠ, 62,5% και 55,4% αντίστοιχα οι βαθμολογίες τους. Στην μελέτη του Δημολιάτη (2010) το ολικό ΕΠ που αφορούσε τους φοιτητές Ιατρικής Λάρισας ήταν 54%, δηλαδή για το ίδιο δείγμα σε διαφορετικές μελέτες τα αποτελέσματα βρέθηκαν σχεδόν όμοια.

Τα επιμέρους score από τις υποκατηγορίες του ΕΠ βρίσκονται κοντά αριθμητικά με το ολικό ΕΠ. Διαπιστώνουμε ότι οι καλύτερες αντιλήψεις για το σύνολο των φοιτητών του δείγματος αποτελούν οι Ακαδημαϊκές (63,3%) και οι αντιλήψεις για την Ατμόσφαιρα (60,5%) που βρίσκονται στην «θετική» ζώνη. Στην

θετική διάγνωση τα προβλήματα είναι λίγα, αυτές οι συνιστώσες του ΕΠ μπορούν να βελτιωθούν έχοντας ως στόχο τα πρότυπα. Ακολουθούν στην παρακάτω ζώνη ερμηνείας «μάλλον θετική» οι αντιλήψεις για την Κοινωνική ζωή (59,5%), για την Μάθηση (56,9%) και τους Καθηγητές (56,9%). Για αυτές τις συνιστώσες τα προβλήματα είναι αρκετά και πρέπει να βελτιωθούν με τεκμηριωμένα μέτρα βελτίωσης. Τα αποτελέσματα που αφορούν του Καθηγητές έρχονται σε σχετική αντίθεση με εκείνα της αντίστοιχης έρευνας που πραγματοποιήθηκε στο ΤΕΙ Κρήτης (Δημητρίου & Κάπαρος, 2007), όπου είχαν εντοπιστεί αρνητικές αντιλήψεις για τους διδάσκοντές τους.

Προσδιορίσαμε κάποια ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά των φοιτητών της μελέτης μας και για να χαρακτηρίσουμε το μέγεθός τους το συγκρίναμε με τυπικά δείγματα άλλων ερευνών. Βρήκαμε ότι το δείγμα μας εμφανίζει μικρότερα επίπεδα Εξωτερικής ντροπής, μεγαλύτερα επίπεδα Επιθετικότητας και Κατεύθυνση της Επιθετικότητας (ως στάση) όπως και του Βιώματος Ντροπής. Επίσης οι τιμές που αφορούν την ορθή λειτουργία του οικογενειακού περιβάλλοντος όπως την βλέπουν οι ίδιοι οι ερωτώμενοι είναι μικρότερες, ενώ οι τιμές σε συμπτώματα Ψυχοπαθολογίας είναι παρόμοιες με αντίστοιχες υγιούς Ελληνικού πληθυσμού. Όσο αφορά τις διαπροσωπικές σχέσεις του δείγματος εντοπίστηκαν μεγαλύτερες τιμές στον τύπο δεσμού «αποφυγή» και παρόμοιες στον τύπο «εμμονή- διαπροσωπικό άγχος». Τέλος από την μελέτη των δεδομένων βρέθηκε ότι οι φοιτητές έχουν μια σχετικά απαισιόδοξη στάση για την ζωή, παρά την αντίθετη δήλωσή τους.

Ένα επιπλέον στόχο της εργασίας μας αποτέλεσε η συσχέτιση της ικανοποίησης εκτός από τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των φοιτητών του δείγματος και με τα παραπάνω ψυχοκοινωνικά.

Μετά από ανάλυση συσχέτισης με τον συντελεστή Spearman βρέθηκε ανάμεσα στις μεταβλητές του DREEM και της Κλίμακας Εξωτερικής Ντροπής (OAS) στατιστικώς σημαντικές αρνητικές σχέσεις στην πλειοψηφία των ελέγχων (18 από 24). Δηλαδή μεγάλες τιμές της ικανοποίησης των φοιτητών από το Εκπαιδευτικό Περιβάλλον (ΕΠ) σχετίζονται με χαμηλές της Κλίμακας Εξωτερικής Ντροπής ή και το αντίστροφο όπως χαμηλές τιμές του DREEM με υψηλές τιμές του OAS.

Με το ερωτηματολόγιο Επιθετικότητας και Κατεύθυνσης της Επιθετικότητας (HDHQ) βρέθηκαν στους 48 έλεγχους στατιστικώς σημαντικές 25 αρνητικές

σχέσεις που δηλώνουν ότι χαμηλές τιμές της ικανοποίησης των φοιτητών από το ΕΠ σχετίζονται με υψηλές τιμές της Επιθετικότητας και της Κατεύθυνσης της Επιθετικότητας. Η Μάθηση & οι Ακαδημαϊκές Αντιλήψεις, δεν εμφανίζουν στατιστικώς σημαντικές συσχετίσεις με καμία μεταβλητή που να προέρχεται από το ερωτηματολόγιο HDHQ.

Μικρός αριθμός στατιστικώς σημαντικών θετικών συσχετίσεων (26 στους 84 ελέγχους) βρέθηκε με τις μεταβλητές της Κλίμακας Οικογενειακού Περιβάλλοντος. (FES FORM-R). Εξαίρεση αποτέλεσαν οι αρνητικές σχέσεις της κατηγορίας «Σύγκρουση» με όλες τις συνιστώσες του DREEM.

Με την Κλίμακα για το Βίωμα Ντροπής (ESS) βρέθηκαν μόνο 4 (συνολικά 24 έλεγχοι) στατιστικώς σημαντικές αρνητικές συσχετίσεις. Όλες σε επίπεδο σημαντικότητας 5% με τιμές που τις κατατάσσουν στις πιο αδύναμες σχέσεις.

Ανάμεσα στις μεταβλητές του DREEM και της Κλίμακας Ψυχοπαθολογίας (SCL-90) διαπιστώθηκαν στατιστικώς σημαντικές 28 αρνητικές σχέσεις που αντιστοιχεί σε ποσοστό 36% στο σύνολο των ελέγχων (ανά δύο όλοι οι πιθανοί συνδυασμοί ανάμεσα στις κατηγορίες των δύο μεταβλητών). Αξίζει να σημειωθεί ότι η Μάθηση και οι Ακαδημαϊκές αντιλήψεις δεν εμφανίζουν καμία στατιστικώς σημαντική σχέση με τις μεταβλητές του SCL-90, όπως επίσης ότι η Κοινωνική ζωή έχει συνολικά μεγάλο αριθμό σχέσεων (12 στους 13 ελέγχους). Οι περισσότερες σχέσεις είναι σε επίπεδο σημαντικότητας 5% , με τιμές που τις κατατάσσουν στις σχετικά αδύναμες.

Επίσης αδύναμες σχέσεις εντοπίσαμε ανάμεσα στις μεταβλητές του DREEM και της Κλίμακας Βιωμάτων στις Διαπροσωπικές Σχέσεις (ECRI). Οι στατιστικώς σημαντικές αρνητικές σχέσεις αφορούσαν τις σχέσεις του τύπου δεσμού «Εμμόνη» με το ολικό DREEM, με την Κοινωνική ζωή, με τους Καθηγητές. Οι θετικές σχέσεις αφορούσαν τον τύπο δεσμού «Αποφυγή» με την Ατμόσφαιρα και τους Καθηγητές.

Τέλος βρέθηκε στατιστικώς σημαντική σχέση του Τεστ Προσανατολισμού για την Ζωή (LOT-R) μόνο με μία διάσταση του ΕΠ, τις αντιλήψεις για τους Καθηγητές, ενώ ότι ο μεγάλος βαθμός στην δήλωση αισιοδοξίας από τους φοιτητές σχετίζεται με υψηλές τιμές με όλες τις διαστάσεις του ΕΠ.

Αν θελήσουμε να σχολιάσουμε συνολικά τα αποτελέσματα των ελέγχων για την ύπαρξη σχέσεων με τον συντελεστή συσχέτισης Spearman, ανάμεσα σε όλες τις κατηγορίες των ερωτηματολογίων της μελέτης μας με όλες τις διαστάσεις του ΕΠ θα πρέπει να σταθούμε στα εξής:

- Υπήρξε σε όλα τα ερωτηματολόγια των ψυχοκοινωνικών χαρακτηριστικών μερική συσχέτιση με τις διαστάσεις του Dreem, με διαφορές στην συχνότητα εμφάνισης σε σχέση με τον συνολικό αριθμό ελέγχων που πραγματοποιήθηκαν.
- Δύο από τις συνιστώσες του ΕΠ, η Μάθηση και οι Ακαδημαϊκές αντιλήψεις είτε δεν έχουν καμία στατιστικά σημαντική γραμμική σχέση με τις κατηγορίες των άλλων ερωτηματολογίων (αυτό συμβαίνει σε τέσσερα από τα επτά ερωτηματολόγια), είτε εμφανίζει πολύ μικρό ποσοστό σε σύγκριση με τον αριθμό των ελέγχων.

Επιπλέον αναζητήσαμε την ύπαρξη σχέσεων της ικανοποίησης των φοιτητών από το ΕΠ με κάποια δημογραφικά χαρακτηριστικά τους.

Εντοπίσαμε ότι οι γυναίκες του δείγματος έχουν μεγαλύτερο βαθμό ικανοποίησης έναντι των ανδρών σε όλες τις συνιστώσες του ΕΠ, όταν συγκρίναμε τους μέσους όρους. Με την χρήση του **t-test** βρέθηκε ότι η διαφορά ανάμεσα στις μ.τ. των δύο υποκατηγοριών του Φύλου είναι στατιστικά σημαντική στις μεταβλητές total Dreem, Μάθηση, Ακαδημαϊκές αντιλήψεις, Ατμόσφαιρα, Καθηγητές. Αυτά τα ευρήματα έρχονται σε αντίθεση με την μελέτη του Δημολιάτη στους φοιτητές από έξι Ιατρικές σχολές της Ελλάδας (2010), βέβαια αν ανατρέξουμε στην διεθνή βιβλιογραφία τα αποτελέσματα είναι αντιφατικά όσο αφορά την επίδραση του φύλου στην ικανοποίηση από το ΕΠ (Bean & Bradley, 1986; Hearn 1985; Braskamp et al., 1979). Με την ίδια μέθοδο ελέγξαμε τις μέσες τιμές των υποκατηγοριών στις ερωτήσεις αν επιθυμούσαν ή όχι την φοίτησή τους στην Σχολή και αν επιθυμούν ή όχι να ασκήσουν την συγκεκριμένη εργασία. Δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά στις μ.τ. των μεταβλητών σε καμία από τις συνιστώσες του ΕΠ.

Ελέγξαμε επίσης τις μέσες τιμές σε όλες τις συνιστώσες του Dreem για να διαπιστώσουμε αν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στις τρεις υποκατηγορίες της μεταβλητής «Συντροφική κατάσταση» (σε σχέση, μόνος, μπερδεμένος). Βρέθηκε στατιστικώς σημαντική διαφορά στις μ.τ. της ικανοποίησης από την κοινωνική ζωή στον έλεγχο μεταξύ των υποκατηγοριών «σε σχέση» και «μόνος». Οι μ.τ. ήταν αντίστοιχα 21,40 & 20,05, **t(169)=2.09, p=0.04**.

Εντοπίσαμε ανάμεσα στο μέγεθος (αριθμός κατοίκων) του τόπου διαμονής των γονιών των φοιτητών και την ικανοποίησή τους από το ΕΠ, χρησιμοποιώντας τον συντελεστή Spearman, στατιστικώς σημαντική αρνητική σχέση.



Ανάμεσα στο εκπαιδευτικό εξάμηνο και το Dreem αναδείχτηκε στατιστικώς σημαντική αρνητική σχέση, που δηλώνει ότι μεγάλος χρόνος φοίτησης σχετίζεται με χαμηλές τιμές ικανοποίησης από το ΕΠ και το αντίστροφο. Να υπενθυμίσουμε τα αντίθετα αποτελέσματα της έρευνας σε φοιτητές Νοσηλευτικής του ΤΕΙ Λαμίας όπου με το πέρασμα των εξαμήνων σπουδών τους βιώνουν μεγαλύτερη ικανοποίηση από τους εκπαιδευτές τους (Ουζούνη κ.α., 2009).

Τέλος ο βαθμός συμφωνίας με τη δήλωση «θεωρώ τον εαυτό μου καλό φοιτητή» βρέθηκε να έχει στατιστικώς σημαντική θετική σχέση με την ικανοποίησή τους από όλες τις συνιστώσες του ΕΠ.

## 8.2 Προτάσεις

Προτείνεται η εφαρμογή της έρευνας -με το ίδιο εργαλείο και μεθοδολογία- και σε άλλες Σχολές Ιατρικής και Νοσηλευτικής για να διαπιστωθεί αν τα ευρήματα της έρευνας έχουν γενικότερη ισχύ. Οι διαφοροποιήσεις και τα συγκρίσιμα στοιχεία που θα προκύψουν θα μας δώσουν την δυνατότητα να έχουμε περισσότερο ολοκληρωμένη εικόνα αφενός για την ικανοποίηση από το Εκπαιδευτικό Περιβάλλον αφετέρου για την σχέση ανάμεσα στην ικανοποίηση με τα συγκεκριμένα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά των φοιτητών.

Θα είχε ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον ίσως να εστιάσουμε στην σχέση ενός ψυχοκοινωνικού χαρακτηριστικού και ΕΠ αναφερόμενοι πάντα στο ίδιο δείγμα. Χρησιμοποιώντας πιθανά και άλλα εργαλεία συλλογής πληροφοριών όπως η συνέντευξη ή άλλα ερωτηματολόγια θα πετύχουμε μεθοδολογική τριγωνοποίηση για μεγαλύτερη εγκυρότητα και αξιοπιστία των ευρημάτων. Επιπλέον όφελος θα προκύψει από την λήψη περισσότερο ποιοτικών χαρακτηριστικών ανάμεσα στην σχέση των δύο μεταβλητών.

Τα πορίσματα της έρευνας θα μπορούσαν:

- ❖ Να ληφθούν υπόψη από τις Σχολές στον στρατηγικό σχεδιασμό τους αφού ουσιαστικά αποτελούν μια μορφή εσωτερικής αξιολόγησης.
- ❖ Να εμπλουτίσουν τα ερευνητικά δεδομένα έτσι ώστε τα ευρήματα της εργασίας να αποτελέσουν πηγή ενημέρωσης για σπουδαστές, εκπαιδευτικούς ή άλλους ερευνητές.

## Βιβλιογραφία

- Abu-Bader, S.H.** (2000). Work Satisfaction, Burnout and Turnover among Social Workers in Israel. *International Journal of Social Welfare*, 9. p.p.191-200.
- Adam, E.** (1985). Toward more clarity in terminology: Framework, theories and models. *Journal of Nursing Education*, 24(4), 151-155.
- Aldemir, C., & Gülcan, Y.,** (2004). Student Satisfaction in Higher Education: a Turkish Case. *Journal of the Programme on Institutional management in Higher Education, Higher Education Management and Policy*, Volume 16, No. 2,
- Allison, D.** (1995) Handbook of Assessment Methods for Eating behaviors and weight-related problems. *Sage Publications*, pp 1-22.
- Andrews, B., Qian, M., Valentine, J.D.** (2002). Predicting depressive symptoms with a new measure of shame: The Experience of Shame Scale. *British Journal of Clinical Psychology*, 41: 29-42.
- Βάμβουκας, Μ. & Κανάκης, Ι.** (1997). Στάσεις των εκπαιδευτικών απέναντι στα Ο-Α μέσα διδασκαλίας και μάθησης. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 25, 61-85.
- Basso, M. R., Schefft, B. K., Ris, M. D., Dember, W. N.** (1996). Mood and global-local visual processing. *Journal of the International Neuropsychological Society*, 2. 249 -255)
- Bean, J. & Bradley, R.** (1986). Untangling the satisfaction-performance relationship for college students. *Journal of Higher Education*, 57, 393-412.
- Bell, J.** (2001). Μεθοδολογικός σχεδιασμός παιδαγωγικής και κοινωνικής έρευνας- Οδηγός για φοιτητές και υποψήφιους διδάκτορες. Αθήνα: Gutenberg.
- Boles, J., Wood, J., Johnson, J.** (2003). Interrelationships of role conflict with different facets of job satisfaction and the moderating effects of gender. *Journal of Marketing*, Volume 23, Number 2, pp. 99-113
- Braskamp, L., Wise, S., & Hengstler, D.** (1979). Student satisfaction as a measure of department quality. *Journal of Educational Psychology*, 71, 494-498.
- Brennan, K. A., Clark, C. L., & Shaver, P. R.** (1998). Self-report measurement of adult romantic attachment: An integrative overview. In J. A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships* (pp. 46-76). New York: Guilford Press.

- Caine, T.M., Foulds, G.A. and Hope, K.** (1967). *Manual of the Hostility and Direction of Hostility Questionnaire (HDHQ)*. University of London
- Canashiro, J., MacAleer, S., Roff, S.** (2006). Assessing the educational environment in the operating room – a measure of resident perception at one Canadian institution. *Surgery* 139:150-158.
- Cadotte, E., Woodruff, R., and Jenkins, R.** (1987) Expectations and norms in models of consumer satisfaction. *Journal of Marketing Research*. 24: 305-314.
- Cartwright, R. & Green, G.** (1997). *In charge of customer satisfaction*. Oxford: Blackwell.
- Choen & Manion.** (1994). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Choen & Manion.** (2000). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Δημητρίου, Ε., Κάπαρος, Μ.** (2007). Βαθμός ικανοποίησης των ενεργών σπουδαστών Κοινωνικής εργασίας από τις σπουδές τους στο αντίστοιχο Τμήμα του ΤΕΙ Κρήτης. Πτυχιακή εργασία. Διαθέσιμο στο: [www.teicrete.gr/koinerg/.../Εκθεση%20ΟΜΕΑ%202009.pdf](http://www.teicrete.gr/koinerg/.../Εκθεση%20ΟΜΕΑ%202009.pdf) Ανάκτηση (14/2/2010).
- Derogatis, L. R.** (1977). *SCL-90 Administration, scoring and procedures manuals for the Revised Version-R*. Baltimore, MD: John Hopkins University School of Medicine Clinical Psychometrics Research Unit.
- Derrybery, D., Tucker, D. M.** (1994). Motivating the focus of attention. In P. M. Neidenthal & S. Kitayama (Eds.) *The heart's eye: Emotional influences in perception and attention* (pp. 167-196). San Diego, CA: Academic Press.
- Δημολιάτης, Γ.** (2010). Το όργανο μέτρησης εκπαιδευτικού περιβάλλοντος σχολών υγείας DREEM (Dundee Ready Education Environment Measure) στα Ελληνικά. Πως χρησιμοποιείται καθώς και προκαταρκτικά αποτελέσματα για το ελληνικό ιατρικό εκπαιδευτικό περιβάλλον. *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, 27(3):509-521.
- Dimoliatis, IDK., Vassilaki, E., Anastassopoulos, P., Ioannidis, JPA., Roff, S.** (2010). Validation of the Greek translation of the DREEM. *Educ Health (Adihgton)* 2010 (in press). Διαθέσιμο από: <http://www.educationforhealth.net/articles/>
- Δημητρόπουλος, Ε.** (1998). *Εκπαιδευτική αξιολόγηση*. Μέρος Α. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Donald, J. & Denison, B.** (1996). Evaluating under-graduate education : The use of broad indicators. *Assesment & Evaluation in Higher Educa-tion*, 21, 23-39.

- Estrada, C. A., Isen, A. M., Young, M. J.** (1977). Positive affect facilitates integration of information and decreases anchoring in reasoning among physicians. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 72. 117-135.
- Gilbert, P., Miles, J.** (2002) Body shame: conceptualization, research, and treatment. Psychology Press.
- Faulkner, D., Swann, J., Sally B., Bird, M. & Carty, J.** (1999). *Εξέλιξη του παιδιού στο κοινωνικό περιβάλλον*. Πάτρα: Ε.Α.Π.
- Fredrickson, B. L.** (1998). What dood are positive emotions? *Review of General Psychology*, 2. 300-319.
- Fredrickson, B. L. & Branigan, C.** (2001). Positive emotions. In T.J. Mayne & G. A. Bonnano (Eds.). *Emotion: Current issues and future directions*. (pp. 123-151). New York: Guilford Press.
- Frijda, N. H.** (1986). *The emotions*. Cambridge University Press.
- Frijda, N. H., Kuipers, P., Schure, E.** (1989). Relation among emotions, appraisal, and emotional action readiness. *Journal of Personality and Sosial Psychology*, 57, 212-228
- Ζαχαριάδου, Τ.** (2004). *Κοινωνιολογία, Διδακτικές σημειώσεις*. Λευκωσία.
- Zaini, R.** (2005). The use of DREEM as curriculum need analysis tool. *Med Teach* 27:385
- Harvey, L.** (1995). Student satisfaction. *The New Review of Academic Llibrarianship*, 1, 161-173.
- Hearn, J.** (1985). Determinants of college students overall evaluations of their academic programs. *Research in Higher Education*, 23, 413-437.
- Hutcinson, L.** (2003). The ABC of learning and teaching: Education – al environment. *Mr Med J* 23: 337-344.
- Isen, A. M.** (2000). Positive affect and decision making. In M. Lewis & J. M. Haviland –Jones (Eds.) *Handbook of emotion* (pp 417-435). New York: Guilford Press.
- Isen, A. M., & Means, B.** (1983). The influence of positive affect on decision – making strategy. *Social Coghition*, 2. 18-31.
- Ιωσηφίδης, Θ.** (2003). *Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.
- Javeau, C.** (1996). *Η έρευνα με ερωτηματολόγιο*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

- Javeau, C.** (2000). *Η έρευνα με ερωτηματολόγιο – Το εγχειρίδιο του καλού ερευνητή* (μτφ.: Κ. Τζαννόνε – Τζώρτζη). Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Κάντας, Α.** (1998) *Κίνητρα, Επαγγελματική Ικανοποίηση, Ηγεσία*. Οργανωτική-Βιομηχανική Ψυχολογία, *Τόμ. 1ος*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κατσούλης, Η.** (2003). "Διασφάλιση και Αξιολόγηση της Ποιότητας της Ανώτατης Εκπαίδευσης". Δελτίο κίνησης πολιτών. Αρ. φύλ. 55.
- Kafetsios, K.** (2002). Translation and validation in Greek of the Relationship Questionnaire. In A. Stalikas, S. Trilivas, & P.Roussi (Eds.), *Questionnaires and psychometric testing for the Greek population* (p. 372). Athens: Hellenic Letters.
- Kafetsios, K & Sideridis, G.** (2006). Attachment, social support, and well being in a Greek community sample. *Journal of Health Psychology*.
- Koiliias, C.** (2005). Evaluating Students' Satisfaction: The Case of Informatics Department of TEI Athens, *ORIJ*, vol.5 (2), p. 363.
- Lazarus, R. S.** (1991). *Emotion and adaptation*. New York: Oxford University Press.
- Levenson, R. W.** (1994). Human emotion: A functional view. In P. Ekman & Davidson (Eds.) *The nature of emotion: Fundamental questions* (pp 123-126). New York: Oxford University Press.
- Locke, E. A.** (1976). *The Nature and Causes of Job Satisfaction*. Handbook of Industrial and Organizational Psychology Rand McNally, Chicago.
- Lyrakos, G., Damigos, D., V. Mavreas, V., Kostopanagiotou G., Dimoliatis, I.** (2010) A translation and validation study of the Life Orientation Test Revised in the Greek speaking population of nurses among three hospitals in Athens and Ioannina. Soc Indic Res, DOI 10.1007/s11205-009-9453-6 Published online: 12 February 2009.
- Marsh, W.H.** (1991). A Multinational Perspective on Students' Evaluation of Teaching Effectiveness: Reply to Abrami and d'Apollina, *Journal of Educational Psychology*, 83, pp. 416-421.
- McAleer, R., Roff, S.** (2002). Part 3: a practical guide to using the Dundee Ready Education Measure (DREEM). In Genn JM (ed) Association for Medical Education guide no. 23. *Curriculum, environment, climate, quality and change in Medical Education in Europe*. Dundee, UK.
- Menguc, B., Bhuian, S.** (2002). An extension and evaluation of job characteristics, organizational commitment and job satisfaction in expatriate, guest worker, sales setting. *Journal of Marketing, Volume 22, Number 1*, pp. 1-11.

- Miles, S. & Leinster, S.J.** (2007). Medical students perceptions of their education environment: Expected versus actual perceptions. *Med Educ* 41:265-272.
- Moos, R., Moos, B.** (1994). *FES Manual: Development, Application, Research*. 3h Ed. Palo Alto CA: Consulting Psychologist Press.
- Morstain, B.** (1977). An analysis of students satisfaction with their academic program. *Journal of Higher Education*, 48, 1-16.
- Μουσουλή, Μ., Φλώρου, Σ., Νικητοπούλου, Χ., Γούδας, Μ.** (2003). Παράγοντες που Σχετίζονται με την Ικανοποίηση Φοιτητών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού από τις Σπουδές τους. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό*, 2(1):73-80.
- Ντόνιας, Σ., Καραστεργίου, Α., Μάνος, Ν.** (1991). Στάθμιση της κλίμακας ψυχοπαθολογίας SCR-90 σε Ελληνικό πληθυσμό. *Ψυχιατρική*, 2:42-48.
- Ουζούνη, Χ., Νακάκης, Κ., Κουτσαμπασόπουλος, Κ., Καπάδοχος, Θ.** (2009). Οι απόψεις των φοιτητών Νοσηλευτικής για την κλινική τους εκπαίδευση – Μια ποιοτική μελέτη. *Το Βήμα του Ασκληπιού*, 8 (4):353-367.
- Oliver R.L.** (1980) A cognitive model of the antecedents and consequences of satisfaction decisions. *Journal of Marketing Research*. 17: 460-469.
- Oliver R.L.** (1993) A conceptual model of service quality and service satisfaction: compatible goals, different concepts. In: Swartz T.A., Bowen P.E. & Brown S.W. (eds) *Advances in Services Marketing and Management*. Vol 2. JAI Press, Greenwich, CT. pp. 65-85.
- Oppenheim, A.N.** (1966). *Questionnaire Design and Attitude Measurement*. London: Heinemann
- Παντελής, Σ.** (1989). *Μεθοδολογία Έρευνας στις Επιστήμες της Αγωγής*. Πανεπιστήμιο Πατρών
- Παρασκευόπουλος, Ι.** (1993). *Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας*. Τόμος Β'. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Pike, G.** (1991). The effects of background course-work and involvement on students grades and satisfaction. *Research in Higher Education*, 32, 15-30.
- Roff, S.** (2005). *Educational environment and climate*. University of Dundee, Centre for Medical Education, Theme Curriculum Development CD10. Dundee.
- Σαρρής, Μ.** (2001). *Κοινωνιολογία της υγείας και ποιότητα ζωής*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Σαχίνη – Καρδάση, Α.** (2000). *Μεθοδολογία έρευνας – Εφαρμογές στο χώρο της υγείας*. Εκδ. 3<sup>η</sup>. Αθήνα: Βήτα.

- Spreng, R. A. and Olshavsky R. W.** (1993) A desires congruency model of consumer satisfaction. *Journal of Academy of Marketing Science*. 21: 169-177.
- Spreng R.A., MacKenzie S.B. & Olshavsky R.W.** (1996) A reexamination of the determinants of consumer satisfaction. *Journal of Marketing*. 60: 15-32.
- Swan J.E. & Trawick's F.** (1980) Satisfaction related to predictive vs. desired expectations. In: H. Keith and Ralph L. Day. *Refining concepts and measures of consumer satisfaction and complaining behavior*. (eds.). Bloomington, IN: Indiana University.
- Thomas, E.H., & Galambos, N.** (2004). What satisfies students? Mining student – opinion data with regression and decision tree analysis. *Re-search in Higher Education*, 45, 251 – 269.
- Tooby, J., & Cosmides, L.** (1990). The past explains the present: Emotional adaptation and the structure of ancestral environments. *Ethology and Sociobiology*, 11: 375-424.
- Τσαρτσάλη, Α.** (2005). *Η ικανοποίηση των φοιτητών στην Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση (Distance Learning): Η περίπτωση του ΕΑΠ*. Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ.
- Umbach, P.D., & Porter, S.R.** (2002). How do academic departments impact student satisfaction? Understanding the contextual effects of departments. *Research in Higher Education*, 43, 209-234.
- Werbel, J.D.** (2000). Relationships among career exploration, job search intensity, and job search effectiveness in graduating college students. *Journal of Vocational Behavior*, 57, 379-394.
- Westbrook R.A. & Reilly M.D.** (1983) Value-percept disparity: an alternative to the disconfirmation of expectations theory of consumer satisfaction. In: Bagozzi R.P. and Tybout A.M. (eds.). *Advances in Consumer Research*. Vol. 10. Ann Arbor, MI: Association for Consumer Research.
- Whittle, SR., Whelan, B., Murdoch-Eaton, DG.** (2007). DREEM and beyond; studies of the educational environment as a means for its enhancement. *Edu Health (Abingdon)*: 20(7). Διαθέσιμο από:  
<http://www.eduationforhealth.net/articles/showarti-clenew.asp?ArticleID=7>
- Ανάκτηση : 20/4/2010
- Φύλιας, Β.** (2001). *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Επιστημών*. Αθήνα: Gutenberg.

**Φραγκούλης, Ι.** (2003). *Δια Βίου Εκπαίδευση και Περιβαλλοντική Αγωγή. Διδακτικές Προσεγγίσεις*. Αθήνα: Παπαζήση.



## Περίληψη

Σκοπός της μελέτης αυτής είναι να διακρίνουμε και να μετρήσουμε τον βαθμό ικανοποίησης των φοιτητών της Ιατρικής & της Νοσηλευτικής στο ΤΕΙ Λάρισας, από το Εκπαιδευτικό τους Περιβάλλον (ΕΠ). Ένα επιπλέον στόχο της μελέτης μας αποτελεί η συσχέτιση της ικανοποίησης εκτός από τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των φοιτητών του δείγματος και με κάποια ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά.

Η έρευνα αποτελεί μια επισκόπηση που πραγματοποιήθηκε με την χρήση οκτώ ανώνυμων δομημένων ερωτηματολογίων, τα οποία απαντήθηκαν από 100 φοιτητές της Ιατρικής και 100 φοιτητές της Νοσηλευτικής Λάρισας. Κατά την διάρκεια όλων των φάσεων της ερευνητικής διαδικασίας δόθηκε έμφαση στην εξασφάλιση στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας, όπως και στην εφαρμογή των απαραίτητων κανόνων σε ζητήματα δεοντολογίας.

Από την ανάλυση των στοιχείων της έρευνας προέκυψε πως το επίπεδο ικανοποίησης που αφορά το σύνολο του ΕΠ για τους φοιτητές του δείγματος κρίνεται μάλλον θετικό, με τελικό score (58,9%). Όσο αφορά τις υποκατηγορίες του ΕΠ στην «θετική ζώνη» βρίσκονται οι αντιλήψεις για την Ακαδημαϊκή Ζωή (63,3%) και την Ατμόσφαιρα (60,5%) και ακολουθούν στην παρακάτω ζώνη ερμηνείας «μάλλον θετική» οι αντιλήψεις για την Κοινωνική ζωή (59,5%), για την Μάθηση (56,9%) & τους Καθηγητές (56,9%).

Πραγματοποιήθηκε ανάλυση συσχέτισης με τον συντελεστή Spearman ανάμεσα στις μεταβλητές του οργάνου μέτρησης ΕΠ (DREEM) με όλες τις μεταβλητές από τα υπόλοιπα ερωτηματολόγια όπου βρέθηκε: 1) με την Κλίμακα Εξωτερικής Ντροπής (OAS) στατιστικώς σημαντικές αρνητικές σχέσεις στην πλειοψηφία των ελέγχων (18 στους 24), 2) με το ερωτηματολόγιο Επιθετικότητας και Κατεύθυνσης της Επιθετικότητας (HDHQ) βρέθηκαν στους 48 έλεγγους 25 αρνητικές σχέσεις, 3) με την Κλίμακα Οικογενειακού Περιβάλλοντος, (FES FORM-R) μικρός αριθμός θετικών συσχετίσεων (26 στους 84 ελέγχους), 4) με την Κλίμακα για το Βίωμα Ντροπής (ESS) βρέθηκαν μόνο 4 (συνολικά 24 έλεγχοι) αρνητικές συσχετίσεις, 5) με τη Κλίμακα Ψυχοπαθολογίας (SCL-90) διαπιστώθηκαν αρνητικές σχέσεις σε ποσοστό 36% των ελέγχων, 6) με την Κλίμακα Βιωμάτων στις Διαπροσωπικές Σχέσεις (ECRI) εντοπίσαμε αδύναμες σχέσεις θετικές και αρνητικές,

7) με το Τεστ Προσανατολισμού για την Ζωή (LOT-R) βρέθηκε θετική σχέση μόνο με την μεταβλητή Καθηγητές.

Εντοπίσαμε επιπλέον στατιστικώς σημαντικές αρνητικές σχέσεις στον έλεγχο μεταξύ του DREEM με τις ανεξάρτητες μεταβλητές Εκπαιδευτικό εξάμηνο & μέγεθος (αριθμός κατοίκων) του τόπου διαμονής των γονιών των φοιτητών, ενώ θετική σχέση αναδείχτηκε με την δήλωση των ερωτώμενων για το πόσο καλοί φοιτητές θεωρούν ότι είναι.

Με την χρήση του t-test βρέθηκε ότι η διαφορά ανάμεσα στις μέσες τιμές των δύο υποκατηγοριών του Φύλου είναι στατιστικά σημαντική με τις μεταβλητές του ΕΠ. Με την ίδια μέθοδο ελέγξαμε τις μέσες τιμές των υποκατηγοριών στις ερωτήσεις αν επιθυμούσαν ή όχι την φοίτησή τους στην Σχολή και αν επιθυμούν ή όχι να ασκήσουν την συγκεκριμένη εργασία όπου δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά.

## Abstract

The purpose of this study is to detect and measure the satisfaction degree of the students in the Medical and Nursery Department of the Technical Educational Institute (TEI) of Larissa, regarding their Educational Environment (EE). An additional goal of this study is to correlate the satisfaction level with some psychosocial characteristics, apart from the demographical characteristics of the students of this survey.

The survey consists of an overview that took place using eight anonymous constructed questionnaires, which have been filled in from 100 Medical students and 100 Nursery students. During all phases of this research process, emphasis was given on ensuring the greatest possible degree of validity and reliability, as well as applying the necessary rules on ethical issues.

The analysis of the survey data showed that the level of satisfaction concerning the overall EE for the students in the sample is rather positive, with a final score of 58.9%. Regarding the subcategories of EE, the notions of Academic Life (63.3%) and Atmosphere (60.5%) are located in the "positive zone", followed by the notions of Social Life (59.5%), Learning (56.9%) and Teachers (56.9%) which are positioned one level below "rather positive".

A correlation analysis with Spearman coefficient was performed between the variables of the EE measurement instrument (DREEM) with all other variables from questionnaires which revealed: 1) statistically significant negative relationship in the majority of controls (18 to 24 ), using the External Shame Scale (OAS), 2) 25 negative relationships out of 48 controls, with the use of Hostility and Direction of Hostility Questionnaire (HDHQ), 3) a small number of positive correlations (26 out of 84 controls) with the Family Environment Scale (FES FORM-R), 4) only 4 (out of 24 total controls) with the Experience of Shame Scale (ESS), 5) 36% of the controls were negative, with the Psychopathology Scale (SCL-90), 6) weak positive and negative relationships using the Experiences Scale in Interpersonal Relations (ECRI), 7) a positive relationship only with the Professor variable by using the Life Orientation Test (LOT-R).

During the test between DREEM and the independent variable "Educational Semester" and "Size" (population) of the students' parents residence place, additional

statistically significant negative relationships were identified. Also, a positive relationship was revealed by the statement of the responders about how good students they think they are.

The t-test showed that the difference between the average values of two Gender subcategories is statistically significant regarding the variables of the EE. With the same method, we checked the average values of the subcategories in the questions if they wished or not to study in the School and if they wished or not to practise this profession, where no statistically significant difference was found.



Τα ερωτηματολόγια που θα συναντήσετε στις επόμενες σελίδες μελετούν διάφορους παράγοντες που μπορεί να επηρεάζουν τις σχέσεις μας με τους καθηγητές και τη Σχολή μας. Ο σκοπός της μελέτης μας είναι να διερευνήσουμε αυτούς τους παράγοντες και για αυτό, θεωρούμε τη βοήθειά σας πολύτιμη. Παρακαλούμε, συμπληρώσετε τα ερωτηματολόγια που ακολουθούν, σύμφωνα με τις οδηγίες που δίνονται. **Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων είναι ΑΝΩΝΥΜΗ και θα διαφυλαχθεί το ΑΠΟΡΡΗΤΟ των πληροφοριών που δίνονται.** Για το σκοπό αυτό, παρακαλούμε μην αναγράψετε το όνομά σας αλλά δημιουργήσετε το δικό σας κωδικό, όπως περιγράφεται στη συνέχεια:

**ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ**

ΗΜ/ΝΙΑ: ..... / ..... / 2010      ΗΜ/ΝΙΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ: ..... / ..... / .....

ΦΥΛΟ:    ΑΝΔΡΑΣ       ΓΥΝΑΙΚΑ

ΣΥΝΤΡΟΦΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ:    ΣΕ ΣΧΕΣΗ     ΤΟΠΟΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ ΓΟΝΙΩΝ: ΧΩΡΙΟ/ ΚΩΜΟΠΟΛΗ

   ΜΟΝΟΣ/Η       ΠΟΛΗ <150.000 ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ

   ΜΠΕΡΔΕΜΕΝΟΣ/Η       ΠΟΛΗ >150.000 ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΞΑΜΗΝΟ: .....    ΕΧΕΤΕ ΑΔΕΛΦΙΑ; ΝΑΙ  ΟΧΙ     ΠΟΣΑ; .....    ΣΕΙΡΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ: .....

ΕΠΙΘΥΜΟΥΣΑΤΕ ΤΗ ΦΟΙΤΗΣΗ ΣΑΣ ΣΤΗΝ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΣΧΟΛΗ; ΝΑΙ  ΟΧΙ

ΤΕΛΕΙΩΝΟΝΤΑΣ ΤΗ ΣΧΟΛΗ ΣΑΣ ΘΑ ΕΠΙΘΥΜΟΥΣΑΤΕ ΝΑ ΑΣΚΗΣΕΤΕ ΤΗ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑ; ΝΑΙ  ΟΧΙ

**θεωρείται τον εαυτό σας καλό φοιτητή;**

   Διαφωνώ απόλυτα    1    2    3    4    5    Συμφωνώ απόλυτα

**(OAS)**

Ενδιαφερόμαστε για το πώς οι άνθρωποι θεωρούν ότι οι άλλοι τους βλέπουν. Ακολουθεί ένας κατάλογος δηλώσεων που περιγράφει τα συναισθήματα ή τις εμπειρίες σχετικά με το πώς μπορεί να νοιώθετε για το πώς σας βλέπουν οι άλλοι άνθρωποι. Διαβάστε κάθε δήλωση και βάλτε σε κύκλο τον αριθμό δεξιά που δείχνει τη συχνότητα με την οποία βρίσκεται τον εαυτό σας να νιώθει ή να βιώνει αυτό που περιγράφεται στη δήλωση.

	ΠΟΤΕ	ΣΠΑΝΙΑ	ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΣΥΧΝΑ	ΠΑΝΤΑ
1. Νιώθω ότι οι άλλοι με βλέπουν ως όχι αρκετά καλό.	0	1	2	3	4
2. Νομίζω ότι οι άλλοι με βλέπουν υποσημητικά.	0	1	2	3	4
3. Οι άλλοι με ταπεινώνουν πολύ.	0	1	2	3	4
4. Νιώθω ανασφαλής σε σχέση με τη γνώμη των άλλων για μένα.	0	1	2	3	4
5. Οι άλλοι με βλέπουν σα να μην είμαι του ίδιου επιπέδου με εκείνους.	0	1	2	3	4
6. Οι άλλοι με βλέπουν σα μηδαμινό και ασήμαντο.	0	1	2	3	4
7. Οι άλλοι με βλέπουν σαν κάπως ελαττωματικό.	0	1	2	3	4
8. Οι άνθρωποι με βλέπουν ασήμαντο συγκριτικά με τους άλλους.	0	1	2	3	4
9. Οι άλλοι αναζητούν τα λάθη μου.	0	1	2	3	4
10. Οι άνθρωποι με βλέπουν σα να παλεύω για την τελειότητα, δίχως όμως να είμαι κανός να φθάσω τα δικά μου στάδια.	0	1	2	3	4
11. Νομίζω ότι οι άλλοι μπορούν να δουν τα μειονεκτήματά μου.	0	1	2	3	4
12. Οι άλλοι είναι επικριτικοί ή τιμωρητικοί, όταν κάνω ένα λάθος.	0	1	2	3	4
13. Οι άνθρωποι απομακρύνονται από εμένα, όταν κάνω λάθη.	0	1	2	3	4
14. Οι άλλοι πάντα θυμούνται τα λάθη μου.	0	1	2	3	4
15. Οι άλλοι με θεωρούν εύθραυστο.	0	1	2	3	4
16. Οι άλλοι με βλέπουν κενό και ανεκπλήρωτο.	0	1	2	3	4
17. Οι άλλοι νομίζουν ότι κάτι μου λείπει.	0	1	2	3	4
18. Οι άλλοι νομίζουν ότι έχω χάσει τον έλεγχο του σώματός και των συναισθημάτων μου.	0	1	2	3	4

**ΟΔΗΓΙΕΣ**

Ακολουθεί μια σειρά προτάσεων, οι οποίες χαρακτηρίζουν λιγότερο ή περισσότερο τη ζωή των ανθρώπων. Παρακαλούμε διαβάστε προσεκτικά κάθε πρόταση και απαντήστε, αν σας περιγράφει ή όχι, σημειώνοντας το σημείο **X** κάτω από τις στήλες «σωστό» ή «λάθος» αντίστοιχα, δίπλα κάθε πρόταση.

	ΣΩΣΤΟ	ΛΑΘΟΣ
1. Οι πιο πολλοί κάνουν φίλους γιατί οι φίλοι μπορεί να τους φανούν χρήσιμοι.		
2. Δεν κατηγορώ εκείνον που εκμεταλλεύεται το ότι κάποιος του άνοιξε τον εαυτό του.		
3. Συνήθως περιμένω να πετύχω σ' αυτά που κάνω.		
4. Δεν έχω εχθρούς που να θέλουν πραγματικά να με βλάψουν.		
5. Θα ήθελα να μπορούσα να μη στεναχωριέμαι για πράγματα που είπα και ίσως πηλγώσαν τα αισθήματα των άλλων.		
6. Νομίζω ότι σχεδόν ο καθένας θα έλεγε ψέματα για να αποφύγει μπελάδες.		
7. Δεν κατηγορώ εκείνον που προσπαθεί ν' αρπάξει ό,τι μπορεί σ' αυτό τον κόσμο.		
8. Τις πιο σκληρές μάχες τις δίνω με τον εαυτό μου.		
9. Ξέρω ποιος άλλος, εκτός από μένα, είναι υπεύθυνος για τα περισσότερα από τα βάσανά μου.		
10. Μερικοί παριστάνουν τόσο πολύ το αφεντικό που μου 'ρχεται να κάνω το αντίθετο από ό,τι ζητήσουν, ακόμη κι αν έχουν δίκιο.		
11. Μερικά μέλη της οικογένειάς μου έχουν συνήθειες που με ενοχλούν και με τσαντίζουν πολύ.		
12. Πιστεύω ότι έχω κάνει ασυγχώρητα σφάλματα.		
13. Πολύ λίγους καυγάδες κάνω με μέλη της οικογένειάς μου.		
14. Συχνά, σε διάφορες περιστάσεις στη ζωή μου, βγήκα χαμένος, γιατί δε μπόρεσα να αποφασίσω εγκαίρως.		
15. Μπορώ εύκολα να κάνω τους άλλους να με φοβούνται και μερικές φορές το κάνω για πλάκα.		
16. Πιστεύω ότι είμαι ένας καταδικασμένος άνθρωπος.		
17. Στο σχολείο τιμωρήθηκα μερικές φορές για κακή συμπεριφορά.		
18. Μερικές φορές εναντιώθηκα σε ανθρώπους που προσπάθησαν να κάνουν κάτι, όχι γιατί αυτό με έβλαπτε προσωπικά αλλά γιατί ήταν για εμένα ζήτημα αρχής.		
19. Οι περισσότεροι άνθρωποι είναι τίμιοι, κυρίως γιατί φοβούνται μήπως συλληφθούν.		
20. Μερικές φορές μου αρέσει να πληγώνω πρόσωπα που αγαπώ.		
21. Δεν έχω ζησει τη ζωή μου όπως θα έπρεπε.		
22. Μερικές φορές μου 'ρχεται να τραυματίσω τον εαυτό μου ή κάποιον άλλον.		
23. Νομίζω ότι είμαι εξίσου ικανός και έξυπνος με τους περισσότερους ανθρώπους γύρω μου.		
24. Μερικές φορές πειράζω τα ζώα.		
25. Μερικές φορές θυμώνω.		
26. Έχω απόλυτη εμπιστοσύνη στον εαυτό μου.		
27. Συχνά δεν καταλαβαίνω γιατί έχω γίνει τόσο τσαντίλας και γκρινιάρης.		

	ΣΩΣΤΟ	ΛΑΘΟΣ
28. Αποφεύγω να αντιμετωπίσω δυσκολίες και κρίσιμες καταστάσεις.		
29. Νομίζω ότι οι πιο πολλοί θα 'λεγαν ψέματα για να πάνε μπροστά.		
30. Είναι φορές που ένοιωσα ότι οι δυσκολίες συσσωρεύτηκαν σε τέτοιο βαθμό που δε μπορούσα να τις υπερνικήσω.		
31. Πιστεύω ότι, αν δεν υπήρχαν άνθρωποι να μου σταθούν εμπόδιο, θα μπορούσα να ήμουν πολύ περισσότερο επιτυχημένος.		
32. Συχνά βλέπω τους άλλους να ζηλεύουν τις σωστές μου ιδέες.		
33. Συχνά αισθάνομαι σα να έχω κάνει κακό και άδικο.		
34. Αρκετές φορές παράτησα κάτι που έκανα, γιατί νόμισα ότι οι ικανότητές μου ήσαν πολύ μικρές γι' αυτό.		
35. Κάποιος με έχει στο μάτι.		
36. Όταν κάποιος μου κάνει κακό, αισθάνομαι ότι πρέπει να του το ανταποδώσω, αν μπορέσω, έτσι, γιατί είναι ζήτημα αρχής.		
37. Είμαι σίγουρος ότι η ζωή με έχει αδικήσει.		
38. Πιστεύω ότι με παρακολουθούν.		
39. Μερικές φορές έχω έντονα την τάση να κάνω κάτι βλαβερό και συγκλονιστικό.		
40. Πολύ εύκολα με βάζουν κάτω σε μια συζήτηση.		
41. Καλύτερα να μην εμπιστεύεσαι κανέναν.		
42. Δεν μπορώ εύκολα να ανέχομαι τους άλλους.		
43. Μερικές φορές αισθάνομαι ότι είμαι τελείως ανάξιος.		
44. Συχνά αναρωτιέμαι για ποια κρυφή αιτία κάποιος μου κάνει καλό.		
45. Θυμώνω εύκολα και εύκολα ξεθυμώνω.		
46. Μερικές φορές μου 'ρχεται να αρχίσω να τα σπάω.		
47. Νομίζω ότι κάποια συνωμοσία γίνεται σε βάρος μου.		
48. Μερικές φορές, στα σίγουρα αισθάνομαι τελείως άχρηστος.		
49. Μερικές φορές μου 'ρχεται να αρπαχτώ στις μπουνιές με κάποιον.		
50. Κάποιος προσπάθησε να με ληστέψει.		
51. Στα σίγουρα μου λείπει κάθε εμπιστοσύνη στον εαυτό μου.		

## ΟΔΗΓΙΕΣ

Ακολουθεί μια σειρά προτάσεων, οι οποίες χαρακτηρίζουν λιγότερο ή περισσότερο τη λειτουργία της οικογένειας. Παρακαλούμε διαβάστε προσεκτικά κάθε πρόταση. Αν κάποιες προτάσεις αντιπροσωπεύουν τη δική σας οικογένεια, παρακαλούμε σημειώσετε **X** κάτω από το κουτάκι με την ένδειξη «**Σωστό**». Αν κάποιες άλλες θεωρήσετε ότι είναι εσφαλμένες, παρακαλώ σημειώσετε **X** κάτω από το κουτάκι με την ένδειξη «**Λάθος**».

Παρακαλούμε έχετε υπόψη σας, ότι ενδιαφερόμαστε για τον τρόπο που εσείς οι ίδιοι βλέπετε την οικογένειά σας και όχι για τον τρόπο που τη βλέπουν τα άλλα μέλη.

	ΣΩΣΤΟ	ΛΑΘΟΣ
1. Τα μέλη της οικογένειάς μας πραγματικά αλληλοϋποστηρίζονται.		
2. Τα μέλη της οικογένειάς μας συχνά κρατούν τα συναισθηματά τους για τον εαυτό τους.		
3. Στην οικογένειά μας γίνονται πολλοί καυγάδες.		
4. Στην οικογένειά μας δεν παίρνουμε συχνά πρωτοβουλίες.		
5. Αισθανόμαστε ότι έχει σημασία να είσαι ο καλύτερος σε οτιδήποτε επιχειρείς.		
6. Συχνά συζητάμε για πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα.		
7. Πολλά βράδια και πολλά Σαββατοκύριακα μένουμε στο σπίτι.		
8. Τα μέλη της οικογένειάς μας πηγαίνουν συχνά στην εκκλησία ή στο κατηχητικό.		
9. Στην οικογένειά μας οι δραστηριότητες σχεδιάζονται πολύ προσεκτικά.		
10. Τα μέλη της οικογένειάς μας σπάνια μπαίνουν σε τάξη.		
11. Φαίνεται πως συχνά σκοτώνουμε την ώρα μας στο σπίτι.		
12. Στο σπίτι μιλάμε ελεύθερα.		
13. Τα μέλη της οικογένειάς μας σπάνια θυμώνουν πολύ.		
14. Στην οικογένειά μας ενθαρρυνόμαστε πολύ να είμαστε ανεξάρτητοι.		
15. Για την οικογένειά μας είναι πολύ σημαντικό να προχωρείς μπροστά στη ζωή.		
16. Πηγαίνουμε σπάνια σε διαλέξεις, θεατρικά έργα ή συναυλίες.		
17. Έρχονται συχνά φίλοι για φαγητό ή για μια επίσκεψη.		
18. Στην οικογένειά μας δε λέμε προσευχές.		
19. Είμαστε γενικά πολύ καθαροί και τακτικοί.		
20. Στην οικογένειά μας υπάρχουν πολύ λίγοι κανόνες, τους οποίους ακολουθούμε.		
21. Καταναλώνουμε σημαντική ενέργεια σε αυτά που κάνουμε στο σπίτι.		
22. Είναι δύσκολο να ξεσπάσεις στο σπίτι, χωρίς να αναστατώσεις κάποιον.		
23. Τα μέλη της οικογένειάς μας μερικές φορές θυμώνουν τόσο πολύ που πετούν πράγματα.		
24. Στην οικογένειά μας ό,τι σκεφτόμαστε το εκφράζουμε με λόγια.		
25. Δεν έχει μεγάλη σημασία για μας πόσα χρήματα κερδίζεις.		
26. Έχει μεγάλη σημασία για την οικογένειά μας να μαθαίνεις καινούργια και διαφορετικά πράγματα.		
27. Κανείς στην οικογένειά μας δεν ασχολείται με τα σπορ, με ομάδες, με μπόουλινγκ κ.λ.π.		
28. Συζητάμε συχνά για το θρησκευτικό νόημα των Χριστουγέννων, του Πάσχα ή άλλων γιορτών.		
29. Στο σπίτι μας είναι συχνά δύσκολο να βρούμε κάποια πράγματα τη στιγμή που τα χρειαζόμαστε.		



	ΣΩΣΤΟ	ΛΑΘΟΣ
30. Υπάρχει ένα μέλος της οικογένειάς μας που παίρνει τις περισσότερες αποφάσεις.		
31. Στην οικογένειά μας υπάρχει ένα αίσθημα συντροφικότητας.		
32. Συζητάμε μεταξύ μας για τα προσωπικά μας προβλήματα.		
33. Τα μέλη της οικογένειάς μας δύσκολα χάνουν την ψυχραιμία τους.		
34. Στην οικογένειά μας ερχόμαστε και φεύγουμε όποτε θέλουμε.		
35. Πιστεύουμε στο συναγωνισμό και στην αρχή «ο καλός ποτέ δεν χάνει».		
36. Δεν μας ενδιαφέρουν οι πολιτιστικές δραστηριότητες.		
37. Πηγαίνουμε συχνά στο σινεμά, σε αθλητικές δραστηριότητες, σε κατασκηνώσεις, κ.λ.π.		
38. Δεν πιστεύουμε ότι υπάρχει παράδεισος ή κόλαση.		
39. Στην οικογένειά μας έχει μεγάλη σημασία να είναι κανείς στην ώρα του.		
40. Υπάρχουν συγκεκριμένοι τρόποι για να κάνεις τα πράγματα στο σπίτι.		
41. Όταν κάτι πρέπει να γίνει στο σπίτι, σπάνια προσφέρεται κανείς.		
42. Όταν μας έρχεται να κάνουμε κάτι αυθόρμητα, το κάνουμε χωρίς δεύτερη κουβέντα.		
43. Τα μέλη της οικογένειάς μας κριτικάρουν συχνά το ένα το άλλο.		
44. Στην οικογένειά μας υπάρχει περιορισμένος ιδιωτικός βίος.		
45. Πάντα προσπαθούμε να κάνουμε τα πράγματα λίγο καλύτερα την επόμενη φορά.		
46. Σπάνια κάνουμε πνευματικές συζητήσεις.		
47. Ο καθένας στην οικογένειά μας έχει ένα ή δύο χόμπι.		
48. Τα μέλη της οικογένειάς μας έχουν αυστηρές απόψεις για το τι είναι σωστό και τι είναι λάθος.		
49. Αλλάζουμε συχνά γνώμη.		
50. Στην οικογένειά μας δίνουμε έμφαση στο να ακολουθούνται οι κανόνες.		
51. Τα μέλη της οικογένειάς μας αλληλουποστηρίζονται πραγματικά.		
52. Όταν κάποιος μέσα στην οικογένεια παραπονιέται, συνήθως δημιουργείται εκνευρισμός.		
53. Μερικές φορές ένα μέλος της οικογένειας χτυπά κάποιο άλλο.		
54. Όταν παρουσιάζεται κάποιο πρόβλημα, τα μέλη της οικογένειας σχεδόν πάντα στηρίζονται στον εαυτό τους.		
55. Τα μέλη της οικογένειας σπάνια έχουν ανησυχίες για προαγωγή στη δουλειά, τους βαθμούς στο σχολείο κ.λ.π.		
56. Μέσα στην οικογένειά μας κάποιος παίζει μουσικό όργανο.		
57. Τα μέλη της οικογένειας δεν πολυσυνομιλούν σε ψυχαγωγικές δραστηριότητες πέρα από τη δουλειά ή το σχολείο.		
58. Πιστεύουμε ότι υπάρχουν κάποια πράγματα, για τα οποία το μόνο που χρειάζεται είναι να τα αντιμετωπίσεις με πίστη.		
59. Τα μέλη της οικογένειάς μας βεβαιώνονται ότι τα δωμάτιά τους είναι καθαρά.		
60. Στις αποφάσεις που παίρνει η οικογένεια, μετρά εξίσου ο λόγος του καθενός.		
61. Στην οικογένειά μας, υπάρχει περιορισμένο πνεύμα ομαδικότητας.		
62. Στην οικογένειά μας, συζητάμε ανοιχτά για οικονομικά ζητήματα και λογαριασμούς.		
63. Αν υπάρχει κάποια διαφωνία στην οικογένειά μας, καταβάλουμε μεγάλες προσπάθειες για να μαλακώσουμε τα πράγματα και να διατηρήσουμε την ηρεμία στο σπίτι.		

	ΣΩΣΤΟ	ΛΑΘΟΣ
64. Το κάθε μέλος της οικογένειας ενθαρρύνει το άλλο να διεκδικήσει τα δικαιώματά του.		
65. Στην οικογένειά μας δεν μας ενδιαφέρει τόσο πολύ η επιτυχία.		
66. Τα μέλη της οικογένειάς μας πηγαίνουν συχνά στη βιβλιοθήκη.		
67. Μερικές φορές, τα μέλη της οικογένειας παρακολουθούν μαθήματα για κάποιο χόμπι ή κάποιο ενδιαφέρον που έχουν (έξω από το σχολείο).		
68. Στην οικογένειά μας, ο καθένας έχει διαφορετική άποψη για το τι είναι σωστό και τι είναι λάθος.		
69. Στην οικογένειά μας, είναι ξεκάθαρα προσδιορισμένα τα καθήκοντα του καθενός.		
70. Στην οικογένειά μας, ο καθένας κάνει ό,τι θέλει.		
71. Στ' αλήθεια, τα πάμε πολύ καλά μεταξύ μας.		
72. Συνήθως προσέχουμε πολύ τι λέμε ο ένας στον άλλο.		
73. Κάθε μέλος της οικογένειας προσπαθεί συχνά να υπερτερήσει έναντι του άλλου.		
74. Στο σπίτι μας είναι δύσκολο να απομονώεσαι χωρίς να πληγώνεις κάποιον.		
75. Ο κανόνας στην οικογένειά μας είναι «πρώτα η δουλειά και μετά το παιχνίδι».		
76. Στην οικογένειά μας αξίζει περισσότερο το να παρακολουθείς τηλεόραση παρά το να διαβάζεις ένα βιβλίο.		
77. Τα μέλη της οικογένειάς μας βγαίνουν πολύ συχνά έξω.		
78. Στην οικογένειά μας, η Αγία Γραφή θεωρείται πολύ σημαντικό βιβλίο.		
79. Στην οικογένειά μας, είμαστε πολύ προσεχτικοί με τη διαχείριση των χρημάτων.		
80. Ακολουθούμε αυστηρούς κανόνες στο σπίτι μας.		
81. Στην οικογένειά μας, αφιερώνουμε πολύ χρόνο και προσοχή ο ένας στον άλλο.		
82. Γίνονται πολλές αυθόρμητες συζητήσεις στην οικογένειά μας.		
83. Στην οικογένειά μας, πιστεύουμε ότι δεν οδηγεί πουθενά να υψώνεις τον τόνο της φωνής σου.		
84. Στην οικογένειά μας δεν ενθαρρυνόμαστε πραγματικά να εκφράζουμε την άποψη μας.		
85. Τα μέλη της οικογένειας κάνουν συχνά συγκρίσεις με άλλους σχετικά με την απόδοσή μας στην δουλειά ή στο σχολείο.		
86. Τα μέλη της οικογένειας αγαπούν στα αλήθεια τη μουσική, την τέχνη, τη λογοτεχνία.		
87. Ο κύριος τρόπος της ψυχαγωγίας μας είναι να παρακολουθούμε τηλεόραση ή να ακούμε ραδιόφωνο.		
88. Τα μέλη της οικογένειας πιστεύουν ότι, αν αμαρτήσεις, πρέπει να πωρηθείς.		
89. Συνήθως τα πιάτα πλένονται αμέσως μετά το φαγητό.		
90. Δε μπορεί να σου δώσει πολλά πράγματα η οικογένειά μας.		

ΒΕΒΑΙΩΘΕΙΤΕ ΟΤΙ ΕΧΕΤΕ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙ ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

## Experience of Shame Scale (ESS)

### ΟΔΗΓΙΕΣ

Όλοι, κατά περιόδους, μπορεί να έρθουν σε δύσκολη θέση, να νιώσουν συνεσταλμένοι ή να ντροπιαστούν. Αυτές οι ερωτήσεις αφορούν τέτοια συναισθήματα, εάν έχουν εμφανιστεί **οποιαδήποτε στιγμή στο προηγούμενο έτος**. Δεν υπάρχει καμία «σωστή» ή «λανθασμένη» απάντηση. Παρακαλούμε, διαβάστε προσεκτικά κάθε πρόταση και στη συνέχεια βάλτε σε κύκλο τον αριθμό που θεωρείτε ότι σας αντιπροσωπεύει περισσότερο.

	ΚΑΘΟΛΟΥ	ΛΙΓΟ	ΣΥΓΚΡΑΤΗΜΕΝΑ	ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ
1. Έχετε νιώσει ντροπή για κάποια από τις προσωπικές σας συνήθειες;	1	2	3	4
2. Σας έχει απασχολήσει τι σκέπτονται οι άλλοι για τις προσωπικές σας συνήθειες;	1	2	3	4
3. Έχετε προσπαθήσει να κρύψετε ή να συγκαλύψετε κάποια από τις προσωπικές σας συνήθειες;	1	2	3	4
4. Έχετε νιώσει ντροπή για τη συμπεριφορά σας απέναντι στους άλλους;	1	2	3	4
5. Σας έχει απασχολήσει τι σκέπτονται οι άλλοι για τη συμπεριφορά σας απέναντί τους;	1	2	3	4
6. Έχετε αποφυγει ποτε ανθρώπους εξαιτίας της συμπεριφοράς σας;	1	2	3	4
7. Έχετε νιώσει ντροπή για αυτό που είστε;	1	2	3	4
8. Σας έχει απασχολήσει τι σκέπτονται οι άλλοι για αυτό που είστε;	1	2	3	4
9. Έχετε προσπαθήσει να κρύψετε από τους άλλους αυτό που είστε;	1	2	3	4
10. Έχετε νιώσει ντροπή για τις ικανότητές σας;	1	2	3	4
11. Σας έχει απασχολήσει τι σκέπτονται οι άλλοι για τις ικανότητές σας;	1	2	3	4
12. Έχετε αποφυγει ανθρώπους, εξαιτίας της αδυναμίας σας να κάνετε κάποια πράγματα;	1	2	3	4
13. Έχετε νιώσει ντροπή, όταν κάνετε κάτι λάθος;	1	2	3	4
14. Σας έχει απασχολήσει τι σκέπτονται οι άλλοι για εσάς, όταν κάνετε κάτι λάθος;	1	2	3	4
15. Έχετε προσπαθήσει να κρύψετε ή να συγκαλύψετε πράγματα, τα οποία ντρέπεστε που έχετε κάνει;	1	2	3	4
16. Έχετε νιώσει ντροπή για κάτι ανόητο που είπατε;	1	2	3	4
17. Σας έχει απασχολήσει τι σκέφτηκαν οι άλλοι για εσάς, όταν είπατε κάτι ανόητο;	1	2	3	4
18. Έχετε αποφυγει την επαφή με οποιονδήποτε γνωρίζε ότι είπατε κάτι ανόητο;	1	2	3	4
19. Έχετε νιώσει ντροπή, όταν αποτύχατε σε κάτι που ήταν σημαντικό για εσάς;	1	2	3	4
20. Σας έχει απασχολήσει τι σκέφτηκαν οι άλλοι, όταν αποτύχατε;	1	2	3	4
21. Έχετε αποφυγει ανθρώπους που σας είδαν να αποτυχαίνετε;	1	2	3	4
22. Έχετε νιώσει ντροπή για το σώμα σας ή κάποιο σημείο του;	1	2	3	4
23. Σας έχει απασχολήσει τι σκέπτονται οι άλλοι για την εμφάνισή σας;	1	2	3	4
24. Έχετε αποφυγει να κοιτάξετε τον εαυτό σας στον καθρέπτη;	1	2	3	4
25. Έχετε την επιθυμία να κρύψετε ή να συγκαλύψετε το σώμα σας ή κάποιο σημείο του σώματός σας;	1	2	3	4

## ΟΔΗΓΙΕΣ

Παρακάτω θα συναντήσετε έναν κατάλογο με προβλήματα και ενοχλήσεις που, ορισμένες φορές, αντιμετωπίζουμε οι άνθρωποι. Παρακαλούμε διαβάστε προσεκτικά κάθε ερώτηση και στη συνέχεια βάλτε σε κύκλο έναν από τους αριθμούς στη δεξιά πλευρά, ο οποίος δείχνει το βαθμό της ενοχλήσης που σας έχει προκαλέσει το συγκεκριμένο πρόβλημα *κατά τη διάρκεια της προηγούμενης εβδομάδας*, συμπεριλαμβανομένης και της σημερινής ημέρας.

	ΚΑΘΟΛΟΥ	ΛΙΓΟ	ΜΕΤΡΙΑ	ΑΡΚΕΤΑ	ΥΠΕΡΒΟΛΙΚΑ
1. Υποφέρετε από πονοκεφάλους;	0	1	2	3	4
2. Νοιώθετε νευρική ή εσωτερική τρεμούλα;	0	1	2	3	4
3. Έχετε επαναλαμβανόμενες δυσάρεστες σκέψεις που δε φεύγουν από το μυαλό σας;	0	1	2	3	4
4. Έχετε τάση για λιποθυμία ή ζαλάδα;	0	1	2	3	4
5. Έχετε χάσει το σεξουαλικό σας ενδιαφέρον ή ευχαρίστηση;	0	1	2	3	4
6. Έχετε διάθεση να κατακρίνετε τους άλλους;	0	1	2	3	4
7. Νομίζετε ότι κάποιος άλλος ελέγχει τη σκέψη σας;	0	1	2	3	4
8. Αισθάνεστε ότι οι άλλοι φταίνε για τα προβλήματά σας;	0	1	2	3	4
9. Δυσκολεύεστε να θυμάστε διάφορα πράγματα;	0	1	2	3	4
10. Ανησυχείτε για το ότι είστε απεριποίητος ή στημένητος;	0	1	2	3	4
11. Αισθάνεστε ότι νευριάζετε ή ερεθίζεστε εύκολα;	0	1	2	3	4
12. Νοιώθετε πόνους στην καρδιά ή στον θώρακα;	0	1	2	3	4
13. Αισθάνεστε φόβο όταν βρίσκεστε σε ανοιχτούς χώρους ή στους δρόμους;	0	1	2	3	4
14. Αισθάνεστε υποτονικός, αδρανής, αποδυναμωμένος;	0	1	2	3	4
15. Έχετε σκέψεις αυτοκτονίας;	0	1	2	3	4
16. Ακούτε φωνές που οι άλλοι άνθρωποι δεν ακούν;	0	1	2	3	4
17. Τρέμετε;	0	1	2	3	4
18. Αισθάνεστε ότι δεν μπορείτε να εμπιστευτείτε τους περισσότερους ανθρώπους;	0	1	2	3	4
19. Έχετε ανορεξία;	0	1	2	3	4
20. Κλαίτε εύκολα;	0	1	2	3	4
21. Αισθάνεστε ντροπαλός ή όχι άνετα με το άλλο φύλο;	0	1	2	3	4
22. Νοιώθετε ότι έχετε μπλεχτεί ή παγιδευτεί;	0	1	2	3	4
23. Ξαφνικά φοβάστε χωρίς κανένα λόγο;	0	1	2	3	4
24. Έχετε εκρήξεις οργής που δεν μπορείτε να ελέγξετε;	0	1	2	3	4
25. Φοβάστε να βγείτε μόνος από το σπίτι σας;	0	1	2	3	4
26. Κατηγορείτε τον εαυτό σας για διάφορα πράγματα;	0	1	2	3	4
27. Έχετε πόνους στη μέση;	0	1	2	3	4

	ΚΑΘΟΛΟΥ	ΛΙΓΟ	ΜΕΤΡΙΑ	ΑΡΚΕΤΑ	ΥΠΕΡΒΟΛΙΚΑ
28. Αισθάνεσθε ότι εμποδίζεσθε να κάνετε αυτά που θέλετε;	0	1	2	3	4
29. Αισθάνεσθε μοναξιά;	0	1	2	3	4
30. Αισθάνεσθε κακοκεφιά;	0	1	2	3	4
31. Ανησυχείτε υπερβολικά για διάφορες καταστάσεις;	0	1	2	3	4
32. Δεν βρίσκετε ενδιαφέρον σε τίποτα;	0	1	2	3	4
33. Νοιώθετε φοβισμένος;	0	1	2	3	4
34. Τα αισθήματά σας εύκολα πληγώνονται;	0	1	2	3	4
35. Οι άλλοι γνωρίζουν τις προσωπικές σας σκέψεις;	0	1	2	3	4
36. Αισθάνεσθε ότι οι άλλοι δεν σας καταλαβαίνουν και δεν σας συμπονοούν;	0	1	2	3	4
37. Αισθάνεσθε ότι οι άλλοι είναι εχθρικοί ή σας αντιπαθούν;	0	1	2	3	4
38. Πρέπει να ενεργείτε πολύ αργά ώστε να είσθε σίγουρος ότι δεν έχετε κάνει λάθος;	0	1	2	3	4
39. Νοιώθετε καρδιακούς παλμούς ή ταχυπαλμία;	0	1	2	3	4
40. Έχετε ναυτία ή στομαχικές διαταραχές;	0	1	2	3	4
41. Αισθάνεσθε κατώτερος από τους άλλους;	0	1	2	3	4
42. Νοιώθετε πόνους στους μύς;	0	1	2	3	4
43. Αισθάνεσθε ότι σας παρακολουθούν ή ότι μιλούν για σας;	0	1	2	3	4
44. Υποφέρετε από αϋπνία;	0	1	2	3	4
45. Πρέπει να ελέγχετε ξανά και ξανά ότι κάνετε;	0	1	2	3	4
46. Δυσκολεύεσθε να παίρνετε αποφάσεις;	0	1	2	3	4
47. Φοβάσθε να ταξιδεύετε με λεωφορείο ή τρένο;	0	1	2	3	4
48. Έχετε δύσπνοια;	0	1	2	3	4
49. Αισθάνεσθε ζεστή ή κρύα;	0	1	2	3	4
50. Νοιώθετε ότι πρέπει να αποφεύγετε μερικά πράγματα, μέρη ή ασχολίες γιατί σας φοβίζουν;	0	1	2	3	4
51. Νοιώθετε να αδειάζει το μυαλό σας;	0	1	2	3	4
52. Αισθάνεσθε μούδιασμα ή ελαφρό πόνο σε τμήματα του σώματός σας;	0	1	2	3	4
53. Έχετε ένα κόμπο στο λαιμό;	0	1	2	3	4
54. Πιστεύετε ότι δεν έχετε ελπίδες για το μέλλον;	0	1	2	3	4
55. Δυσκολεύεσθε να συγκεντρωθείτε;	0	1	2	3	4
56. Αισθάνεσθε αδυναμία σε τμήματα του σώματός σας;	0	1	2	3	4
57. Αισθάνεσθε τεταμένα τα νεύρα σας ή γεμάτος αγωνία;	0	1	2	3	4
58. Νοιώθετε βάρος στα χέρια ή στα πόδια σας;	0	1	2	3	4
59. Έχετε σκέψεις θανάτου ή ότι πεθαίνετε;	0	1	2	3	4
60. Τρώτε παραπάνω από το κανονικό;	0	1	2	3	4
61. Δεν αισθάνεσθε άνετα όταν σας κοπάνε ή μιλούν για σας;	0	1	2	3	4

	ΚΑΘΟΛΟΥ	ΛΙΓΟ	ΜΕΤΡΙΑ	ΑΡΚΕΤΑ	ΥΠΕΡΒΟ.
62. Έχετε σκέψεις που δεν είναι δικές σας;	0	1	2	3	4
63. Έχετε παρορμήσεις να χτυπήσετε, να τραυματίσετε ή να βλάψετε κάποιον;	0	1	2	3	4
64. Ξυπνάτε πολύ νωρίς το πρωί;	0	1	2	3	4
65. Πρέπει να επαναλαμβάνετε τις ίδιες πράξεις (ν' αγγίζετε, να μετράτε, να πλένετε κάτι);	0	1	2	3	4
66. Κοιμάστε ανήσυχα ή με διακοπές;	0	1	2	3	4
67. Σας έρχεται να σπάσετε πράγματα ή να καταστρέψετε πράγματα;	0	1	2	3	4
68. Έχετε ιδέες και απόψεις που οι άλλοι δεν συμπεριφέρονται;	0	1	2	3	4
69. Νοιώθετε πολύ συνεσταλμένος όταν βρίσκεσθε με άλλους;	0	1	2	3	4
70. Δεν αισθάνεσθε άνετα μέσα στο πλήθος (στα καταστήματα ή στον κινηματογράφο);	0	1	2	3	4
71. Νοιώθετε ότι και για το παραμικρό πράγμα πρέπει να κάνετε προσπάθεια;	0	1	2	3	4
72. Έχετε περιόδους με τρόμο ή πανικό;	0	1	2	3	4
73. Δεν αισθάνεσθε άνετα όταν τρώτε ή πίνετε δημόσια;	0	1	2	3	4
74. Τσακώνεσθε συχνά;	0	1	2	3	4
75. Αισθάνεσθε νευρικότητα όταν μένετε μόνος;	0	1	2	3	4
76. Νοιώθετε ότι οι άλλοι δεν εκτιμούν όσο πρέπει αυτά που κάνετε;	0	1	2	3	4
77. Αισθάνεσθε μοναξιά ακόμα και όταν βρίσκεσθε με κόσμο;	0	1	2	3	4
78. Είστε τόσο ανήσυχος ώστε δεν μπορείτε να μείνετε σε μία θέση;	0	1	2	3	4
79. Αισθάνεσθε ότι δεν αξίζετε;	0	1	2	3	4
80. Έχετε το προαισθημα ότι κάτι κακό θα σας συμβεί;	0	1	2	3	4
81. Φωνάζετε ή πετάτε πράγματα;	0	1	2	3	4
82. Φοβάσθε ότι θα λιποθυμήσετε όταν είσθε σε πολύ κόσμο;	0	1	2	3	4
83. Αισθάνεσθε ότι οι άλλοι θα σας εκμεταλλευτούν αν τους το επιτρέψετε;	0	1	2	3	4
84. Έχετε σκέψεις για σεξουαλικά θέματα που σας ενοχλούν πολύ;	0	1	2	3	4
85. Νομίζετε ότι θα έπρεπε να τιμωρηθείτε για τις αμαρτίες σας;	0	1	2	3	4
86. Έχετε σκέψεις ή φαντασίες που σας τρομάζουν;	0	1	2	3	4
87. Νομίζετε ότι έχετε κάποιο σοβαρό ελάττωμα στο σώμα σας;	0	1	2	3	4
88. Δεν αισθάνεσθε ποτέ κοντά σε άλλο πρόσωπο;	0	1	2	3	4
89. Νοιώθετε ενοχές;	0	1	2	3	4
90. Νομίζετε ότι κάτι δεν λειτουργεί καλά στο μυαλό σας;	0	1	2	3	4

## ΟΔΗΓΙΕΣ

Κάθε άνθρωπος βιώνει με μοναδικό τρόπο τις σχέσεις του. Οι προτάσεις που θα συναντήσετε στη συνέχεια, περιγράφουν πώς μπορεί να νιώθουμε στις ερωτικές μας σχέσεις, συμπεριλαμβανομένου και του γάμου. Κάτω από κάθε πρόταση υπάρχει μια βαθμολογία από το 1 έως το 7. Παρακαλούμε, βάλτε σε κύκλο τον αριθμό που εκφράζει περισσότερο τον τρόπο που εσείς λειτουργείτε γενικά στις ερωτικές σας σχέσεις **για κάθε πρόταση**.

<b>1. Προτιμώ να μη δείχνω στον/στην σύντροφό μου τι αισθάνομαι κατά βάθος.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>2. Φοβάμαι ότι θα χάσω την αγάπη του/της συντρόφου μου.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>3. Αισθάνομαι άνετα να μοιράζομαι προσωπικές σκέψεις και συναισθήματα με τον/την σύντροφό μου.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>4. Ανησυχώ συχνά με την ιδέα ότι ο/η σύντροφός μου δε θα θέλει να μείνει μαζί μου.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>5. Το βρίσκω δύσκολο ν' αφήσω τον εαυτό μου να στηριχθεί σε ερωτικούς συντρόφους.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>6. Ανησυχώ συχνά με την ιδέα ότι ο/η σύντροφός μου δε με αγαπάει πραγματικά.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>7. Αισθάνομαι πολύ άνετα, να είμαι συναισθηματικά κοντά με ερωτικούς συντρόφους.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>8. Ανησυχώ ότι οι ερωτικοί μου σύντροφοι δε θα νοιάζονται για μένα όσο εγώ για αυτούς.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>9. Δεν αισθάνομαι άνετα να «ανοίγομαι» σε ερωτικούς συντρόφους.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>10. Συχνά εύχομαι τα συναισθήματα του/της συντρόφου μου για μένα να ήταν τόσο δυνατά όσο τα δικά μου για αυτόν/αυτήν.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>11. Προτιμώ να μην είμαι συναισθηματικά πολύ κοντά σε ερωτικούς συντρόφους.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>12. Ανησυχώ πολύ για τις σχέσεις μου.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>13. Αισθάνομαι άβολα, όταν ο/η ερωτικός μου σύντροφος θέλει να είναι συναισθηματικά πολύ κοντά μου.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>14. Όταν ο σύντροφός μου είναι μακριά μου, ανησυχώ ότι μπορεί να ενδιαφερθεί για κάποιον/α άλλο/η.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>15. Το βρίσκω σχετικά εύκολο να έρθω συναισθηματικά κοντά με τον/την σύντροφό μου.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>16. Όταν δείχνω τα αισθήματά μου στους ερωτικούς συντρόφους, φοβάμαι ότι εκείνοι δεν θα αισθάνονται το ίδιο για μένα.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>17. Δεν μου είναι δύσκολο να έρθω συναισθηματικά κοντά με τον/την σύντροφό μου.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>18. Σπάνια ανησυχώ για το ότι ο/η σύντροφός μου μπορεί να με αφήσει.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>19. Συνήθως συζητώ τα προβλήματα και τις ανησυχίες μου με τον/την σύντροφό μου.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως

<b>20. Ο/Η ερωτικός μου σύντροφος με κάνει ν' αμφισβητώ τον εαυτό μου.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>21. Με βοηθάει το να στραφώ στον/στην σύντροφό μου σε ώρες ανάγκης.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>22. Σπάνια ανησυχώ με την ιδέα ότι μπορεί να με εγκαταλείψουν.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>23. Λέω στον σύντροφό μου σχεδόν τα πάντα</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>24. Διαπιστώνω ότι οι σύντροφοί μου δεν θέλουν να έρθουν συναισθηματικά τόσο κοντά μου όσο θα ήθελα.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>25. Συζητάω τα πράγματα που με απασχολούν με τον/την σύντροφό μου.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>26. Μερικές φορές οι ερωτικοί μου σύντροφοι αλλάζουν τα αισθήματά τους για μένα χωρίς φανερό λόγο.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>27. Αισθάνομαι νευρικότητα όταν ένας σύντροφος έρθει συναισθηματικά πολύ κοντά μου.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>28. Η επιθυμία μου να είμαι συναισθηματικά πολύ κοντά με τους άλλους μερικές φορές τους φοβίζει και τους απομακρύνει.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>29. Αισθάνομαι άνετα να στηριχθώ στον/στην ερωτικό μου σύντροφο.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>30. Φοβάμαι ότι μόλις ένας ερωτικός σύντροφος με γνωρίσει καλά, δεν θα του αρέσει το ποιος/α πραγματικά είμαι.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>31. Το βρίσκω εύκολο να στηριχθώ σε ερωτικούς συντρόφους.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>32. Θυμώνω που δεν παίρνω τη στοργή και τη στήριξη που χρειάζομαι από τον/την σύντροφό μου.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>33. Μου είναι εύκολο να είμαι τρυφερός με τον/την ερωτικό μου σύντροφο.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>34. Ανησυχώ ότι υστερώ σε σύγκριση με άλλους ανθρώπους.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>35. Ο/Η σύντροφός μου πραγματικά καταλαβαίνει εμένα και τις ανάγκες μου.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως
<b>36. Μου φαίνεται ότι ο/η σύντροφός μου με προσέχει μόνο όταν είμαι θυμωμένος/θυμωμένη.</b>	Διαφωνώ απολύτως	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ απολύτως



**Μέτρηση Εκπαιδευτικού Περιβάλλοντος με το Εργαλείο DREEM**  
**Dundee Ready Education Environment Measure**

Παρακαλούμε, σημειώστε αν συμφωνείτε απόλυτα (**ΣΑ**), συμφωνείτε (**Σ**), μάλλον συμφωνείτε (**ΜΣ**), μάλλον διαφωνείτε (**ΜΔ**), διαφωνείτε (**Δ**), ή διαφωνείτε απόλυτα (**ΔΑ**) με καθεμιά από τις παρακάτω προτάσεις. Πρόκειται για το πώς νιώθετε το όλο εκπαιδευτικό περιβάλλον της Σχολής σας ΕΣΕΙΣ προσωπικά.

- Απαντήστε **και** τις 50 ερωτήσεις (γυρίστε και στην **πίσω** σελίδα).
- Κυκλώστε **μία** μόνον επιλογή, αυτήν που τώρα σας εκφράζει περισσότερο.
- **Μόνον** αν σας είναι αδύνατο να τοποθετηθείτε, αφήστε την ερώτηση αναπάντητη.

1	Οι καθηγητές με ενθαρρύνουν να συμμετέχω στο μάθημα.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
2	Οι καθηγητές γνωρίζουν καλά το αντικείμενό τους.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
3	Υπάρχει ένα καλό σύστημα υποστήριξης των φοιτητών που αγχώνονται.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
4	Είμαι υπερβολικά κουρασμένος/η για να μπορώ ν' απολαύσω το μάθημα.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
5	Οι τεχνικές μάθησης που μου απέδιδαν στο παρελθόν συνεχίζουν να μου αποδίδουν και τώρα.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
6	Οι καθηγητές έχουν υπομονή με τους ασθενείς.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
7	Η διδασκαλία συχνά μου εξάπτει το ενδιαφέρον.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
8	Οι καθηγητές προσβάλλουν τους φοιτητές.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
9	Οι καθηγητές είναι αυταρχικοί.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
10	Έχω την πεποίθηση ότι αυτή τη χρονιά θα περάσω τα μαθήματά μου.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
11	Επικρατεί ήρεμη ατμόσφαιρα κατά τη διδασκαλία στους θαλάμους των κλινικών.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
12	Αυτή η σχολή έχει καλό ωρολόγιο πρόγραμμα.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
13	Η διδασκαλία είναι επικεντρωμένη στο φοιτητή.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
14	Σπάνια βαριέμαι στο μάθημα.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
15	Έχω καλούς φίλους σ' αυτή τη σχολή.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
16	Η όλη εκπαίδευση με βοηθά ν' αναπτύξω τις ικανότητές μου.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
17	Η αντιγραφή είναι πρόβλημα σ' αυτή τη σχολή.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
18	Οι καθηγητές έχουν την ικανότητα να επικοινωνούν καλά με τους ασθενείς.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
19	Η κοινωνική μου ζωή είναι καλή.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
20	Η διδασκαλία είναι καλά εστιασμένη.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
21	Έχω την αίσθηση ότι με ετοιμάζουν καλά για το επάγγελμά μου.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
22	Η εκπαίδευση εδώ με βοηθά ν' αναπτύξω την αυτοπεποίθησή μου.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
23	Επικρατεί ήρεμη ατμόσφαιρα στις παραδόσεις.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
24	Γίνεται καλή χρήση του διδακτικού χρόνου.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
25	Η διδασκαλία δίνει περισσότερη έμφαση στην απομνημόνευση δεδομένων παρά στη μάθηση γενικών αρχών, εννοιών, μηχανισμών και μεθόδων.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
26	Η δουλειά της περασμένης χρονιάς είναι μια καλή προετοιμασία για τη δουλειά αυτής της χρονιάς.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ

27	Μπορώ ν' απομνημονεύω όλα όσα χρειάζομαι.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
28	Σπάνια νιώθω μοναξιά.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
29	Οι καθηγητές είναι καλοί στο να μας πληροφορούν συστηματικά για την καθημερινή μας πρόοδο (ανατροφοδότηση).	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
30	Υπάρχουν ευκαιρίες για μένα ν' αναπτύξω δεξιότητες για διαπροσωπικές σχέσεις.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
31	Έχω μάθει καλά πόσο σημαντικό είναι στο επάγγελμά μου το "να μπαίνω στη θέση του άλλου".	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
32	Οι καθηγητές εδώ παρέχουν εποικοδομητική κριτική.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
33	Νιώθω κοινωνικά άνετα στην τάξη.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
34	Επικρατεί ήρεμη ατμόσφαιρα κατά τη διάρκεια των εργαστηρίων/ σεμιναρίων/ φροντιστηρίων/ ασκήσεων.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
35	Βρίσκω την όλη εμπειρία των σπουδών μου απογοητευτική.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
36	Μπορώ να συγκεντρωθώ καλά.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
37	Οι καθηγητές δίνουν σαφή και εύστοχα παραδείγματα.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
38	Οι καθηγητές ξεκαθαρίζουν από την αρχή του μαθήματος τι καινούργιο θα πρέπει να ξέρω ή να μπορώ να κάνω στο τέλος του.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
39	Οι καθηγητές θυμώνουν στο μάθημα.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
40	Οι καθηγητές είναι καλά προετοιμασμένοι για το μάθημά τους.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
41	Η ικανότητά μου να λύνω προβλήματα αναπτύσσεται καλά εδώ στη σχολή.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
42	Η ευχαρίστησή μου από τα μαθήματα ξεπερνά το στρες από αυτά.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
43	Η ατμόσφαιρα με παρακινεί να μαθαίνω.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
44	Η εκπαιδευτική διαδικασία με ενθαρρύνει να είμαι ένας ενεργός μαθητής.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
45	Πολλά από αυτά που έχω να μάθω μου φαίνονται σχετικά με μια σταδιοδρομία στον τομέα υγείας.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
46	Το σπίτι που μένω κατά τη διάρκεια των σπουδών μου είναι ευχάριστο.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
47	Οι καθηγητές δίνουν περισσότερη έμφαση στη μακροπρόθεσμη παρά στη βραχυπρόθεσμη μάθηση.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
48	Η διδασκαλία παραείναι δασκαλοκεντρική.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
49	Νιώθω ότι μου δίνεται η δυνατότητα να ρωτήσω όποια απορία έχω.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ
50	Οι φοιτητές εκνευρίζουν τους καθηγητές.	ΣΑ	Σ	ΜΣ	ΜΔ	Δ	ΔΑ

Αν μπορούσατε ν' αλλάξετε τρία πράγματα στη σχολή, ποια θα ήταν; Να είστε όσο πιο συγκεκριμένοι γίνεται: \_\_\_\_\_

Και ποια δεν θα αλλάζατε; Να είστε όσο πιο συγκεκριμένοι γίνεται: \_\_\_\_\_

ΒΕΒΑΙΩΘΕΙΤΕ ΟΤΙ ΕΧΕΤΕ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙ **ΟΛΕΣ** ΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΤΙ ΕΧΕΤΕ ΔΩΣΕΙ **ΜΙΑ** ΜΟΝΟ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΕ ΚΑΘΕ ΕΡΩΤΗΣΗ

**Τεστ Προσανατολισμού για την Ζωή LOT-R : ελληνική έκδοση**  
**Γ Λυράκος, Δ Δαμίγος, Β Μαυρέας, Γ Κωστοπαναγιώτου, Γ Δημολιάτης**  
**Οδηγίες Συμπλήρωσης:**

Παρακαλώ απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις για τον εαυτό σας, σημειώνοντας πόσο συμφωνείτε (ή διαφωνείτε) με την χρήση της παρακάτω κλίμακας, ως εξής:

- [0] = διαφωνώ απόλυτα
- [1] = διαφωνώ
- [2] = ούτε διαφωνώ, ούτε συμφωνώ
- [3] = συμφωνώ
- [4] = συμφωνώ απόλυτα

Παρακαλώ, να είστε όσο γίνεται πιο ειλικρινείς, και προσπαθήστε οι απαντήσεις σας σε μια ερώτηση να μην επηρεάσουν τις απαντήσεις σας σε άλλες ερωτήσεις. Δεν υπάρχουν σωστές ή λάθος απαντήσεις.

1.	Σε στιγμές αβεβαιότητας συνήθως περιμένω να μου συμβεί το καλύτερο.	0	1	2	3	4
2.	Μπορώ εύκολα να χαλαρώσω.	0	1	2	3	4
3.	Εάν κάτι μπορεί να μου πάει στραβά, θα πάει στραβά.	0	1	2	3	4
4.	Είμαι πάντα αισιόδοξος για το μέλλον μου.	0	1	2	3	4
5.	Μου αρέσει να κάνω παρέα με τους φίλους μου.	0	1	2	3	4
6.	Είναι σημαντικό για μένα να απασχολούμαι συνέχεια με κάτι.	0	1	2	3	4
7.	Σχεδόν ποτέ δεν περιμένω τα πράγματα να πάνε όπως τα θέλω.	0	1	2	3	4
8.	Δεν θυμώνω πολύ εύκολα.	0	1	2	3	4
9.	Σπάνια πιστεύω ότι θα μου συμβούν καλά πράγματα.	0	1	2	3	4
10.	Συνολικά περιμένω να μου συμβούν περισσότερα καλά πράγματα παρά κακά.	0	1	2	3	4

**Η στάση μου απέναντι στη ζωή είναι .**

.0  
 απολύτως απαισιόδοξη

10  
 απολύτως αισιόδοξη.